

**T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BÖLÜMÜ**

**YEREL KALKINMA VE REKABETÇİLİK EKSENİNDE
DEĞİŞEN YENİ BÖLGESELÇİLİK VE KAYSERİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Nazife Özge KILIÇ**

2013–NİĞDE

**T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BÖLÜMÜ**

**YEREL KALKINMA VE REKABETÇİLİK EKSENİNDE
DEĞİŞEN YENİ BÖLGESELÇİLİK VE KAYSERİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Nazife Özge KILIÇ**

**Danışman
Yrd. Doç. Filiz TUTAR**

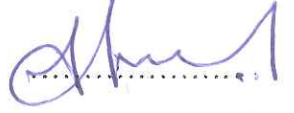
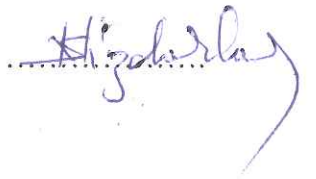
2013–NİĞDE

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. FİLİZ TUTAR danışmanlığında NAZİFE ÖZGE KILIÇ tarafından hazırlanan "Yerel Kalkınma ve Rekabetçilik Ekseninde Değişen Yeni Bölgeselcilik ve Kayseri" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı İktisat Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 10.07.2013

JÜRİ :

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Filiz Tutar
Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet TURGUT
Üye : Yrd. Doç. Dr. H. İsmail DİZDARLI

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet ÖZEL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Hızlı değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir çağ olarak bilinen küreselleşme olgusu hayatın değişik alanlarını etkisi altına alarak önemli değişikliklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu çağ kısaca, siyasetin yeniden yapılandırıldığı, ekonomik faktörlerin çarpıcı değişimler yaşadığı, ulusal sınırları aşan işbirliklerinin oluşturulduğu ve teknolojiye baş döndürücü gelişmelerin yaşandığı bir çağdır. Küreselleşme olarak adlandırılan bu çağda bir yanda gelişmiş ülkelerin her geçen gün daha da büyüdüğü, diğer yanda geri kalmış ülke olarak tanımlanan ülkelerin ise giderek daha da olumsuz bir hal aldığı görülmektedir.

Küreselleşme ile beraber yaşanan gelişmelerde ulusal ve yerel düzlemlerde yönetimden yönetişime doğru bir gelişme izlenmekte buna paralel olarak kalkınma kavramı da yeni bir içeriğe bürünmektedir. Ulusal kalkınmanın bir alt basamağını bölgesel kalkınma oluştururken, bölgesel kalkınmanın alt basamağını da yerel kalkınma kavramı oluşturmaktadır. Yerel kalkınma kavramı son yıllarda gündeme sıklıkla gelen kavramlar arasında yer almaktadır. Günümüzde kentlerarası rekabetin önemli bir konum arz etmesi bakımından yerel kalkınma kavramı da bu açıdan önemi giderek artan bir kalkınma politikasıdır. Bu yaklaşıma göre; insanların refah ve huzurunun gelişmesinin yolu kentsel yaşam kalitesinin artırılmasından geçer.

Sanayi Devrimi'nden sonra mekânsal özelliklere vurgu yapılmaya başlanmış ve 1950-1970 yılları arasında bölgesel büyüme dinamikleri giderek önem kazanmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise yerel ve kent düzeyinde yerel ekonomik kalkınmaya yönelik politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. 1990'lı yılların ortalarında ortaya çıkmış halen etkisini göstermekte olan bölgesel politikalar, tek kutuplu hale gelen dünyada ve içinde bulunan krizi aşabilmek için gerekli teknolojik yapılanmanın yeniden yaşandığı bir ortamda ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişmeler sayesinde sanayi toplumu yerini bilgi toplumuna, ulus devletler yerini küreselleşmiş bir yapıya bırakmıştır. Küreselleşme ve bilgi toplumuna geçiş sürecinde dünyada yaşanan hızlı ve çok yönlü yapısal değişimler rekabet kavramını küresel ekonomide gözlenen en önemli olgu haline getirmiştir. Bölgeler arasında yaşanan rekabet sürecinin rekabet sürecinin hız kazanmasıyla, bölgelerin kendi çıkarlarını korumak, muhafaza etmek ya da artırmak üzere rekabetçi

olmaları gereği, ulusal rekabet edebilirlik açısından bölgelerin rekabet gücünün önemi ve firmaların başarıları ile buldukları bölgenin rekabet gücü arasındaki ilişki rol oynamaktadır.

Tezin konusunun niteliği nedeniyle teorik temel ağırlıklı bir araştırma yapılmıştır. Türkiye'nin bölgesel gelişimi içerisinde örnek bir bölge tespit edilerek burada yeni bölgecilik kavramının gelişimi incelenmiş ve rekabetçilik açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu tezde bölgesel gelişmenin yeni gündemi olarak kullanılan ‘‘Yeni Bölgecilik’’ ve ilişkili kavramların dünyadaki örneklerle açıklanması ve yeni bölgeciliğin Türkiye'deki Bölgesel Politikalara yansımaları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bölgesel gelişmenin yeni gündemini oluşturan bu kavramların ve ülkemizdeki yansımalarının incelendiği bu tezin, bölgesel gelişme politikası ve bölgesel planlama çalışmaları için bir altyapı oluşturması hedeflenmiştir. Çalışmaya ait içeriğin oluşturulması ve belirtilen tezin geçerliliğinin ortaya konmasında çeşitli kitap, makale, tez, istatistik veri ve elektronik kaynaktan faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölge, Bölgesel Kalkınma, Bölgeselleşme, Yeni Bölgecilik, Rekabetçilik,

ABSTRACT

The phenomenon of globalization known as the era of rapid changes and transformations ensured the existence of important changes by influencing different fields of life. This is an era in which the politics is restructured, economical factors have dramatic changes, cooperation beyond the national borders is formed and excellent developments are seen in technology. In this era, called globalization, it's seen that while developed countries become bigger day by day; underdeveloped countries become worse.

The developments brought by globalization also make a progress from government to governance in national and regional contexts and the term development takes a new form in this regard. While the lower step of national development is regional development; the lower step of regional development is local development. The term local development is one of the most common concepts brought to the agenda in recent years. It's a development policy rising in importance as competition between the cities comes into prominence nowadays. With its basic aim to increase the level of wealth and peace of people by improving urban life quality, this approach also contributes to the improvement of democratic culture.

Following the Industrial Revolution, spatial characteristics began to be emphasized and between 1950 and 1970, regional development dynamics gradually gained importance. In 1990s, local and city-level economic development policies began to be developed. Regional policies of the mid-1990s that take their effects even today emerged in a unipolar world where a technological restructuring was emerged to overcome the existent crisis. Thanks to technological developments, industrial society gave way to information society and nation-states gave way to a globalized structure. Rapid and multifaceted structural changes occurred in the period of transition to globalization and information society made the term competition the most important phenomenon of global economy. Since the regions compete to preserve, maintain or increase their benefits with the acceleration of competition process between them, the relation between the importance of competition power of regions and the success of companies

and the competition power of the region they located plays a role in national competitiveness.

A theory-based research was conducted because of the subject of the thesis. A sample region was determined within the regional development of Turkey and the development of new regionalism in this region was examined and tried to be evaluated in terms of competition. In this thesis, the term “New Regionalism” used as the new agenda of regional development and the related concepts were attempted to be explained by examples from the world and the reflection of new regionalism on Regional Policies in Turkey was attempted to be set forth. This thesis that examines the mentioned concepts constituting the new agenda of regional development and their reflections on our country was intended to form an infrastructure for regional development policy and regional planning studies. Various books, articles, theses, statistical data and electronic sources were used to create the content of this thesis and to confirm its validity.

Key Words: Region, regional development, regionalism, new regionalism, competitiveness

İÇİNDEKİLER

YEREL KALKINMA VE REKABETÇİLİK EKSENİNDE DEĞİŞEN YENİ BÖLGESELCİLİK VE KAYSERİ

KABUL ONAY	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YEREL/BÖLGESEL KALKINMA, YENİ BÖLGESELCİLİK VE REKABET

1.1.Kalkınma, Bölgesel/Yerel Kalkınma Kavramlarına Genel Bir Bakış	4
1.1.1.Kalkınma Kavramının Teorik Altyapısı.....	5
1.1.2. Bölge Kavramının Kalkınmadaki Rolü.....	8
1.1.2.1. Bölgesel Kalkınmanın Doğuşu ve Bölgesel Kalkınma Politikasının Oluşumu	9
1.1.2.2. Bölgesel Kalkınmanın İlke ve Amaçları	10
1.1.3. Yerel Kalkınma Kavramına Genel Bir Bakış.....	12
1.1.3.1. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Boyut	14
1.1.3.2. Yerel Kalkınmanın Temel İlkeleri ve Politikaları	15
1.1.4. Bölgesel/ Yerel Kalkınmanın Teorik Yaklaşımlarla İncelenmesi	18
1.1.4.1. Eski Bölgesel/Yerel Kalkınma Yaklaşımları.....	19
1.1.4.1.1. Keynesyen Bölgesel Büyüme Modeli	19
1.1.4.1.2. Neo-Klasik Bölgesel Büyüme Teorisi.....	21
1.1.4.2. Yeni Bölgesel/Yerel Kalkınma Yaklaşımları.....	23

1.1.4.2.1. İçsel Büyüme Yaklaşımı	24
1.1.4.2.2. Cazibe Merkezi Modelleri	26
1.2. Yeni Bölgeselcilik ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramlarına Genel Bir Bakış	26
1.2.1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi Bölgeselleşme	28
1.2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Bölgeselleşme	28
1.2.2.1. İlk (Eski) Bölgeselleşme.....	29
1.2.2.2. İkinci (Yeni) Bölgeselleşme	29
1.2.3. Bölge Kavramının Değişen Anlamı	30
1.3. Yerel Kalkınma ve Bölgeselcilik- Rekabet İlişkisi.....	31
1.3.1. Rekabetçilik.....	31
1.3.1.1. Bölgesel Rekabet Edebilirlik	33
1.3.1.2. Kentsel Rekabet Edebilirlik.....	34
1.3.1.3. Bölgelerarası Rekabette Etkinlik ve Verimlilik Kavramları	34
1.3.1.4. Küresel Rekabet ve Bölgesel Kalkınma Ajansları	35
1.3.1.5. Küresel Rekabetin ve Yerel Kalkınma Yaklaşımlarının Kentlere ve Kentsel Rekabete Etkisi	36
1.3.1.6. Uluslararası Düzeyde Yapılan Rekabetçilik Endeksi Çalışmaları	37
1.4. Bölgeselleşme ve Rekabete Dayalı Çalışmaların Literatür Özeti.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA, AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE EKSENİNDE YENİ BÖLGESELCİLİK ÇALIŞMALARI

2.1. Dünya’da Bölgesel Gelişme İçin Yapılan Çalışmalar	41
2.1.1. Avrupa ve İngiltere’de Yeni Bölgecilik	42
2.1.2. Birleşik Amerika, Tennessee Vadisi	44
2.1.4. Fransa ve Polonya’ da Bölgeselleşme Çalışmaları	45
2.2. Avrupa Birliği’nde Bölge Kavramı	47
2.2.1. Avrupa Birliği’nde Bölgeler Arası Farklılıklar	47

2.2.2.Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikaların Uygulanışı.....	49
2.2.3.Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikada Rol Oynayan Kurumlar	49
2.2.4.Avrupa Birliği'nde Yerel Yönetim Politikaları.....	50
2.2.4.1. AB ve Yerel Kalkınma Yaklaşımı.....	51
2.2.4.2.Yerel Yönetimlerin Avrupa Birliği İçindeki Statüsü.....	52
2.2.4.2.1.Subsidiarite (Yerellik) İlkesi.....	52
2.2.4.2.2.Bölgeler Komitesi	54
2.2.4.2.3.Bölgesel Politika ve Fon Yardımları	54
2.3.Türkiye'de Bölge Kavramı ve Politikalarının Gelişimi.....	55
2.3.1.Türkiye'de Yeni Bölgecilik ve Bölgesel Gelişmede Yeni Kavramlar.....	57
2.3.2.Türkiye'de Bölge Planlaması ve Bölgesel Politikalar Konusunda Yapılan Çalışmalar	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAYSERİ'DE BÖLGESELÇİLİK VE REKABETÇİLİK

3.1.Kayseri İlinin Genel Özellikleri.....	60
3.1.1. Demografik ve Sosyal Yapısı.....	61
3.1.1.1.Nüfus Yapısı.....	62
3.1.1.2.Eğitim-Öğretim ve Kültürel Altyapı	63
3.1.1.3. Sağlık Altyapısı	67
3.1.2. Ekonomik Sektörler	68
3.1.2.1.Sanayi	68
3.1.2.2.Ticaret.....	70
3.1.2.3.Tarımsal Yapı	71
3.1.2.3.1.İl Arazisinin Kullanım Durumu	73
3.1.2.3.2.Tarımsal Üretim Değeri	76
3.1.2.3.3.Tarımsal Sanayi ve Gıda İşletmeleri.....	76
3.1.2.3.4.Kayseri Tarım İl Müdürlüğüne Yürütölen Projeler	77

3.1.2.4.Bitkisel ve Hayvansal Üretim.....	78
3.1.2.4.1.Canlı Hayvan ve Et Pazarlama Kanalları	80
3.1.2.5. Madencilik	81
3.1.2.6.Enerji	81
3.2.Kayseri İlinde Yerel Kalkınma Girişimleri	82
3.2.1.Erciyes Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi Erciyes Teknopark	83
3.2.2.Kayseri Organize Sanayi Bölgesi.....	84
3.2.2.1.Organize Sanayi Bölgesindeki Kuruluşlar	85
3.2.3.Kayseri Serbest Bölgesi ve Kalkınmadaki Rolü	86
3.2.4.Kayseri’de Rekabetçilik	89
3.2.4.1.İllerarası Rekabetçilik Endeksine Göre Kayseri.....	89
3.2.4.2. Kayseri Mobilya Sanayii Dış Ticaret Yapısı.....	90
3.2.5. Kayseri İlinde KOBİ’ler ve Temel Sorunları.....	90
3.2.6.Kayseri Kalkınma Ajansları	91
3.2.6.1.Oran Kalkınma Ajansı.....	93
3.2.7.Kalkınma Ajanslarının Kayseri’nin Kalkınmasına Etkisi.....	95
3.2.8. Kayseri İli’nde Kümelenme Çalışmaları.....	96
3.3.Kayseri İli SWOT Analizi	97
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	105

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.	Yerel Ekonomik Kalkınma Deneyimleri ve İnisyatifleri.....	18
Tablo 2.	Eski ve Yeni Bölgeselleşme	31
Tablo 3.	Kentlerin Rekabet Ettiği Temel Alanlar	36
Tablo.4.	Yüzölçümü ve Arazi Dağılımı	62
Tablo 5.	Belediyelerin Genel Dağılımı (2007 Yılı)	63
Tablo 6.	İl Nüfusunun İlçeler İtibariyle Dağılımı	64
Tablo 7.	İlköğretim.....	65
Tablo 8.	Ortaöğretim.....	66
Tablo 9.	Ortaöğretim Yurtları	66
Tablo 10.	Küçük Sanayi Siteleri ve Çalışan İşçi Sayısı	70
Tablo 11.	Sanayi Tesislerinin Üretim Konularına Göre Dağılımı	71
Tablo 12.	Şirketlerin Türlerine Göre Dağılımı	72
Tablo 13.	Dış Ticaret Göstergeleri (2008)	72
Tablo 14.	Kayseri İli Tarla Ürünleri Ekiliş ve Verimleri-2010	73
Tablo 15.	Kayseri İli Hayvancılık Durumu.....	74
Tablo 16:	İl Arazisinin İlçeler Bazında Genel Dağılımı	75
Tablo 17:	İzinli Gıda İşletmelerinin İlçeler Bazında Dağılımı	78
Tablo 18.	Kayseri İli Tarla Ürünleri Ekiliş ve Verimleri-2010	80
Tablo 19.	Kayseri İli Hayvancılık Durumu.....	81
Tablo 20.	Maden Rezervleri.....	82
Tablo 21.	Kayseri’de Yıllara Göre Enerji Tüketimi	83
Tablo 22.	Kayseri Serbest Bölge Ticaret Hacminin Ticaretin Yönüne Göre Dağılımı (Bin \$).....	89
Tablo 23.	TR72 Bölgesi illerinin rekabetçilik endeksi sıralamasında iller arasındaki yeri	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Neoklasik Büyüme Modeli	23
Şekil 2. Kayseri’de Arazinin Kullanım Durumu	76
Şekil 3. Kayseri’de Tarım Alanlarının Kullanım Alanlarına Göre Dağılımı	77
Şekil 4. ORAN Kalkınma Ajansı’nın Organizasyon Yapısı.....	95

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABİGEM: Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

Ar-Ge: Araştırma ve Geliştirme

BGA: Bölgesel Gelişme Anlaşmaları

BKA: Bölgesel Kalkınma Ajansı

BSYK: Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi

CASSA: Cassa Per İl Mezzogirno

ÇİNKUR: Çinko Kurşun Metal Sanayi

DATAR: Drug and Alcohol Treatment Access Report

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

EFTA: The European Free Trade Association

GATT: The General Agreement on Tariffs and Trade

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IDA: International Development Association

ILO: International Labour Organization

IMD: International Institute of Management Development

IMF: International Monetary Fund

KAYSER: Kayseri Serbest Bölgesi

KOBİ: Küçük Orta Boy İşletmeler

KÖB: Kalkınmada Öncelikli Bölge

KÖY: Kalkınmada Öncelikli Yöre

MBY: Markalaşma Becerisi ve Yenilik

OECD: Organization for Economic Co-operation and Development

ORAN: Orta Anadolu Kalkınma Ajansı

OSB: Organize Sanayi Bölgesi

TBÜP: Ticaret Becerisi ve Üretim Potansiyeli

TEKMER: Teknoloji Geliştirme Merkezi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TVA: Tennessee Valley Authority

UNDP: United Nations Development Programme

UNOPS: United Nations Office for Project Services

URAK: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurulu

v.b.: ve benzeri

WEF: World Economic Forum

GİRİŞ

Dünya son yıllarda hızlı ve kolay tanımlanamayan bir gelişim ve dönüşüm içine girmiş, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanlardaki yapısal değişimler ile birlikte mekan, kent, kentleşme, kavramlarının tartışılması yeniden önem kazanmıştır. 20. Yüzyılın ilk yarısındaki hakim üretim sistemlerinin çözülmeye başlaması küreselleşme ile birlikte yeniden örgütlenmesi, planlamanın temel girdisi olan coğrafya ve mekan kalıplarını değiştirmiş, sosyo-kültürel değişimler, çakışan çıkarlar ve politikalar, teknolojik gelişmelerle doğrultusunda takip edilemeyen dönüşümler kentlerdeki gelişmelerin irdelenmesini zorunlu kılmıştır. Bölgesel kalkınma politikası kavramı özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde önem kazanmaya başlamıştır. Bölgesel kalkınma politikaları 1950lerde en önemli çalışma alanlarından biri olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler sermaye birikimi süreçlerini ve iktisadi büyümeyi hızlandıracak kalkınma politikalarının üzerinde odaklanmış, 1950 ve 1960'lı yıllarda gelişmiş ülkelerin yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerin de hızlı bir iktisadi büyüme sürecine girdikleri bir dönemi temsil etmiştir. 1970'li yıllardan sonra, merkezi hükümetlerin aktif bölgesel kalkınma politikalarını terk edişi, geleneksel bölgesel ve ekonomik kalkınma konseptinin de değişimini beraberinde getirmiştir. 1970'li yıllarda yaşanan krizler ve bunun sonucunda gelişen neo-liberal ekonomik politikaları Keynesçi ve ithal ikameci gelişme stratejilerinin geri plana itilmesine neden olmuş, özel sektörün ve piyasanın desteklenmesine yönelik politikalar öne çıkmıştır. 1980'lerde başlayıp 1990'lı yılların ortalarına kadar olan dönemdeki bölgesel politikaların gelişmeye başlaması savaş sonrası ekonomik düzenin kendini yeniden düzene koyması için yaşadığı zorlukları karşılamasından sonra ortaya çıkmıştır.

Küreselleşme ve bölgeselleşme kavramları 1980'lerden bu yana çeşitli incelemelere ve tartışmalara konu olmuştur. Üretim süreçleri, teknolojik gelişmeler küreselleşme süreci sonucunda bölgesel kalkınma politikaları da yeni bir boyut kazanmıştır. Bölgesel politikaların amacı sadece o bölgedeki geri kalmış bölgelerin gelişmişlik farklarını azaltmak değil aynı zamanda ülkenin kalkınmasına ve rekabet gücüne en fazla katkıyı sağlamak üzere tüm bölgeler için geliştirilen politikaları içermektedir.

Günümüz dünyasında yeni kalkınma politikaları ve bu politikaların temelini teşkil eden rekabet, yenilik, girişimcilik ve bilgi gibi kavramlar ülkelerin uluslararası arenada

konumunu belirleyen temel faktörler olmuş ve bu sayede yeni bölgesel kalkınma politikaları ve politikaların temelini teşkil edecek yeni bölgesel kalkınma teorileri oluşturma çabaları artmıştır. Bu kapsamda yeni bölgesel kalkınma teorilerinin genel çerçevede tanımlanması yeni bölgecilik paradigmasıyla olmaktadır.

“Yeni bölgecilik”, bölgesel dengesizlikleri gidermede başarısız olan tavandan tabana emredici ve devlet güdümlü politikaya tepki olarak gelişmiştir. Yani kalkınmada merkezîyetçi yapı yerine halktan başlayan, halkın kalkınmada söz sahibi olduğu piyasa aktörleri ve sivil toplum örgütlerinin karşılıklı etkileşim içinde olduğu yönetim anlayışı benimsenmiştir.

Yeni bölgecilik anlayışının ekonomik temellerini, bölgesel entegrasyonun oluşturduğu ekonomik güç ve ağ ekonomisi oluşturmaktadır. Yeni Bölgecilik yaklaşımında bölgeler; kamu-özel sermayeyi ve özellikle yabancı sermayeyi çekebilme başarısı ile günümüz bilgi ekonomisinde rekabetçi yapılar olarak görülmektedir. Bölgelerin rekabet gücünü etkileyen faktörler arasında ise; bölgenin uluslararasılaşma düzeyi, ekonomik kapasite ve yapılabirlik düzeyi, altyapının nitelikleri, yaşam standartları ve kalitesi, etkin bir yönetim yapısını destekleyen yerel kurumsal ve sosyal kapasite yer almaktadır¹.

Küreselleşmeye bağlı olarak değişen ekonomik ve sosyal süreçte mekana bakış açısı değişmekte ve farklı söylemleri ortaya çıkarmaktadır. Bölgesel ve yerel kalkınma konusunda literatürde çok fazla teorik bilgi mevcuttur. Literatürde teoriyle ilgili çok fazla bilgi olmasına karşın, teorilerin sınıflandırılmasında tam bir anlaşma sağlanabilmiş değildir. Keynesyen Büyüme Modeli, Neoklasik Büyüme Modeli ve Merkezi Alan Teorisi’, kalkınmanın yönünü belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Yeni bölgesel yerel kalkınma yaklaşımları kapsamında ise “Endojen Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı” ve “Cazibe Merkezi Modelleri” dikkatleri çekmekte ve kalkınmaya yeni bakış açısı getirmektedir.

Bölgesel gelişmeye yeni bir boyut olarak giren “Yeni Bölgecilik” ve ilişkili kavramların dünyadaki örneklerle açıklanması ve yeni bölgeciliğin Türkiye’deki Bölgesel Politikalara yansımaları bu tezde ortaya konmaya çalışılacaktır.

¹ A. ERAYDIN (2010), “ Küreselleşme Sürecinin Yeni Evresinde Değişen Bölgesel Gelişme Paradigması” (FriedrichNaumann Vakfı Yayını).

Bölgesel gelişmenin yeni gündemini oluşturan bu kavramların ve ülkemizdeki ve dünyadaki yansımalarının incelendiği bu tezin amacı bölgesel planlama ve bölgesel gelişme politikaları için bir altyapı oluşturmaktır. Çalışmada Türkiye’de ve Dünya’da uygulanan bölgeselleşme çalışmalarına yer verilmiştir. Bu bağlamda bölgeselleşme ve bölgesel kalkınma politikalarının etraflıca ele alınması literatüre sağlayacağı katkı açısından önemlidir.

Çalışmanın birinci bölümünde kalkınma ve bölgesel/yerel kalkınma kavramlarının teorik açıdan tanımı yapılarak yeni bölgeselcilik ve yerel kalkınma ilişkisi ve rekabet ilişkisine değinilmiştir. İkinci bölümde ise, bölgeselcilik çalışmaları dünya, AB ve Türkiye ekseninde ele alınmıştır. Son olarak üçüncü bölümde ise KAYSERİ örnek bir bölge seçilerek Kayseri’nin sosyo-ekonomik yapısı ve gelişimi konusunda genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra Kayseri İli Bölgeselcilik ve Rekabet Açısından SWOT Analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YEREL/BÖLGESEL KALKINMA, YENİ BÖLGESELCİLİK VE REKABET

1.1.Kalkınma, Bölgesel/Yerel Kalkınma Kavramlarına Genel Bir Bakış

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde kalkınma olgusu kapsamlı olarak incelenmeye başlanmış ve gelişmiş ülkelerin tarihsel deneyimi, kalkınmanın büyük ölçüde fiziki sermaye birikimi süreci olarak algılanmasına neden olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler sermaye birikimi süreçlerini ve iktisadi büyümeyi hızlandıracak kalkınma politikalarının üzerinde odaklanmış, 1950 ve 1960'lı yıllarda gelişmiş ülkelerin yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerin de hızlı bir iktisadi büyüme sürecine girdikleri bir dönemi temsil etmiştir. İktisadi büyüme alanında olumlu bir gelişme yaşanmış olmasına rağmen, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yoksulluk, işsizlik, temel gereksinimlerin karşılanması, gelir dağılımı v.b. sorunlarını çözememiş olmaları, 1960'ların sonlarından başlayarak kalkınma sürecinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Az gelişmiş ülkelerin kendi iç yapısından kaynaklanan kurumsal yapı, nüfus ve gelir düzeyi gibi konuların mevcut olması ve gelişmiş ülkelere farklı olan bu konuların daha da artması 1950'li ve 1960'lı yılların hızlı büyüme döneminde dahi kimi çıkar tartışmalarına neden olmuş, daha sonraki sorunlu dönemleri daha da derinleştirmiştir².

Ülkelerarası gelir ve sosyo-ekonomik yapıdan kaynaklanan farklılıkların daha da belirgin hale gelmesi teknolojiye gelişmelerin hız kazanmasıyla olmuş ve bu durum gelişmiş ekonomiler ve kalkınma sorununu ön plana çıkarmıştır³.

Kalkınma kavramı, toplumların yapısına ve onların gelişim sürecine uygun olarak, farklı dönemlerde değişik anlamlar kazanmıştır. Zaman zaman, aynı dönemde farklı içeriklerde kullanıldığı da görülmüştür. Kalkınma kavramı, bazen de modernleşme, sanayileşme, ilerleme, büyüme ve yapısal değişim gibi kavramlarla iç içe geçmiş,

²F. ŞENSES (2001), "Gelişme İktisadi ve İktisadi Gelişme: Nereden Nereye?", İletişim Yayınları, İstanbul, s. 93-129.

³ FREYSİNNET, J. (1985). Azgelişmişlik iktisadi, Çev: M. A. Kılıçbay, Ankara: Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayın No: 36.

onların yerine kullanılmış ve doğal olarak anlam kaymasına uğramıştır. Kavramın anlamı bugünde açık bir şekilde kullanılmamaktadır. Teorilerde olduğu gibi günlük konuşmalarda da bazen sanayileşmenin, bazen büyümenin bazen de modernleşmenin yerine kullanılmaktadır⁴.

Etimolojik kökleri Latince “recio: çevre-alan” anlamına gelen bölge çok boyutlu, çok anlamlı ve sınırları oldukça güç çizilebilen bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle kullanılan ölçütler farklı bölge tanımlamaları yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bölge kavramını tanımlarken; coğrafik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel gibi birtakım kavramlarla ilişkili olduğu görülmektedir⁵.

Ekonomik kalkınma, yöre halkını üretime yöneltmek ve yerel iş imkanlarını ortaya çıkararak istihdam yaratmak amacıyla, yerel anlamda kişi başına düşen milli geliri arttırmak gibi yerel bir boyut kazanmıştır⁶.

1.1.1.Kalkınma Kavramının Teorik Altyapısı

Kalkınma, yalnızca kişi başına gelirin ve salt üretimin artırılması olmayıp, az gelişmiş bir toplumda iktisadi ve sosyo-kültürel yapının da değiştirilmesi, yenileştirilmesidir. Kişi başına düşen milli gelirin artması yanında, genel olarak üretim faktörlerinin etkinlik ve miktarlarının değişmesi, sanayi kesiminin milli gelir ve ihracat içindeki payının artması gibi yapısal değişiklikler, kalkınmanın temel öğeleridir.

Kalkınma; bir ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve giderek toplumun refahının artmasıdır. Bu bakımdan kalkınma sadece sayılarla belirlenen ekonomik büyümeyi içermemekte başka bir deyişle; GSMH’ daki hızlı artışla belirlenen ekonomik büyüme yanında ulusal gelir dağılımının daha adil olmasını ve sanayi toplumuna geçiş aşamasında ülkenin kaynaklarının uygun bir şekilde kullanılmasını sağlar.

⁴ Cengiz YAVİLLİOĞLU (2002), “Kalkınmanın Anabilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1.

⁵ A. MENGİ (2001), “Avrupa Birliğinde Bölge, Bölge Planlaması ve Türkiye”, GAP Dergisi Sayı 15, s.23.

⁶ Filiz TUTAR ve Mehmet DEMİRAL (2007), Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları, Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı:2, Eskişehir, s.67.

Bir ülkenin kalkınmışlığından bahsedebilmenin tek yolu ülkenin maddi varlığının yanında halkın refahının artıp kültürünün yaygınlaşmasıdır.

Ekonomik kalkınma, sanayileşme ve büyümeye atfedilen anlamlar çoğu zaman birbirine karıştırılmaktadır. Ama bu kelimeler arasında ekonomik kalkınma ve büyüme birbirlerinin yerine kullanılabilen kelimeler gibi kullanılmaktadır. Ancak ekonomik kalkınma ve büyümeyi tanımlayan ve aralarındaki farkı vurgulayan kelime yapısal değişim kelimesidir. Ekonomik kalkınmaya atfen kullanılan bir başka kelime de yapısal değişim kavramıdır⁷.

Kalkınma, toplumsal değişim ve gelişmede rol alan faktörlerin etkinliklerine göre içerik kazanmakta ve toplumsal değişimlerin neden ve sonuçlarını inceleyen iktisatçı, sosyolog ve tarihçilere göre farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Örneğin, Marks kalkınmayı tarihsel şartlardaki değişimlerle açıklarken, Milner o dönemdeki hükümet faaliyeti olarak değerlendirmektedir⁸.

Tarih boyunca insanlar doğal kaynakların doğada bol miktarda ve sınırsız olarak bulunabileceğini düşünmüşler bu ise ekonomistlerin çevre sorunlarını uzun süre görmezden gelmelerine neden olmuştur. İnsanoğlu özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında teknolojik ve endüstriyel gelişme alanında meydana gelen dönüşüm nedeniyle doğal kaynakları sorumsuzca kullanmış ve doğal çevreyi tahrip etmiştir.

Kalkınma aşamasında doğanın aşırı bir şekilde zorlanarak tahrip edilmesi sonucu çıkan çevresel sorunlar, insanoğlunu geleneksel refah anlayışının sorgulanmasına yöneltmiştir. Doğayı hiç tükenmeyecek bir faktör gibi değerlendiren refah anlayışı zamanla yerini insan refahı için çevrenin korunması gereği anlayışına bırakmıştır.

Kalkınma kavramının sürdürülebilirlik boyutu, uluslararası doğa ve doğal kaynakları koruma birliği tarafından “dünya koruma stratejisi” nin sunulmasıyla 1980 yılında önem kazanmıştır. Fakat bu stratejinin kalkınmanın yalnızca arz yönüyle ilgilenmiş olması bu stratejinin eksik bir anlayışı ortaya koyduğunu göstermektedir. Kapsamlı bir sürdürülebilir kalkınma için arz yanında talebin yapısının ve düzeyinin de değiştirilmesi

⁷Muhammed KARATAŞ ve Eda ÇANKAYA (2010), İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:2, Sayı:3, s. 33.

⁸YAVİLLİOĞLU (2002), s. 59-77.

zorunludur. Bu nedenle strateji sürdürülebilir kalkınma yerine ekolojik sürdürülebilirlikle ilgilenmektedir. Stratejinin temel hedefleri olan ekolojik süreçlerin ve yaşam destek sistemlerinin devamının sağlanması, biyolojik çeşitliliğin korunması, ekosistem ve çevrenin sürdürülebilir kullanımı dikkate alındığında sürdürülebilirliğin sadece ekolojik yönünün gözlemlendiği dikkat çekmektedir⁹.

Kalkınma teorisi, ekonomik faktörlerle olduğu kadar sosyal, kültürel, politik ve psikolojik etkenlerle de yakından bağlantılıdır. Ancak özellikle iktisadi anlamda kalkınma ve büyüme kavramları II. Dünya Savaşı'nın bitiminden günümüze geçen süreçte en çok tartışılan konular arasında yerini almıştır.

İktisadi büyüme, genel anlamda bir ekonominin üretim kapasitesindeki artış olarak ifade edilir. Üretim kapasitesindeki artış Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ya da kişi başı GSMH veya GSYİH' daki artış ile ölçülür. GSMH, bir ekonomide bir yıl içinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplam değeridir. GSYİH ise sadece ülke sınırları içinde üretilen mal ve hizmet toplamını kapsamaktadır. Yerleşiklerin yurtdışında gerçekleştirdikleri mal ve hizmet üretimi GSYİH' nın dışındadır. Dolayısıyla, GSMH, GSYİH' ya göre daha geniş kapsamlıdır.

Ekonomik büyümeyle ekonomik kalkınmayı karşılaştırdığımızda kalkınmanın büyümeyle nazaran oldukça geniş kapsamlı olduğu görülmekte ve gerek nicel gerekse nitel yönlü bir olgu olduğu görülmektedir. Sermaye birikimi, sanayileşme ve ekonomik büyümeyi kapsayan ve bir bütün olarak yapısal bir değişimi ifade eden kalkınma, gelişme yolundaki tüm ülkelerin ortak hedefidir. Zira kalkınmanın nihai hedefinde toplumsal yaşamdaki standartların artırılması vardır¹⁰.

Bir ülkenin ekonomik kalkınmasının altında yatan düşünce aslında GSMH ya da GSYİH' daki artışın, ülkenin geniş kitleleri tarafından adil ve eşit bir şekilde paylaşılması gerektiği şeklindedir.

⁹ Tülay CEYLAN (1995), "Sürdürülebilir Kalkınma" Gelişme İktisadı, Komisyon, İstanbul, s. 205.

¹⁰ Deniz ÖZYAKIŞIR (2011), Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, s. 6.

1.1.2. Bölge Kavramının Kalkınmadaki Rolü

Bölge kavramı dünyada olduğu gibi ülkemizde de anlamının kesin bir yeri yoktur yani tam anlamıyla açıklığa kavuşturulmuş değildir. Bölge sözcüğünün ifade ettiği mekan boyutu ve içeriği sözcüğün kullanıldığı yere göre farklılıklar gösterebileceği gibi aynı yerde de farklılık gösterebilmektedir¹¹. Bölgenin ölçeği, bölgenin amaçlarına göre değişir. Bölge sınırlarının çizilmesinde coğrafi, ekonomik, toplumsal, yönetsel ölçütler ve bazen de birden çoğu ölçüt olarak kullanılır¹².

Son on yılda yaşanan küreselleşme, bölgeselleşme ve (bölgesel birliklerin oluşumu) Post-Fordist üretime geçiş, bilginin yükselen değeri vb. ekonomik sosyal, teknolojik ve politik değişimler geleneksel bölge kavramını da tartışılır kılmıştır. Geleneksel anlayışa göre bölge kavramını tanımlamaya çalışırsak; yan yana gelmiş birimlerin mekânsal bütünlüğü ile oluşan, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde sınırları çizilmiş bir birikimken, küresel anlayışta ise ilişki ağı ile belirlenen uluslararası ilişkilere doğrudan açılabilen, sınırları değişken bir birim olduğunu görebiliriz¹³. İlişkiler ağının niteliği ve ilişkilerin yoğunluğu yerelin, dolayısıyla bölgenin gelişmişliğini belirler.

Kuramsal alandaki bütün tartışmalara karşın, toplum bilimlerinde bölge bir gerçeklik olma niteliğini bugün de korumaktadır. İçinde buldukları sektörlerle göre bölgeleri; doğal bölge, ekonomik bölge, sosyo-kültürel bölge, yönetsel bölge olarak dört kategoriye ayırabiliriz. Bu bölgeler planlı bir şekilde oluşmuşlardır. Sektörler belli noktalarda yoğunlaşmış ve mekanın fonksiyonu da bu şekilde farklılaşmıştır¹⁴.

Bölgesel kalkınma, sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sonucu ortaya çıkan bu eşitsizliği ortadan kaldırmak amacı ile geri kalmış bölgelerin sanayileştirilerek ülke içinde adil bir refah dağılımının sağlanmasıdır. Bu temel amacı gerçekleştirebilmek için

¹¹ DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000, s. 7.

¹² Ruşen KELEŞ, Kentleşme Politikası, imge Kitabevi Yayınları, Ankara 2002, s. 341.

¹³ DPT (2000), Devlet Yardımları Alt Komisyonu Raporu, Ankara, s.7.

¹⁴ Ruşen KELEŞ (1997), Bölge Gerçeği ve Avrupa, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.

uygulanan bölgesel kalkınma politikaları, bölgeler arasındaki eşitsizlik derecesine göre değişmektedir¹⁵.

1.1.2.1. Bölgesel Kalkınmanın Doğuşu ve Bölgesel Kalkınma Politikasının Oluşumu

Bölgesel kalkınma kavramının uzun bir geçmişi yoktur. Kavram kalkınma iktisadının ortaya çıkmasıyla birlikte gündeme gelmiş ve daha çok 1940'lı yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Çoğu zaman Doğu ve Güneydoğu Avrupa arasındaki farklılıklar nedeniyle ortaya çıksa da bu kavram artık az gelişmiş tüm bölgeler için önem taşımaktadır¹⁶.

Bölgesel gelişme politikalarında son yirmi yılda önemli değişiklikler olmuştur. 1950'li yıllardan sonra kabul görmüş olan bölgesel gelişme kavramının anlamına baktığımızda bu kavramın “büyümenin ön koşulu olarak büyük altyapı yatırımları” nı içermekte olduğunu görmekteyiz. Günümüzün bölgesel gelişme anlayışına baktığımızda yenilik, yenilikçi çevre, bilgiye dayalı kalkınma anlayışı, karşılıklı bağımlılık ve yerel kültür gibi kavramları kapsadığını görebiliriz. II. Dünya Savaşından 1980'li yıllara kadar geçen sürede bölgesel politikalar 1970'li yıllarda yaşanan krizler sonucu geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Keynesçi stratejiler bu dönemde hakim hale gelmiş, devletin büyüme sürecinde önemli rolü olurken, doğrudan bir aktör olarak müdahaleci olarak işlev görmüştür. 1970'li yıllarda yaşanan krizler ve bunun sonucunda gelişen neo-liberal ekonomik politikaları Keynesçi ve ithal ikameci gelişme stratejilerinin geri plana itilmesine neden olmuş, özel sektörün ve piyasanın desteklenmesine yönelik politikalar öne çıkmıştır¹⁷. 1980'lerde başlayıp 1990'lı yılların ortalarına kadar olan dönemdeki bölgesel politikaların gelişmeye başlaması savaş sonrası ekonomik düzenin kendini yeniden düzene koymasına için yaşadığı zorlukları karşılamasından sonra ortaya çıkmıştır. 1990'lı yılların ortalarında ortaya çıkmış halen etkisini göstermekte olan bölgesel politikalar, tek kutuplu hale gelen dünyada ve içinde bulunan krizi aşabilmek için gerekli teknolojik yapılanmanın yeniden yaşandığı bir ortamda ortaya çıkmıştır.

¹⁵ Turan YAZGAN (1997), Güneydoğu Anadolu Bölgesi Gelişme Planı, Kutsun Yayınevi, İstanbul, s. 107.

¹⁶ A. GÖK (2004), Bölgesel Kalkınmanın Dış Ticarete Etkisi ve Gap Örneği. Gap Bölgesinde Dış Ticaret ve Tarım. Türk Ekonomi Kurumu Yayınları, Ankara, s. 75-80.

¹⁷ Akif ÇARKÇI (2007), “Yerel Kalkınmada Kobilerin Rolü”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.17.

Teknolojik gelişmeler sayesinde sanayi toplumu yerini bilgi toplumuna, ulus devletler yerini küreselleşmiş bir yapıya bırakmıştır.

Bölgesel kalkınma, sanayileşmenin belli bölgelerde toplanmasından dolayı ortaya çıkan bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla, geri kalmış bölgelerin sanayileşmesini sağlayarak ülke içinde daha adil bir refahın sağlanmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için uygulanan bölgesel kalkınma politikaları, bölgeler arasındaki eşitsizlik derecelerine göre değişmektedir. Temel amaç olan sanayinin gelişmesi için şu gibi önlemler alınmaktadır¹⁸.

-Bölgelerdeki emek ve sermayenin yoğunluk derecesine göre teknoloji seçilerek bu yöndeki faaliyetlere öncelik verilmesi amacıyla bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması,

- Modern teknolojiye dayalı, dayanıklı sermaye ve tüketim malları üreten sanayilerin kurulması,

- Bölgenin kendi kaynaklarının kullanılmasına imkan sağlayacak yatırımların yapılması,

-Özel kesim yatırımlarının bölgelere çekilmesi için vergi ve kredi gibi çeşitli teşvik tedbirlerinin uygulanması,

- Organize sanayi bölgeleri kurularak, bu bölgelerde kurulacak işletmelerin ürünlerini alıcı olarak devletin üstlenmesi,

- Devlet yatırımlarında geri kalmış yörelerin altyapı tesislerine öncelik tanınması ve bu yatırımların ulusal ekonomiyi bütünleştirici yönde olmasının sağlanması.

1.1.2.2. Bölgesel Kalkınmanın İlke ve Amaçları

Bölgesel kalkınma politikasının ilkelerini üç grupta toplayabiliriz.

-*Sosyal karlılık ilkesi*; bölgesel kalkınma politikasının ilk ilkesi olarak sosyal karlılık ilkesi, geri kalmış yörelerde kısa vadede ekonomik olmasa bile, uzun vadede ekonomik olan ve sosyal karlılığı yüksek yatırımların devlet tarafından yapılmasıdır. Günümüzde

¹⁸Erol TÜRKMENTEKİN (1997), Küreselleşme ve Kalkınma, Cantay Kitapevi, İstanbul, s. 101.

modern devlet anlayışı, toplum refahını yükseltmeye yöneliktir ve sosyal yarar, özel yarara tercih edilmektedir.

Üretim kaynaklarının kısıtlı olmasından dolayı bu kaynakların alternatif kullanımları arasında dağıtım kararı verilirken, sosyal fayda ve özel faydanın paralellik göstermediği bilinir. Her şeyden önce firmalar, karını maksimize edecek yatırım alanlarına ve bölgelere yönelmektedir. Geri kalmış bölgeler için ekonomik açıdan çok büyük önem arz eden, aynı zamanda kalkınmanın başlamasını ve devamını sağlayacak, bölgeler arası ekonomik ve sosyal gelişme farklılıkları minimize etmek amacıyla ekonomik karlılığı düşük, ancak sosyal karlılığı yüksek olan bu yatırımların kamu tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir¹⁹.

-*Kalkınma kutbu ilkesi*; bölgesel kalkınma politikasının savunulan ikinci ilkesi, birincinin sonucu olarak ta kabul edilen kalkınma kutbu yaratılması ilkesidir. Ekonomik gelişme, bir ülkenin tüm yörelerinde aynı anda başlamaz. Kalkınma için en uygun koşul neresi ise orda başlar ve buralarda yoğunlaşır. Belirli bir yoğunluğa eriştikten sonra çeşitli kanallardan değişen nihai etkilerle tüm ekonomiye yayılır²⁰.

-*Halkın katılımı ilkesi*; bölgesel kalkınma politikasının savunulan üçüncü ilkesi, bölgesel kalkınma süreçlerine, başka bir ifade ile, bölgesel kalkınma planlarına "*halkın katılımı*"dır. Halk politikada söz sahibi olursa ve sosyal, ekonomik ortamın etkin beraberlikleriyle sağlanırsa eğer bölgesel kalkınma politikası başarılı olacaktır. Halk programlara katılmadığı sürece, programlar halktan kopmuş bir yönetimin eseri olacak ve başarı rastlantılara kalacaktır²¹.

Tüm ülkelerin en önemli amacı; ekonomik kalkınmanın ve büyümenin sağlanmasıdır. Bu amaca ulaşmak için temelde o ülkelerdeki mevcut kaynak ve o ülkenin kendi olanaklarını enakılcı ve verimli bir şekilde kullanılmasının koşulu yatmaktadır. Ekonomik ve sosyal faaliyetlerin hemen her ülkede bir merkez etrafında yoğunlaşması sonucu bölgeler arası gelişmişlik farkları ortaya çıkmış ve büyük dengesizliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu süreç, bölgelerin ekonomik etkinliklerini, nüfus dağılımını, kentlerin, çevrenin ve doğal dokunun yapısını bozmuş bu durum

¹⁹ Mustafa İLDIRAR (2004), Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri, Nobel Yayıncılık, Ankara, s.17.

²⁰ Zeynel DİNLER (2005), Bölgesel İktisat, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, s.273.

²¹ DİNLER (2005), s. 274.

kalkınmanın ekonomik ve sosyal maliyetlerini yükseltmiştir. Bölgesel kalkınmanın amaçları arasında ise bu tikanlıkların aşılması gereği yerini almıştır. Bölgesel kalkınmanın amaçlarını belirledikten sonra bu amaçların tayin tespitinin de önemi göz ardı edilemez²².

Bölgesel kalkınmanın amaçları şöyle sıralanabilir²³.

-Bölgesel dengesizliğin azaltılması,

-Her türlü kaynağın, ekonomik faaliyetlerin ve nüfusun coğrafi bölgeler arasında uyumlu dağılımının kolaylaştırılması,

-Bölgenin değerlendirilmesi,

-Bölgenin düzenlenmesi,

-Gelişmenin ülkeye yayılması,

-Bölgesel gelişme,

-Bölgesel ekonomilerin entegrasyonu,

-Bölgelerde sıhhatli büyümenin teşviki,

-Endüstrinin bölgeler arasında uygun dağılımının sağlanması,

-Ulusal ekonomik gelişmeden adil bir payın daha az gelişmiş yörelere yöneltilmesi.

1.1.3.Yerel Kalkınma Kavramına Genel Bir Bakış

Bir iktisadi kalkınma modeli olarak Yerel Ekonomik Kalkınma, dar anlamıyla kent ekonomisini canlandırarak yeni iş imkanları yaratacak olan en etkin politikaların belirlenmesi, bu politikaların en verimli ve etkin bir şekilde bir araya getirilmesi olarak tanımlanabilir. Bir yereldeki potansiyel gereksinmelere uyarlanmış olan yerel ekonomik kalkınma, ekonomiyi canlandırmak için iş alanları yaratmak suretiyle işsizliği önlemek

²² Kahraman ARSLAN (2005), Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Kalkınma ve Bölgesel Planlama Ajansları, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:7

²³ DİNLER (2005), s. 273.

ve yoksullukla savaş üzerine geliştirilen yerel politika ve kavramlardan oluşur. Etkin yerel yönetim uygulanabilirlik açısından çok önemlidir. Ancak yerel yönetimlerin rasyonel yasal otoritenin kurallarına göre karar almaları bu sürecin yasal olduğunu göstermekle birlikte meşruiyet kazandığını varsaymaz. Bu nedenle sorgulama, katılımcı ve kamusal alana açık olarak hareket eden kent kimliği arasındaki nokta çok önemlidir²⁴.

Ülkelerin paylaştığı bir süreç olan yerel ekonomik kalkınma, yerel aktörlerin çabalarıyla şekillenmiştir. Bunu, yerel paydaşlar arasındaki ortaklığı teşvik edici ve kolaylaştırıcı katılımcı bir süreç olarak, kolektif bir yapılandırmanın etkin kılınması olarak ve gerçek anlamda yerel kaynakların kullanımına dayalı stratejiler belirlemek, nihai hedefi geliştirici işler çıkarmak ve sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi olarak tanımlamak mümkündür²⁵.

Yerel ekonomik kalkınma; yerel manada gelişmek için toprak, sermaye, emek açısından sahip olunan avantaj ve potansiyellerin harekete geçirilerek, ulusal ve uluslararası sermayenin yöreye çekilme çabasıdır. Yerel ekonomik kalkınma ile ekonomik gelişmenin sağlanması ve yerel bölgede yaşayan nüfusun barınma, dinlenme, kolektif tüketim ve hizmet gereksinimlerinin artırılması yani toplumsal refahın artırılması amaçlanmaktadır²⁶.

Dünya Bankası'nın yapmış olduğu tanımlamaya göre yerel kalkınma; şehir, metropoliten alan ve alt ulusal bölge olarak tanımlanan topluluktaki herkesin yaşam kalitesini iyileştiren ve ekonomik faydaları artıran sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için yerel otoritelerin, özel sektörün, kar peşinde koşmayan kurumların ve yerel halkın birlikte çalışmasıdır²⁷.

²⁴Bülent DARICI (2007), Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, Yerel Kalkınmada Küresel Yaklaşımlar ve Türkiye'nin Konumu, s.218.

²⁵Andres RODRÍQUEZ-Pose and Sylvia TIJMSTRA (2005), Local Economic Development as an Alternative Approach to Economic Development in Sub-Saharan Africa, (A Report For the World Bank).

²⁶Ali E. DOĞAN, "Neo-Liberal Belediyeciliğin Yeni Zırhı: Yerel Kalkınma", Çevrimiçi: <http://hubyar.eu/SiteFiles/makaleler/mak9.pdf>.

²⁷WORLD BANK (2011), "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi".

1.1.3.1.Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Boyut

Yerel kalkınmanın en temel ve birinci boyutu olan sosyo-kültürel boyut incelendiğinde, sosyal adaletin sağlanması, kaynaklara eşit ve sürekli ulaşılabilirlik hakkı gibi temel ilkeler doğrultusunda sosyal yapının güçlendirilmesi hedeflenmiş olduğu görülmektedir.Bu ilkeler doğrultusunda sosyal yapının geliştirilmesi için birtakım ana hedefler bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir²⁸.

- Yerel kaynaklar yerel refahı arttıracak şekilde belirlenmelidir,
- Kültürel tesisler arttırılmalıdır,
- Tüm sosyal kesimler sürece dahil edilmelidir,
- Temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçilmelidir,
- Yerel değerler korunup geliştirilmelidir.

Yerel kalkınmanın ikinci boyutu olan ekonomik boyutu ele aldığımızda ise; küresel düzeyde yaratılmış olan kaynakların dağılımında dengenin sağlanması ve bu kaynakların yerel topluluklarda olumlu değişmeler içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. İşletmeler yerel bazda üretim yapmadıkları ve küresel düzeyde ürünler üretmeyi başaramadıkları sürece küresel piyasa sistemi içinde yok olmaya mecburdurlar²⁹.

Günümüz küresel ekonomi içerisinde kentlerin yöneticiler tarafından pazarlanması genellikle kentsel ve kırsal arazilerin büyük ihaleler ve reklam çalışmalarıyla olmaktadır. Kentin bir kısmı geliştirilen projelerle pazarlanıp satılırken bir kısmı ise kendi kaderine terk edilmektedir. Bu durum öncelikli alanları da tanımladığı için terkedilen bölgelere hiçbir şekilde hizmet götürülememesi ve oralardaki toplulukların kentle entegrasyonu konusunda çaba harcanmamasını da beraberinde getirmiştir.

²⁸Ece AKSAKOĞLU (2007), Yerel Kalkınmada Katılımcı Politikalar Çanakkale Örnek Alan Değerlendirmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Haziran, s.13.

²⁹www.kosgeb.gov.tr, (06.12.2011).

Ekonomik hedeflerle gerçekleştirilen ancak sosyal yapıda problemlere neden olan bu durum küresel ekonominin olumsuz etkilerinin başında gelir. Bu olumsuz etkilerle başa çıkabilmenin birinci yolu ekonomik kalkınmayı planlarken sosyo-kültürel etkilerinin farkında olmak ve bu etkilerin çerçevesinde çözümler üretmektir. İkinci yolu ise planlama hiyerarşisi içerisinde katılımcı demokrasi uygulamalarıyla paydaşların söz sahibi olabilmelerini sağlamaktır³⁰.

1.1.3.2. Yerel Kalkınmanın Temel İlkeleri ve Politikaları

Yerel düzeyde kalkınma ya da kentsel kalkınma, yerel kaynaklar üzerinde söz sahibi olan merkezi idarenin yerel teşkilatları, yerel yönetim; kaynaklar üzerinde mülkiyet veya tasarruf yetkisi bulunan özel şahıslar, yatırımcı kuruluşlar ile bu çalışmalara doğrudan ya da dolaylı katkı sağlayacak olan sivil toplum örgütleri, üniversiteler, meslek odaları arasında etkili, sağlıklı işbirliği ve koordinasyonu gerekli kılmaktadır³¹.

Bölgesel eşitsizlikleri gidermek, dengeli ve sürdürülebilir büyümeyi sağlamak için birçok politika ve araç geliştirilmiştir. Bölgelerin yerel düzeyde kendi kaynakları ile bilgi ve deneyimlerini kullanarak kalkınmak için belli başlı ilkeler yer almaktadır. Bu ilkeleri şöyle sıralayabiliriz³².

-Kalkınma insan odaklı olmalıdır.

-Kalkınma sürecinden eşit bir şekilde pay alamayan kesimleri gözetken pozitif ayrımcı politikalar uygulanmalıdır.

-Yerel ekonomik kalkınma her zaman kapsayıcı ve eşitleyici olmalıdır.

-Kalkınma sosyal, ekonomik, kültürel bir süreç olduğu için bu boyutlar arasında bir tamamlayıcılık olmalıdır.

-Yerel yönetimler kendi yörelerinin ekonomik kalkınmasını sağlamalıdır.

-Üretim, destek ve gelişimi teşvik edecek altyapı yatırımlarının sağlanmasını gerektirir.

³⁰ P. ÖZDEN ve S. TURGUT (2002), “Avrupa Birliği ile Uyum ve Bütünleşme Sürecinde Yerel Yönetimler ve Planlama”, 10. Ulusal Bölge Bilimi/ Bölge Planlama Kongresi, İTÜ, İstanbul.

³¹ Bülent KAR, “Manisa ve Kentsel Kalkınma”, Yerel Siyaset Dergisi, Yıl:1, Sayı:3

³² www.mo.org.tr/UIKDocs/kentselsart1.pdf, (06.12.2011).

-Kamu ve özel sektör yerel kalkınmanın sağlanması için işbirliği içinde olmalıdır.

-Yerel kalkınmanın hızlandırılması ve kırsal-kent arasındaki gelişmişlik farklılıklarının azaltılması amacıyla az gelişmiş alanlara öncelik verilmelidir.

-Ulusal ve yerel düzeyde kamu kesimi, özel kesim, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesi gerekmektedir.

-Kamu yatırımlarında ve kamu hizmetleri sunumunda süreklilik görülmelidir³³.

Yerel kalkınma politikalarını da aşağıdaki gibi sıralayabiliriz³⁴.

-*Stratejik Planlama Yaklaşımı*; Stratejik yerel ekonomik kalkınma; ele alınan bölgenin insani, toplumsal, kurumsal, ekonomik ve doğal kaynaklarıyla coğrafi konumunun avantajlarını geniş ölçekli uzun dönemli bir vizyon çerçevesinde planlanması sürecidir.

-*Dar Kapsamlı Politikalar*; Özel sektör endeksli yerel kalkınma politikaları; yerel ekonomik kalkınmada gelişimi özel sektöre bırakan kamu, özel sektör yatırımlarını kolaylaştırıcı ve teşvik edici görev üstlenmiştir. Bu kapsamdaki politikalar; kapasite artırıcı politikalar, artan vergiler ile istihdamı artırmaya yönelik politikalar.

-*Özel Sektöre Koşullu Destek Politikaları*; Özel sektöre koşullu destek veren yerel ekonomik kalkınma politikalarında, özel girişimcilerin ve yatırımcıların bir yörede yapacakları yatırımların karşılığında o yörenin gereksinimlerine yönelik bir hizmet sunması ya da kamusal yarar sağlayacak bir proje geliştirilmesi şart koşulmuştur.

-*Canlandırma yada Islah Politikaları*; Geri kalmış bir bölgenin ıslahını amaçlayan bu politikalar, işsizliğin, yoksulluğun ve toplumsal sorunların yoğun olduğu bölgelerde bu bölgelerin sosyal ekonomik olarak yaşam koşullarını iyileştirmeyi hedef alır.

Yerel ekonomik kalkınma alanındaki uygulamalara biraz daha ayrıntılı bakabilmek için gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını dikkate alan uluslararası organizasyonların uygulamaları kadar gelişmiş ülkelerin uygulamalarına da bakmak

³³ DPT, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, s.11.

³⁴ Hüseyin GÜL (2004), Ekonomik Kalkınmada Yerel Alternatifler, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt: 1, Pamukkale Üniversitesi Yayını, Denizli, s. 205-209.

gerekir. AB deneyimlerinin yanı sıra ILO ve OECD deneyimleri bunlar arasında sayılabilir. Tablo 1’de görüldüğü gibi bu uygulamaların karşılaştırmalı olarak sunulduğunu görebiliriz³⁵.

Tablo 1. Yerel Ekonomik Kalkınma Deneyimleri ve İnisiatifleri

	AB Alansal İstihdam Paktları	AB“Equal, Leader, Urban” Programları	ILO, UNDP, UNOPS	OECD
Katılım	Planlama ve ortaklık programları Kamu-özel sektör işbirliği	Kalkınma ortaklığı komiteleri	Planlama ve uygulamaya katılım, iyi yönetim, kamu ve özel sektörün yerel ekonomik kalkınma ajanslarına üyeliği	Kamu-özel sektör ortaklığı
Hedefler	Yaşam kalitesi, istihdam, çevre	Kriz içindeki bölgelerin yeniden oluşturulması, yaşam kalitesi	Kobi’ler için çevre oluşturma, sosyal katılım	Yerel kalkınma, istihdam, yoksullukla mücadele
Stratejiler	Endojen kaynakların geliştirilmesi, Kobi’ler yerel ve extra yerel kaynakların entegrasyonu	Politika yenilikleri endojen kaynakların geliştirilmesi	Yerel potansiyelin kullanılması, yerel çevrenin desteklenmesi	Yerel kalkınma, istihdam, yoksullukla mücadele
Araçlar	Yerel-bölgesel kurumların spesifik bilgisi	Yerel faaliyet kurumları, Yerel-bölgesel ulusal koordinasyon	Yerel ekonomik kalkınma ajansları, Alansal pazarlama finansal ve finansal olmayan hizmetlerin entegrasyonu	Yerel ekonomik kalkınma kurumları
Sürdürülebilirlik	Birliğin finansman aşamasından yerel imkanlara dayanma	Birliğin finansman aşamasından yerel imkanlara dayanma	ILO, UNDP, UNOPS’un ilk finansman temininden sonra yerel ekonomik	Sosyal sürdürülebilirlik

³⁵Murat ÇETİN (2007), Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Manisa, s.160.

			kalkınma ajansları tarafından gerçekleştirilir.	
--	--	--	---	--

Kaynak:Canzanelli ve Dichter (2001); Aktaran Murat ÇETİN (2007), s.161.

ILO; kalkınma olgusunun potansiyeli, önemi ve değişimi üzerine vurgu yapan ilk uluslararası organizasyonlarından biridir. Yerel ve toplumsal düzeyde proje oluşturma ve uygulama alanında oldukça çok fazla deneyime sahiptir³⁶.Dünya Bankası; gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun giderilmesi ile ilgilenen uluslararası kuruluşların başlıca en önemli birimidir. Dünya Bankası gelişmekte olan ülkelerin yapısal denge ve yoksullukla ilgili faaliyetlerle ilgilenirken, IMF ise; makroekonomik işlerle ilgilendiği için iki kuruluş arasında bir sorumluluk dağılımı bulunmaktadır³⁷.UNDP; (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) yenilikçi pilot projelere destek olurken, ülkelerin mevcut olan kaynaklarıyla dünyadaki en iyi uygulamaları sağlamakta, kadınların kalkınmadaki rolünün artırılması için çalışmakta ve bu kalkınma çabalarının koordinasyonu için hükümetler, sivil toplum ve projelere yatırım yapabilecek diğer ülke ve kuruluşları biraraya getirmektedir. UNDP, çevre, iklim değişikliği ve enerji verimliliği gibi konuların sektörel politikalara dahil edilmesini desteklemenin yanında kurumsal ve politika oluşturma kapasitesinin de geliştirilmesi için çalışır³⁸.OECD; potansiyel insani kaynakların ve doğal kaynakların yetersiz kullanımını engellemek için bölgeler içindeki yerellerin rekabetçi yapısını güçlendirmek, yerel olarak üretilen ürün ve hizmetler için kullanılabilir olan fırsatları değerlendirmek gibi birtakım amaçları vardır³⁹.

1.1.4. Bölgesel/ Yerel Kalkınmanın Teorik Yaklaşımlarla İncelenmesi.

Az gelişmiş ülkelerde kalkınmanın gerçekleştirilmesi hedefi II. Dünya Savaşından sonrasına denk gelir. II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan kalkınma iktisadi disiplini, teorileri, araştırmaları ve uluslararası kurumların çalışmaları ile geniş bir bütünlük içinde ortaya çıktığı dönemin özelliklerini yansıtmaktadır⁴⁰.

³⁶ÇETİN (2007),s.161.

³⁷ A. Meral UZUN (2003), Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, s.159.

³⁸<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=618> , (29.12.2011).

³⁹ Edward James BRAKELY (2002), Planning LocalEconomic Development, Third Edition, London.

⁴⁰http://www.ekodialog.com/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_ekonomisi.html , (01.01.2012).

1.1.4.1. Eski Bölgesel/Yerel Kalkınma Yaklaşımları

1950-60'lı yıllarda pek çok kalkınma iktisatçısı savaş sonrasında ekonomik dengeleri bozulmuş olan ülkelerin ekonomilerini canlandırmak amacıyla çeşitli politika önermeleri ortaya atmışlardır çıkış noktaları Keynesyen savlar olmuş ve buna göre gerek ulusal gerekse bölgesel ölçekte aktif planlamacı devletin rolünü yoğun olarak tartışmışlardır. Ama bölge kavramı net bir kavram değildir. Bölge kavramının boyutu kavramın kullanım alanına göre farklılık göstermektedir. Bölge kavramı bazen kentin birkaç mahallesini sınıflandırma amacıyla kullanıldığı gibi bazende kentin birkaç ilinden oluşan yöresinin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır⁴¹.

1.1.4.1.1. Keynesyen Bölgesel Büyüme Modeli

Keynesyen bölgesel büyüme teorisinde bölgesel büyüme ekonomik dengesizliğin sonucu olarak düşünülmekte ve büyümenin motoru olan ihracat üzerine yoğunlaşmaktadır. Teoride vurgulanan nokta; ekonomik sistemlerin müdahale olmadan tam istihdamı yakalayamayacağı varsayımıyla uyumlu talebin rolü üzerine olmaktadır. Bölgenin gelirindeki değişim bölgenin ihracatının bir fonksiyonu olduğu düşünülmekte ve büyümenin temel kaynağı ihracat olmaktadır⁴².

Bölgesel ihracat modelinde, bölgenin ekonomik faaliyetler temel olan ve temel olmayan faaliyetler olmak üzere ikiye ayrılır. WilburThompsun'un temel ve temel olmayan ayırımına dayanan büyüme modelinde bir şehrin gelişmesi için bir takım aşamadan geçmesi gerekmektedir. Bunlar⁴³.

1.aşama olarak, yerel bir ekonomi tek bir sanayide gelişirken ihracatta uzmanlaşma gerçekleştiğinde başka coğrafyadaki yerleşim yerlerine mal satmaya başlayacaktır.

2.aşamada, bazı şirketler holdingleşmekte ya da şirketler topluluğu haline gelmekte ve kendi içlerindeki işletmelerden üretimde kullanmak için girdi almakta ya da kendi

⁴¹ Başak Gül AKTAKAŞ (2006), Bölgesel Yerel Kalkınma, Bölgesel Gelişme İçin Bir Model, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, s.30.

⁴²M. ILDIRAR (2004), Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri, Nobel Yayın, Adana, s.46.

⁴³ H. ÖZGÜR ve F. ERDAL (2003), Yerel ve Bölgesel Ekonomik Büyüme ve Gelişme Teorileri, Küresel Sistemde Serbest Yönetim Ekonomi, Çizgi Kitabevi, Konya, s.338.

bünyelerindeki şirketlere satmaya başlamaktadırlar. Buradaki esas nokta ise yine kent dışına mal satma işlemidir.

3.aşamada ise, ekonomik olgunluğa ulaşılmıştır. Bu aşamada rakip olan şehirler şimdi merkezi bir bölge haline gelmektedirler.

4.aşamadaki şehirler bölgesel metropollerdir ve merkez olarak kabul edilen şehre çeşitli mal ve hizmetler sağlarlar.

5.aşamada ise, bu kentler artık teknik ve profesyonel uzmanlaşmayı başarmış olan kentlerdir ve uluslararası kontrol edici merkez haline gelirler.

Keynes'in büyüme ile ilgili görüşlerini ortaya attığı dönemde yani 1929 ekonomik krizinden sonra Keynes, ekonomik teori ve politika sorunlarının çözümü için Genel Teori eserini yayınlamış ve bu teori faiz ve para ile ilgilidir. Keynes'in iktisadi analizi, işsizlik, durgunluk ve enflasyona sebep olan toplam yurtiçi üretimin satın alma miktarındaki dalgalanmalar üzerine odaklanmaktadır. Keynes'e göre ekonomide eksik istihdam vardır. Ekonominin bu eksik istihdamdan kurtulması için toplam talebin artırılması gerekmektedir. Toplam talebin artmasıyla ekonomi durgunluktan kurtulacak, yatırım artacak ve ekonomide büyüme sağlanacaktır⁴⁴.

Keynesyen teorinin kalkınma iktisadına temel bir dayanak oluşturmasının yanında az gelişmiş ülkelerin kalkınması için yeterli bir teorik çerçeve sunmadığı belirtilmelidir. Keynes ve o dönemde yaşayan pek çok iktisatçı gelişmekte olan ülkelerin durgunluk ve işsizlik gibi sorunlarıyla ilgilenirken sömürge ülkelerdeki geri kalmışlık sorununu göz ardı etmişlerdir. Az gelişmiş ülkelerin yoksul olmasının nedeni kaynak eksikliği ve kaynakları kullanıma sokmadaki yetenek eksikliğidir. Bu açılarından Keynesyen teori az gelişmiş ülkelerin kalkınma sorununu çözmede yetersiz kalmıştır⁴⁵.

⁴⁴ Özlem GÖKTAŞ (2005), Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı 2, s. 66.

⁴⁵ Sami TABAN ve Muhsin KAR (2004), Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, Ekin Kitabevi, Bursa, s.34.

1.1.4.1.2. Neo-Klasik Bölgesel Büyüme Teorisi

Neoklasik büyüme teorisinin çıkış noktasını tam istihdama ulaşmak için ihtiyaç duyulan dinamik şartlar oluşturur. Teori Keynes'in klasik iktisat teorisine yaptığı eleştirinin analizidir.

Neoklasik büyüme teorisinin çıkış noktasını Solow (1956) ve Swan (1956)'ın çalışmaları oluşturmakta ve bu çalışmalar sonucunda şu varsayımlara ulaşılmaktadır:

- Modelde ölçeğe göre getiri sabittir.
- Sermayenin marjinal verimliliği azalmaktadır.
- Faktörler arasında ikame olanaklıdır.
- Nüfus sabit bir hızla büyümektedir.
- Devletin ekonomik hayattaki rolü sınırlıdır.

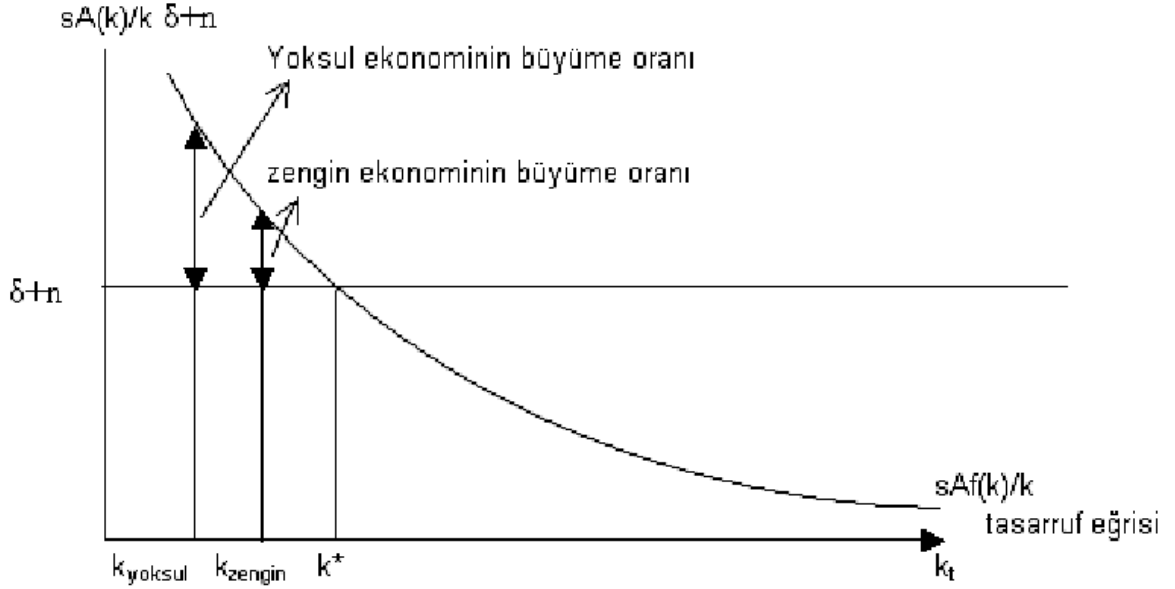
Bu varsayımlar incelendiğinde Neo-Klasik teorisinin başlıca iki temel öngörüsü bulunmaktadır. Modelde tasarruf oranı ile sermaye-işgücü ve kişi başına gelir değerleri doğru orantılıdır. Yani görece olarak daha çok tasarruf eden ülke daha az tasarruf edene oranla durağan halde sermaye yoğun ve daha zengin olacaktır. Model azalan verimlerle ifade edildiğinden model durağan halde sermaye yoğun ve daha zengin olacaktır. Model azalan verimlerle ifade edildiğinden modelde ekonomik büyümeyi belirleyen unsur teknolojiye ve nüfustaki değişim olacaktır⁴⁶.

Bir diğeri ise; teknoloji düzeylerinin her ülkede aynı olduğu ve değişmediği varsayımında gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin uzun dönemde büyüme oranlarının birbirine yaklaşacağı ve sonunda sıfır olması durumudur. Bu öngörüye yakınsama hipotezi, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeleri yakalamaları da yakınsama süreci olarak adlandırılmaktadır⁴⁷. Yakınsama hipotezinde zengin ülkelere sermayenin getirisinin yüksek olduğu fakir ülkelere doğru bir sermaye akışının olduğu

⁴⁶ Muhsin KAR ve Hüseyin AĞIR (1998), Türkiye'de Beşeri Sermaye Ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Testi (Neo-Klasik Büyüme Teorisi), KSÜ Yayınları, s.3.

⁴⁷ Aykut KİBRİTÇİOĞLU (1998), İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ocak-Aralık Cilt 53, Ankara, ss. 207-230.

ifade edilmektedir. Bu hipoteze göre, sermayenin işgücünden daha hızlı bir şekilde arttığı bir ekonomide teknolojinin dışsal ve sabit olması varsayımı altında faiz hadlerinin düşeceği ve fakir ülkelerin zengin ülkelere daha hızlı büyüüp zengin ülkeleri yakalayacağı öngörülür⁴⁸.

Şekil 1. Neoklasik Büyüme Modeli

Yukarıdaki grafikte iki fonksiyon mevcuttur. Birincisi yatay $n+d$ ve ikincisi negatif eğimli olan tasarruf eğrisidir. Büyüme oranı bu iki ifade arasındaki farka eşittir. Tasarruf eğrisinin negatif eğimli olmasının sebebi sermayeye göre azalan verimler yasasıdır. Bu eğrinin negatif eğimli olması bize “durağan durum sermaye stokunu” verir. Teknoloji, nüfus artış hızı, tasarruf oranı ve sermaye aşınma oranları aynı olan ekonomiler durağan duruma yakınsayacaklardır⁴⁹.

Solow Modelinde uzun dönemde durağan durum büyüme oranlarına yakınsayacağını vurgular. Durağan durum geliri tasarruf oranına ve nüfus artış hızına bağlıdır. Bir ekonomide nüfus artış hızının fazla olması durağan durum gelirinin düşük olması anlamına gelir. Tasarruf oranlarının fazla olması ise; durağan durum gelirinin fazla

⁴⁸ KAR ve AĞIR (1998), s. 4.

⁴⁹Gülay DOĞAN (2006), “Yakınsama Teorileri: Türkiye ve AB Bölgeleri Örneği”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.20.

olması anlamına gelir. Durağan durumda gelirin büyüme oranı yalnızca teknolojik ilerlemeye bağlıdır. Solow Modelinde uzun dönemli büyüme dışsal unsurlara bağlıdır. Sermaye stoku gelire aynı oranda büyür. Bu yüzden sermaye/çıktı (K/Y) sabittir⁵⁰. Neoklasik büyüme teorisinde; ekonomik büyüme nüfusun büyümesini etkilemez ancak nüfusun büyüme oranı ekonomik büyümeyi etkiler. Aynı şekilde, teknolojik değişme oranı büyümeyi etkilerken, büyüme teknolojik değişmeyi etkilememektedir. Bu yüzden teoride nüfusun büyümesi ve teknolojik değişme dışsal kabul edilir⁵¹.

Solow ve Swan modelinin önerdiği diğer bir husus teknolojide sürekli bir gelişme yoksa kişi başına düşen büyüme oranı sonuç itibarıyla azalarak sifıra eşit olacaktır. Nüfus artış oranının yanı sıra ekonomik büyüme oranını belirleyen en önemli unsur olan teknolojik gelişmenin yer almaması Solow ve Swan modeli uzun dönem büyüme denkleminde açıklık getirmemektedir. 1950 ve 1960'ların neoklasik büyüme teorisyenleri bu modelleme hatasını teknolojik gelişmenin içsel dinamiklerle sağlanacağı varsayımıyla kapatma yolunu seçmişlerdir⁵².

Genel olarak değerlendirildiğinde neoklasik yorum yapabilmek için bölgesel farklılıkların zayıf kaldığı görülmektedir. Bunun temelinde ise üretim faktörlerinin bölgeler arasında tam serbesti halinde olması varsayımı yatmaktadır. Neoklasik modele göre sermaye/işgücü oranı farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Sermaye ve işgücünün, en yüksek getiriyi veren bölgelere yönelecek olmasından dolayı uzun dönemde bu farklılıkların ortadan kalkacağı tahmin edilmektedir⁵³.

1.1.4.2. Yeni Bölgesel/Yerel Kalkınma Yaklaşımları

Solow' un 1956'daki standart dışsal büyüme teorisinin aksine 1980'lerde ortaya çıkan yeni büyüme teorileri büyümenin gerçekte içsel bir süreç olduğunu ileri sürmektedir. Bu teoriler fiziki sermayenin dışında yani beşeri sermaye gibi diğer bileşenlerin varlığı ve bu bileşenlerin içsel birikim göstermeleri halinde, üretim faktörlerinin getirilerinin azalmayacağı aksine artacağı fikri etrafında toplanmaktadır. Olumlu dışsal etkiler olarak

⁵⁰DOĞAN (2006), s.21.

⁵¹www.metinberber.ktu.edu.tr, "Ekonomik Kalkınmanın Anlamı", (02.01.2012).

⁵²Yalçın GÜBRE (1997), İktisadi Büyüme ve İhracat Performansı, Hazine Dergisi, Nisan, Sayı: 6, s. 18.

⁵³ILDIRAR (2004), s. 56.

adlandırdığımız araştırma ve geliştirme çalışmaları, bilginin yaygınlaştırılması veya kamu alt yapı inşaatı gibi faaliyetler sonucunda ortaya çıkan etkiler eğer fiziki sermayenin marjinal verimliliğindeki düşüşü karşılayacak şekilde olumlu etki bırakırsa içsel karakter olarak kabul edilecektir. İçsel büyüme teorilerinin ortak amacı, uzun dönemli büyüme sürecini anlamak ve bunu iktisadi sistemin bir ürünü olarak tanımlamaktır. Her ülkenin kalkınmasının farklı farklı olmasının temelinde o ülkelerin kendi ekonomik koşullarına bağımlı olmasıdır. Bu teorilerde büyümenin motoru olarak, fiziki sermayeye, beşeri sermayeye yatırım yapmak, öğrenerek yapmak, işgücünün dağılımı, araştırma geliştirme ve teknolojik buluşlar gibi faktörler gösterilir⁵⁴.

1970’li yıllardan sonra hükümetlerin bölgesel kalkınma politikalarını terk etmesiyle birlikte geleneksel bölgesel ekonomik kalkınma konseptinide değiştirmiştir. 1970’lerden itibaren gündeme gelen özelleştirme uygulamaları küreselleşmenin aracı olarak kullanılırken, “yerel” kavramı da küreselleşme sürecinde giderek önem kazanmıştır. Bu kavramla birlikte devletin işlevleri azalmış ve merkezi yönetimin yerini yerel ölçekteki karar mekanizması almıştır⁵⁵.

1.1.4.2.1. İçsel Büyüme Yaklaşımı

P. M. Romer, R. J. Barro, R. E. Lucas ve G. Mankiw tarafından geliştirilen içsel büyüme kuramı iktisadi kalkınmaya yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu yaklaşım teknolojik ilerleme kadar, eğitim, Ar-Ge, beşeri sermaye ve teknolojik gelişme gibi politikalara öncelik verilmesini savunur. Bu kuramın içsel büyüme olarak adlandırılmasının temel nedeni ekonomik büyümeyi dışarıdan gelen güçlerin değil ekonomik sistemin içsel güçlerinin bir sonucu olarak görmesidir. İçsel büyüme kendinden önceki kalkınma kuramları tarafından ya hiç dikkate alınmayan yada dışsal sayılan bilgi, beşeri sermaye ve teknolojik gelişmenin tıpkı emek ve sermaye faktörleri gibi içselleştirildiği büyümedir. İçsel büyüme kuramlarının analizlerinin temelinde teknolojik sorunlar teknolojik ilerlemenin yaparak öğrenme, dışsal ekonomiler, beşeri

⁵⁴ Türkiye Kalkınma Bankası AŞ. (2006), Kalkınma Teorileri ve Modern Kalkınma Bankacılığı Uygulamaları, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ekim, Ankara, s. 12.

⁵⁵ Atilla GÖKTÜRK (2006), Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış, “Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler”, Derin Yayınları, İstanbul, s. 24.

sermaye birikimi gibi konular vardır. Bu yaklaşımın savunucuları yakınsama kuramını reddetmekte ıraksama kuramını benimsemektedir⁵⁶.

Lucas'a göre bütün ekonomilerin büyümesini tek bir modelle açıklamak mümkün değildir. Lucas büyüme ve gelir farklılıklarıyla uyumlu, genel geçer bir model kurmak istemiştir. Modelde para faktörlerinin analize katılmadığı bir ekonomide çıktı düzeyinin (Y), fiziki sermaye (K) ve etkin emek (N^e) girdisi tarafından belirlendiği kabul edilmiştir: $Y=(K, N^e)$. Bir ekonomide ortalama (h) yetenek düzeyinde (N) adet işçi varsa ve her bir işçi (u) kadar zamanını cari üretim için harcarsa etkin emek arzı $N^e = uhN$ ve çıktı fonksiyonu da şöyledir: $Y= F(K, uhN)$, bu fonksiyona göre çalışılan süre (u) ve işçilerin ortalama yetenek düzeyi (h) arttıkça çıktı düzeyi artmaktadır⁵⁷.

Lucas'ın büyüme modelinde beşeri sermaye tek tek kişilerin üretim sürecine katkılarını artırmak dışında dışsallık yaratarak tüm çalışanların verimini artırmaktadır. Verimi artırmanın yolu ise Lucas' a göre beşeri sermayenin üretime katkısının daha da etkin hale gelmesinden geçer. Başka bir ifadeyle eğitim işgücü düzeyinin daha etkili hale gelmesini sağlar ve üretim fonksiyonunda işgücü üretim esnekliğini büyütür. Lucas'ın modelinde beşeri sermayeye yapılan özel yatırımlar ekonomik büyümenin motorunu oluşturur. Ekonomik büyüme durağan durum dengesinde ilerlemekte ve nüfus artış hızı sıfır olsa da büyüme oranları sabit ve pozitifdir. Lucas modelinde beşeri sermaye üretim fonksiyonu beşeri sermaye stokunun oluşturma sürecinde doğrusaldır⁵⁸.

Fiziksel sermaye, işgücü ve doğal kaynaklar gibi beşeri sermayeye yapılan yatırımların aksine, spillover (yayılma etkisi) etkisinden kaynaklanan başka önemli faydalarda sağlayabilir. İçsel büyüme teorisinin amacı, endüstrilerdeki rekabetçi niteliği geliştiren ve devam ettiren yüksek katma değerli bir bilgi ekonomisinin gelişiminden sağlanacak olan pozitif dışsallıklar olan spillover etkilerini önceden tahmin ederek bunların büyümedeki önemini vurgulamaktadır. İçsel büyüme teorisine göre, verimlilikteki artışlar beşeri sermayeye yapılacak yeni yatırımlara bağlıdır. Beşeri sermaye olmadan

⁵⁶ Adem Doğan ve Nazım Öztürk (2010), Yerel Kalkınma Kuramları, Bütçe Dünyası Dergisi, Sayı 33, s. 45.

⁵⁷ Osman DEMİR (2002), Durgun Durum Büyümeden İçsel Büyüme, Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, s. 3.

⁵⁸ Rengin Ak ve Berna AK BİNGÜL (2011), Eğitim-Büyüme İlişkisi Yazını Üzerine Bir Değerlendirme, Bilgi Ekonomisi, s. 158, www.fdeyneli.pamukkale.edu.tr/1.pdf.

fiziksel sermayeye yapılacak olan yatırımların getiri oranı düşük veya negatif olacaktır. Beşeri sermayeye yapılan yatırımların spillover etkilerinin ekonomide yol açtığı büyüme, beşeri sermayede tekrar yatırımlara yol açacaktır. Bu yatırımlarda yine daha sonra beşeri sermayeye yapılacak olan yatırımların getiri oranını yükselten spillover etkilerine yol açacaktır. Getiri oranının yükselmesi sonucu yeni yatırımlara yol açacak ve böylece süreç kendini tekrarlayacaktır. Böylece beşeri sermaye ekonomik büyümenin itici gücü haline gelmiş olacaktır⁵⁹.

1.1.4.2.2. Cazibe Merkezi Modelleri

Cazibe Merkezi Modelleri, yerleşim birimlerinin çoğunda kullanılan bir ekonomik gelişme modelidir. Bu teorinin temelini bir yerleşim birimi, sanayicilere teşvik teklif ederek piyasadaki payını değiştirebilmektedir. Yapılan bu teşvikler ve sübvansiyon harcamalarının işletmenin üreteceği ekonomik refah artışı ve vergilerle sağlanacağını varsayımını oluşturur. Bu modelin amacı, girişimci ruhlu insanları ve belirli sosyo ekonomik grupları yerleşim birimine çekmektedir⁶⁰.

Ülkelerin cazibe merkezi olmaya yönelik faaliyetlerinde yerel idareler ve bölgesel kalkınma teşkilatlarına önemli görevler düşmektedir. Ülkemizde aynı amaca ulaşmak için çeşitli faaliyetler mevcuttur. Cazibe merkezi olma yönünde yapılacak hamleler, teknoloji merkezleri, Ar-Ge, ulaşım gibi gerekli altyapı yatırımlarının önemi vurgulanmış olmaktadır⁶¹.

1.2. Yeni Bölgeselcilik ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramlarına Genel Bir Bakış

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bölgesel politikaların etkisi 1970'lerde yaşanan ekonomik krizle azalmaya başlamış 1980'li yılların sonlarına doğru bölge anlayışı değişmeye başlamıştır. Bölgesel gelişmenin kavramsallaştırılması ve politikaların uygulanmasında değişimler yaşanmış ve bölgesel

⁵⁹ Muammer ŞİMŞEK ve Cem KADILAR (2010), Türkiye'de Beşeri Sermaye İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi, Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, s. 118.

⁶⁰ AKTAKAŞ (2006), s. 39.

⁶¹ DPT (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Programı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu, Ankara.

gelişme paradigmasının temelden değişmesine yol açmıştır. Bu çerçevede “Yeni Bölgeselcilik” akımı, bölgesel gelişmedeki yeni dinamikleri tanımlamaya yönelik yeni bir gündem oluşturmuştur.

Yeni bölgeselcilik yöresel problemlere sahip bölgelerin gelecek yönetimi tartışmalarında her zaman önemli olmuştur. Düşük gelir, yüksek işsizlik oranı, net göç, geleneksel endüstrilerin çökmesi ve yerel olmayan kapitalin baskın duruma geçmesi gibi konular bölgesel ekonomiye müdahale etmenin yollarını araştırılmasına neden olan başlıca sebeplerdir⁶².

Ortaya çıkan sorunlar geleneksel politikaların yerine rekabetçi ve yenilikçi politikaları gündeme getirmiştir. Bu bölge politikalarında hareket eden yaklaşım “Yeni Bölgeselcilik” olarak tanımlanmıştır.

Tüm dünyada 1990 yılından itibaren küreselleşme ve yerelleşme hareketleri ekonomide büyük değişimlere yol açmıştır. İlk olarak sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş aşamasında meydana gelen değişimlerde etkisini göstermiştir⁶³.

Küreselleşme ve uluslararası ticaret günümüzde üretim tarzlarını ve ticari faaliyetleri şekillendiren en önemli güç olmuştur. Küreselleşme süreci özellikle geçtiğimiz otuz yıllık dönemde ekonomik birimlerin küresel pazarda sahip oldukları payı koruma ve artırma yönünde rekabet etmeleri gereğini arttırarak daha rekabete dayalı ortam oluşturmuştur. Rekabet edebilirlik ise geçtiğimiz on yılda sıkça kullandığımız kavram olup, günümüz dünyasını şekillendirme yolunda en temel güçlerden biri olmuştur.

Bir ülkenin rekabet gücü, bir ülkede yaşayan herkesin yaşam standartlarını arttırmak ve bir ülkenin firmaları için daha fazla değer yaratılmasını sağlamak olarak tanımlanabilir⁶⁴.

⁶² M. DANSON (1999), *Regional Governance Institutions and Development*, Regional Research Institute, West Virginia University.

⁶³ İlhan TEKELİ (1972), *Bölge Planlama Üzerine*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.

⁶⁴ Recep DÜZGÜN (2007), “Türkiye’nin Uluslararası Rekabet Gücü”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:23, s.424.

1.2.1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi Bölgeselleşme

İlk dalga bölgeselleşme 19. yüzyılın ikinci yarısında ve genel olarak Avrupa’da meydana gelmiştir. İki savaş arası dönemdeki bölgeselleşme, merkantilist politikaları ve yüksek siyasi çatışmayı beraberinde getirmiştir. Büyük devletler arasındaki siyasi rekabet ve bölgesel ticari stratejilerin bu devletler tarafından merkantilist amaçlarla kullanılması, ekonomik sorunların çok taraflı yollarla çözülmesindeki başarısızlığın ve dolayısıyla alternatif olarak bölgesel temelde tercihli ticaret anlaşmalarına başvurulduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir⁶⁵.

1.2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Bölgeselleşme

II. Dünya Savaşından sonra dünya ticaret sisteminin en önemli kaynağını Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ile bu anlaşmanın “bir ülkeye sağlanan herhangi bir avantajın, imtiyazın veya dokunulmazlığın koşulsuz şartsız diğer taraf ülkelere de uygulanmasını” düzenleyen “En Çok Kayırılan Ülke” maddesi oluşturmuştur. Bu doğrultuda Dünya Ticaret Örgütü üyelerinin söz konusu bölgeselleşme hareketlerinin içerisinde yer almaları GAAT’ın birinci ve GATS’ın ikinci maddelerinde belirtilen ayrımcı olmayan muameleye ilişkin temel prensibin ihlali anlamına gelmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bölgeselleşmenin iki farklı dalga halinde meydana geldiği konusunda yaygın bir görüş mevcuttur: Bhagwati tarafından “ilk bölgeselleşme” ve birçok araştırmacı tarafından da “eski bölgeselleşme” olarak adlandırılan savaş sonrası ilk dalga bölgeselleşme 1950’lerin sonundan itibaren 1970’ler boyunca dünya ekonomisinde yer almıştır. Bölgesel oluşumlara olan eğilimde ikinci dalga, Bhagwati’nin ifadesiyle “ikinci bölgeselleşme” ya da başka bir ifadeyle “yeni bölgeselleşme” adı altında 1980’lerin sonunda tekrar canlanmaya başlamıştır, 1990’larda artarak devam etmiştir⁶⁶.

⁶⁵ Osman KÜÇÜKAHMETOĞLU ve Hamza ÇEŞTEPE (2005), “Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım”, Ekin Yayınevi, Bursa, s.24.

⁶⁶ KÜÇÜKAHMETOĞLU ve ÇEŞTEPE (2005), s.25.

1.2.2.1. İlk (Eski) Bölgeselleşme

Eski bölgeselcilik 1950’li ve 1960’lı yıllarda ortaya çıkmış, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yaygınlaşmıştır. II. Dünya Savaşından sonra dünyada meydana gelen değişimlerle, uygulamaya koyulan ticaret anlaşmaları coğrafi açıdan birbirine yakın ülkeler arasında yapılmıştır. Altı Batı Avrupa ülkesi arasında 1957’de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve İngiltere’nin başını çektiği bir başka Batı Avrupalı ülke grubu tarafından 1960’da oluşturulan Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) ile birlikte Latin Amerika’da, Orta Doğu’da ve Afrika’da gelişmekte olan ülkeler arasında kurulan bölgesel ticaret düzenlemeleri ile ifade edilmektedir.

1.2.2.2. İkinci (Yeni) Bölgeselleşme

Birinci bölgeselleşme dalgasının başarısızlıklarla sonuçlanmış olması 1980’lerin sonu ve 1990’lı yılların başında ikinci bir bölgeselleşmeyi meydana getirmiştir. Avrupa Birliği bu dönemde üye ülkelerinin sayısını arttırmıştır. Bunun sonucunda Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin bölgesel entegrasyonlara bakış açısı değişmiş ve ilgisi artmıştır. ABD ticaretteki ayrımcılığa her zaman karşı durmaya çalışmış ancak 1980’li yılların sonunda gelişmiş ülkelerin ekonomileri iyileşme süreçlerini tamamlayıp, rekabetin artmasıyla ABD ilk kez bölgesel ticari anlaşmalara sıcak bakmaya başlamıştır. Bunun sebebi de ABD’nin oluşturulan bölgesel entegrasyonların gücü karşısında rekabet etmekte zorlanmış olması gösterilebilir. Böylece ikinci bölgeselleşme dalgası Amerika kıtasını da içine alarak genişlemeye devam etmiştir⁶⁷.

⁶⁷Ahmet İNCEKARA (1995), Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde NAFTA ve Etkileri, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, s.103.

Tablo2. Eski ve Yeni Bölgeselleşme

Eski	Yeni
<ul style="list-style-type: none"> • İthal ikameci sanayileşme politikaları; dünya ekonomisinden kopma • Bölgesel rekabet • Bölge-içi ticaretin önceliği • Güney-Güney veya Kuzey-Kuzey ortaklığı • Temel olarak sanayi ürünlerinin serbest dolaşımı • Sadece sınır engellerinin kaldırılması • Gelişmekte olan ülke için tercihli muamele • Genellikle bir bölgesel gruba üye olma 	<ul style="list-style-type: none"> • İhracat arttırıcı politikalar ve ticaret liberalizasyonu; dünya ekonomisiyle entegrasyon • Kaynakların piyasa tarafından dağılımı • Açık ticaret, yatırım ve büyümenin önemi • Kuzey-Güney ortaklığı • Bütün ürünlerin serbest dolaşımı ve yatırımın liberalizasyonu • Derin entegrasyon • Birden fazla bölgesel gruba üye olma

Kaynak:Osman KÜÇÜKAHMETOĞLU ve Hamza ÇEŞTEPE (2005), “Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım”, Ekin Yayınevi, Bursa, s.25.

1.2.3. Bölge Kavramının Değişen Anlamı

Ekonomi açısından bakıldığında bir planlama ve analiz birimi olan bölge, ne kent kadar küçüktür nede ülke kadar çok geniş alanlardır. Kent ölçeğinin üzerinde olanlar ya da kentlerin oluşturduğu alanlar bölge tanımı içinde değerlendirilmektedir. Geleneksel anlayışa göre bölge; yan yana gelmiş yerel birimlerin mekânsal bütünlüğü ile oluşan, devlet dışına kapalı, sınırları çizilmiş bir birimdir.

Bölge kavramının küreselleşmenin meydana getirdiği değişim sonucu kavramsal bazdakelimenin de anlamsal yapısında farklılıklar meydana gelmiştir. Yan yana gelen yerel birimlerin mekânsal bütünlüğü sonucu ortaya çıkan ulus devletin denetiminde sınırları çizilmiş birimi ifade eder⁶⁸.

Bölge; uluslararasılaşmanın gelişmiş ve büyük hali olarak kabul edilir. Ülke dışındaki aktivitelerin coğrafi olarak sınırlaması da denebilir. Dünyanın herhangi bir bölgesinde

⁶⁸ Rasim AKPINAR, Kamil TAŞCI ve Mehmet Emin ÖZSAN (2011), Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.4.

birbirine yakın olan ülkelerin biraraya gelerek bir grup oluşturmalarıdır. Küreselleşme ve bölgeselleşme sadece mekânsal boyut içinde farklılaşır⁶⁹.

Eraydın' a göre bölge kavramı, geçmişte ulus devletin alt birimi olarak kullanılırken günümüzde küresel sistemin bir parçası olmuş ve kalkınma süreçlerinin yeni birimleri olarak işlev kazanmıştır. Böylece 1980'li yıllarda bölge kavramını da içine alan yerel birimler, değişen dünya düzeni ile birlikte artan küresel ilişkiler ve kurumlar çerçevesinde elde ettikleri konumla tanımlanmaya başlamışlardır. Bu çerçevede, yerelin bu etkileşim içinde gelişmesini sağlayacak rekabet gücü ön plana çıkmaktadır. Bu değişiklik “ yerelin potansiyeli, ilişkileri ve kurumları ile farklı ağlar içinde var olmasını sağlayacak bir bütünü bölge” olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Böylece bölge kavramı, eski kimliğinden kurtularak, kendi kapasiteleri ve birikimiyle dünya içinde var olmaya çalışan bir içeriğe sahip olmuştur⁷⁰.

1.3. Yerel Kalkınma ve Bölgeselcilik- Rekabet İlişkisi

Yeni bölgeselcilik kavramı geri kalmış bölgelerin kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla devlet politikalarının başarısız olması sonucu ortaya çıkmıştır. Bölgeler ekonomi politikalarının koordinasyonu için önemlidir.

1.3.1. Rekabetçilik

Bölgelerde gelişmenin motorunu oluşturan küçük işletmeler için rekabetin temel boyutları; teknolojik yeteneği geliştirmek ve maliyetleri düşürmektedir. Yerelleşme hareketleriyle birlikte bu işletmeler daha önemli hale gelmiş yerelde kalkınmanın sağlanmasında büyük rol oynamıştır.

Bir bölgedeki rekabeti artırmakta önemli rol oynayan firmaların sektörlerinde rekabetçi bir konuma gelebilmeleri için beş temel rekabetçi gücüne sahip olmaları gerekir⁷¹.

✓ Sektöre yeni girecek firmalar

⁶⁹ Birol MERCAN (2004), Endüstriyel Gruplarda Öğrenme Süreci ve Sektörel Yapının Oluşmasında Karaman Örneği, Doktora Tezi, s.12.

⁷⁰ http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr/ders_notu/COG323.pdf.

⁷¹ Gökçe SERİN (2006), “Türkiye’de Bölgesel Gelişim ve Yeni Bölgecilik, Karaman Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.15.

- ✓ Tedarikçiler
- ✓ Alıcılar
- ✓ İkame ürün veya hizmetler
- ✓ Sektördeki mevcut firmalar arasındaki rekabet.

Amerikan önde gelen yönetim teorisyeni olan Porter firmaların rekabetçi stratejilerle rekabetçi üstünlüğü kazanmalarında firmaların buldukları ülkelerin sahip olduğu temel niteliklerin rol oynadığını belirtir. Bu yaklaşımda piyasa yapısındaki firmaların konumuna ek olarak ulusal özelliklerin, doğrudan değil ama firmaların içinde bulunduğu endüstriyi etkileyerek destek vermektedir.

Porter ulusal özellikleri dört ana başlık etrafında toplayıp, bunların karşılıklı etkileşiminin rekabet gücünü doğurduğunu belirtmektedir. Belirli bir endüstrinin bir bölgedeki rekabet gücünü belirleyen faktörler şunlardır⁷².

- ✓ Üretim faktörleri donanımının göreceli durumu,
- ✓ Başlangıç gelişimini belirleyen yerli piyasanın büyüklüğü,
- ✓ Tedarikçi ve aracılar gibi, uluslararası düzeyde rekabetçi olan ilişkili ve destekleyici endüstrilerin bulunabilirliği,
- ✓ Pazar segmentinde göreceli rekabet gücünü belirleyen ve firmaların yaratıcılığı, örgütlenmesi ve yönetimini etkileyen firmanın yapısı, stratejileri ve rakiplerinin faaliyetleri.

Krugman'a göre firmaların ve ülkelerin rekabet gücü farklıdır. Krugman ülkelerin ekonomik başarısının dünya piyasalarındaki başarıya bağlı değildir. Çünkü dünyanın gelişmiş ülkelerine bakıldığında kendi aralarında firmalar düzeyindeki gibi önemli bir rekabet ortaya çıkmamaktadır⁷³.

Hatsopoulos, Krugman ve Summers rekabet gücünü, bir ülkenin refah düzeyinin artmasının yanında dış ticaretinde dengede olmasıdır diye tanımlar. Aynı şekilde Dornbusch, Krugman ve Park rekabet gücünü dış ticaret açıklarının azaltılmasının,

⁷² Murat Ali DULUPÇU (2001), Küresel Rekabet Gücü, Nobel Yayınevi, Ankara, s.105.

⁷³ Peter NEWMAN (1994), The Myth of The Competitiveness Cure, Vol.107, s.44.

ürünlerdeki rekabet gücünün mikro ekonomik boyutuna ve ihracat ile ithalata rakip endüstrilerin genel performansına bağlı olduğunu belirtirler⁷⁴.

1.3.1.1.Bölgesel Rekabet Edebilirlik

Rekabet edebilirlik son yıllarda sıklıkla kullanılmaktadır. Dünyayı şekillendiren olayların altında rekabet edebilirlik kavramı yatmaktadır.

İktisadi açıdan bakıldığında rekabet gücünün devlet müdahalesi sonucunda artması ulusal refahı arttırmak yerine kaynak dağılımı üzerinde bir değişiklik yaratabilir. Gelişmekte olan ülkelerde piyasaya devlet tarafından yapılan müdahalenin üretim artırıcı etkisinden çok gelir ve kaynak dağılımı üzerindeki etkisini görmek mümkündür⁷⁵.

Rekabet edebilir bölgeler, var olan istihdam olanaklarından gereğince yararlanabilen, farklı üretim süreçleri ve ürünler üretebilen, gelir ve katma değeri ortalama düzeyde artırabilen, ulusal veya uluslararası düzeyde işbölümüne katkıda bulunarak tam istihdamı sağlamak üzere özel bir rol oynayabilen bölgeler olarak tanımlanabilir. Bölgesel rekabet edebilirlik, belirli bir bölgedeki üretim faktörlerinin kullanımı ve konumunun iktisadi aktörlerin rekabet edebilirliklerini etkilemekte oluşu fikrine dayanmaktadır. Çeşitli faktörlerin bir arada bulunması, yöredeki mevcut iktisadi faktörlerin yapıları nedeniyle başarılı olmuş ve odak haline gelmişlerdir⁷⁶.

Bölgelerarası rekabet edebilirlik gücü sosyal ve fiziki altyapı, yenilik, teknoloji gibi faktörlerin kapasitesine bağlıdır. Bölgenin bu kaynaklarını yüksek kişi başı GSYİH hedefine ulaşırken verimli kullanılıp kullanılmaması konusunun incelenmesi gerekir. Dolayısıyla rekabet edebilirliğin sonuç odaklı “etkinlik” göstergeleri haricinde rekabet edebilirliğin sebeplerine inen “verimlilik” göstergeleri açısından da yorumlanabilmesi gerekir⁷⁷.

⁷⁴ DULUPÇU (2001), s.115.

⁷⁵ DULUPÇU (2001), s.74.

⁷⁶ DPT (2012), “ Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları”, s.9.

⁷⁷ DPT (2012), “Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kapsamında İllerin Kaynak Kullanım Görece Verimlilikleri”: Veri Zarflama Analizi Uygulaması, Uzmanlık Tezleri, s. 19.

1.3.1.2. Kentsel Rekabet Edebilirlik

Ulusal rekabet edebilirlikle bölgelerin rekabet gücü arasında var olan ilişki son dönemde bölgesel rekabet edebilirlik ve rekabetçi kentler arasında da kurulmaktadır. Kentsel ekonomilerin, ekonomik değişikliklerden etkilenmesi yerel yönetimlerin o bölgede bulunan sanayinin rekabet edebilirliğine daha fazla önem vermesini gerekli kılmıştır. İşletmelerin üretimlerini rekabetçilik açısından daha uygun alanlara kaydırmaları bölgelerin ve kentlerin kendi rekabet edebilirliklerini artırmaları ihtiyacını doğurmaktadır. Bu sebeple teknolojinin hızla değiştiği ve ticaretin liberalleştiği bir dönemde kentsel ekonomilerin rekabet edebilirliğine ve bunu artırmak üzere geliştirilecek politikalara daha fazla önem verilmesi gerekmektedir⁷⁸.

Aşağıdaki tablo bölgesel politikaların en önemli gündem maddesi olan bölgesel/kentsel rekabet edebilirlik kavramının gelişimini ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Kentlerin Rekabet Ettiği Temel Alanlar

• Başta imalat sanayi olmak üzere son dönemde, ticari faaliyetler, emlak ve bilgi gibi istihdam yaratan sektörlerde mobil yatırımları çekmek,• Mevcut firmaların gelişmesi ve yenilerinin kurulması ile ekonomik büyümeyi sağlamak,• Ulusal düzeydeki kamu kaynakları ile Avrupa Ortak Pazarı ve AB bölgesel politikası kapsamındaki fonlar gibi kaynaklar için rekabet,• Önemli etkinlik ve yatırımlar için rekabet,

Kaynak: www.dpt.gov.tr. (05.03.2012).

1.3.1.3. Bölgelerarası Rekabette Etkinlik ve Verimlilik Kavramları

Rekabet edebilirlik kavramının iki temel husus üzerine kurulmuştur:

-Yüksek gelir ve istihdam seviyelerine ulaşılabilmesi,

⁷⁸DPT (2012), s.20.

-Yüksek gelir ve istihdam seviyelerinin sürdürülebilirliği.

Bölgelerin rekabet edebilirliği, literatürdeki çalışmalarda kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ile ölçülmektedir. Bölgelerin rekabet edebilirliğinin göstergesi kişi başına düşen GSYİH seviyesidir. Bir ülkenin planlama ufku sonucunda hedeflediği büyüme oranına ulaşabilmesi, sonuca ulaşabilme başarısının, yani etkinliğinin bir göstergesi olabilir. Hedeflenen sonuçlara ulaşabilme, etkinlik göstergesi sayılırken, hedeflenen hedeflenen sonuca ulaşma yolunda kullanılan kaynakların ne kadar iyi kullanıldığı ya da kaynakların israf edildiği verimlilik göstergesidir⁷⁹.

1.3.1.4. Küresel Rekabet ve Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bölge kelimesi, özellikle ulusal kalkınmacı politikaların uygulandığı dönemlerde, ulusal kalkınma planlarının hazırlanmasında, kent ve bölge planlaması alanında kullanılan bir terimdir. Günümüzün uluslar arası düzleminde en önde giden bölgesel entegrasyon örneği olarak Avrupa Birliği, kuruluşundan itibaren topluluk içindeki az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması, bölgeler arasındaki refah farklarının giderilmesi amacıyla çeşitli araçlara başvurmuştur. Bunlardan en öncelikli olanı ise bölgesel kalkınma politikalarıdır⁸⁰.

Bölge kalkınma ajansları ve bölgesel politikaların öncüsü olan Avrupa Birliği'nin alt kurumları da bölgeselleşmenin gereği üzerinde durmakta hatta Avrupa Birliği Konseyi yatırım, yenilik ve girişimciliğe elverişli ortama duyulan gereksinimi ifade etmektedir. Avrupa Komisyonu'na göre ise bölgesel rekabet gücünü aşağıdaki faktörler belirlemektedir⁸¹.

-Sektördeki istihdam yoğunlaşması: Verimliliği yüksek sektörlerde istihdam rekabet gücünü arttırırken verimliliği düşük sektörlerde istihdam rekabet gücünü azaltmaktadır.

- Dış göç ve yaşlı nüfusun fazlalığı: Emekli ya da yaşlı nüfusun fazla olması ve genç nüfusun başka bölgelere kayması bölgenin rekabet gücünü azaltmaktadır.

⁷⁹ <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/aydemirz/verimlilik.pdf>. (10.04.2012).

⁸⁰ Sonay BAYRAMOĞLU (2001), "Bölgeselleşme Politikası ve Yerel Yönetimler", Antalya'da Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Antalya, ss.72-76.

⁸¹ Yunus Emre ÖZER (2008), "Küresel Rekabet-Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye, Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.9/10, İzmir, ss. 389-408.

- Yatırımlar: Yatırımların fazla oluşu doğal olarak rekabet gücüne olumlu etki yapmaktadır.
- Bölgeye yapılan dolaysız yabancı sermaye yatırımları.
- Bilgi ekonomisi varlıklarına yapılan yatırımlar/yenilikler.
- Altyapı donanımı: Özellikle ulaşım konusu burada öne çıkmaktadır. Ulaşım ağlarının üstünde olan bölgelerin rekabet gücünde artış elde ettiği bilinmektedir.
- Eğitim düzeyi: Bölgedeki nüfusun yenilik üretebilme ve bilgi teknolojilerini kullanabilme becerisi gereklidir. Bölgelerin bilgiye dayanan rekabet gücü elde edebilmesi için beşeri sermayesinin buna elverişli olması gereklidir.

1.3.1.5. Küresel Rekabetin ve Yerel Kalkınma Yaklaşımlarının Kentlere ve Kentsel Rekabete Etkisi

Küreselleşmenin getirdiği yeni dinamikler, daha önce de ifade edildiği gibi, tüm dünyada olumlu ve olumsuz birtakım dönüşümleri de beraberinde getirmektedir. Bu dönüşümler ekonomik, siyasal, kültürel pek çok alanda gerçekleşmektedir. Bu alanlardan biri de mekânlardır. Daha geniş bir ifadeyle küreselleşmenin mekânsal boyutlarının etkileri kentleri radikal biçimde değişime itmektedir. Çünkü tarih boyunca tüm gelişmelerden en çok etkilenen yerler olması sebebiyle, küresel rekabetin de odak noktasına yerleşen birimler yine kentler olmaktadır. Her bakımdan ulusların gelişmesine etki eden bu mekânlar, yeni sağ ideoloji ile gelen yerel kalkınma anlayışı ile daha da önem kazanmaktadır. Aslında, kentler önemli olduğu için mi yerleşmeye önem verilmekte, yoksa yerleşmenin ulusları güçlü kıldığı düşünüldüğü için mi kentsel politikalara ve dönüşümlere ağırlık verilmektedir, tartışması ayrı bir dilemma gibi görünse de, bu süreçte kentlerin de yerel kalkınma politikalarının da ön plana çıktığı bir gerçektir. Sonuç olarak, günümüzde kentle olan ilişkilerimiz, pratik maddi gereksinmeler şeklinde kendini göstermektedir. Modern bir kent, banliyö, kasaba ve hatta köy, sakinlerine sağladığı “belediye hizmetleriyle” değerlendirilir. “Elektriği kesilmeyen, çöpleri düzenli toplanan, suyu sürekli akan, caddeleri temiz ve bakımlı, binaları çürük dişler gibi eğri büğrü değil, belirli bir plana göre inşa edilmiş, sosyal tesisleri, alışveriş merkezleri temiz ve sağlıklı planlanmış kentler uygar ülkelerin

göstergesidir. Lüks apartmanlarla iç içe geçmiş gecekondu bölgeleri, ortalığa yayılmış çöpler, biçimsiz ve rüşvet kokan imar planlarına göre dizilmiş binalar, Arap saçına dönmüş bir trafik içinde yaşamaya ve bir yerlere ulaşmaya çalışan mutsuz stresli insanlar kalabalığı ise, az gelişmiş, gelir dağılımı adaletsiz ülkelerin göstergesidir”⁸².

1.3.1.6. Uluslararası Düzeyde Yapılan Rekabetçilik Endeksi Çalışmaları

Günümüzde, uluslararası ölçekte ekonomik bölgelerin rekabet güçlerinin belirlenmesi ve bölgelerarası bir sıralama oluşturulması için farklı kurumlar tarafından, endeks çalışmaları yapılmaktadır. Dünya Ekonomik Forumu (WEF) her yıl ülkeler düzeyinde küresel rekabetçilik endeksi yayımlamaktadır. WEF’in yaptığı çalışmaya göre; bölgesel rekabetçiliğe, ülkenin üretkenlik düzeyini belirleyen politika ve faktörler bütünü olarak bakmaktadır ve endeks çalışmalarında ülkelerin rekabetçiliklerini ve üretkenliklerini doğrudan etkilediğini kabul ettiği 9 farklı temel değişken kullanmaktadır. Bunlar sırasıyla; kurumlar, altyapı, makroekonomi, sağlık ve temel eğitim, ileri düzey eğitim, Pazar etkinliği, teknolojik hazırlık, iş sofistikasyonu ve yenilikçiliktir.

Ülkeler bazında rekabetçilik seviyesinin ölçüldüğü diğer bir endeks çalışması ise, Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (International Institute of Management Development- IMD) tarafından gerçekleştirilmektedir. IMD (2005), kişi başına GSMH’yi rekabetçiliğin en önemli göstergesi olarak kabul etmektedir. IMD her yıl Dünya Rekabetçilik Yıllığı (World Competitiveness Yearbook) başlıklı çalışması ile ülkeler için rekabetçilik endeksi yayımlamakta; ekonomik performans, devlet etkinliği, işletmelerin etkinliği ve altyapı olmak üzere dört ana değişkeni temel almaktadır.

Diğer yandan OECD (2001), üyeleri arasında büyüme farklılıklarının nedenini araştırdığı çalışmasında ülkeleri, büyümeyi sürdüren ve durağan bir büyüme evresinde olan ülkeler olmak üzere iki kategoriye ayırmıştır. OECD, ülkelerin büyüme yapılarını, bilişim ve iletişim teknoloji kullanım becerisi ve söz konusu teknolojinin yaygınlığı,

⁸² Esra ÇELEBİ (2010), “ Yeni Belediyecilik Stratejileri: Rekabet Edebilir Kentler Yaklaşımı ve Türkiye”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.107.

beşeri sermaye yapısı, girişimcilik seviyesi ve makroekonomik durum değişkenleri ile açıklamaktadır⁸³.

1.4. Bölgeselleşme ve Rekabete Dayalı Çalışmaların Literatür Özeti

Bölgeselleşme ve bölgesel kalkınma için yapılan çalışmaların ilk örneklerinden biri olarak, ABD’de Meksika yakınlarındaki Tennessee Vadisi’nde kurulan “TennesseeValleyAuthority” (TVA) gösterilmektedir. 1993 yılında federal bir ajans olarak kurulan TVA bölgesel kalkınma ajanslarının ilk örneğidir. TVA, Tennessee nehri ve çevresinde yapılan bilinçsiz tarım uygulamaları sonrasında ABD’nin en düşük gelire sahip bölgesi olması sonrasında, bölgenin çevresel yozlaşmasını önlemek, doğal kaynakların geliştirilmesini sağlamak ve yöre halkının sosyo-ekonomik refahını artırmak için kurulmuştur⁸⁴.

Radnevea’ nın tez çalışması için yaptığı araştırmada, Rusya Federasyonu’nda 11 şehir olduğu ve bu şehirler arasında kalkınma yönünden farklılıklar bulunduğu konusunu tespit etmiştir. Rusya’da en önemli bölgelere yardım aracı bütçe sistemidir. Rusya bütçe sistemi; federal bütçesi ve kamu bütçe dışı fonlar, Rusya Federasyonu subjelerinin bütçesi ve yerli bütçe dışı fonlar, subjeleri oluşturan belediyeler bütçesidir. Bu bütçe sistemlerinin genel amacı; zengin bölgelerden fakir bölgelere bütçeler arası transfer gerçekleştirmektir. Böylece ülke içinde bölgelerarası gelir farklılıklarının giderilmesine çalışılmaktadır⁸⁵.

Uzakdoğu Asya Ülkeleri (Çin, Japonya, Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur, Doğu Timor, Tayland, Vietnam, Myanmar) 1960’lardan itibaren toplumsal ve ekonomik yaşamın her aşamasında etkin ve belirleyici rol oynamış değişen ulusal/uluslararası ekonomik, teknolojik, mali ve endüstriyel koşullar ekseninde esnek ancak kalkınma amacına odaklanmış bir ulusal kalkınma politikası uygulanmıştır. Uzakdoğu halklarının sosyo-kültürel yapısında yer alan çalışkanlığı, bireyin çıkarını grubun çıkarına tercih

⁸³Kerem ALKİN, Melih BULU ve Hüseyin KAYA (2007), “ İllerarası Rekabet Endeksi: Türkiye’deki İllerin Rekabetçilik Seviyelerinin Göreceli Olarak Ölçülebilirliği İçin Bir Yaklaşım”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:6, Sayı:11, s.222.

⁸⁴ Rifat DAĞ (2002), “Regional Macro-Development Policies: Inthe East and South East Regions”, http://www.tesev.org.tr/dosyalar/d_yoksulluk_bolgesel.html, 03.02.2013).

⁸⁵Sofya Radnevea (2011), “Bölgesel Kalkınma Programları: Avrupa Birliği Modelinin Rusya-Buryat Cumhuriyeti Örneğinde Uygulanabilirliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi S.B.E., s.131-134.

eden toplulukçu anlayışı, çalıştığı kurumu kendi ailesi gibi görerek tam bir bağlılık içinde ona hizmet etmesi gibi özellikleri bölgesel kalkınmanın sağlanmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Ildırar' ın (2004) Güney Kore bölgesel kalkınmaya yönelik çalışmasında Güney Kore'nin bölgesel kalkınmaya yönelik bölgesel büyüme kutbu politikasını 1960'lı yılların başında uygulamaya koyduğunu ve bu politikaya yönelik 1963 yılında "Ulusal Fiziki Kalkınma Planlaması Kanunu" ve 1964 yılında da "İhracat Endüstrilerini Kalkındırma Kanunu" çıkarılarak selektif bölgelerde ihracata yönelik büyük firmaların kuruluşu desteklediğine değinilmiştir⁸⁶.

İsveç bölgesel gelişme politikasında, bölgesel gelişmişlik farklarının işsizlik, nüfusun azalması ve kırsallık gibi sorunlar ile birleşmesi sonucunda büyüdüğü kuzey bölgelere 1960'lardan itibaren büyük önem verilmiştir. İsveç Hükümeti 1988'de yeni bir bölgesel gelişme politikası geliştirmiştir. Bu süreçte, yeni politikanın uygulanmasını kolaylaştırmak üzere Bölgesel Gelişme Anlaşmaları (BGA) Regional Growth Agreements ortaya çıkmıştır. BGA' lar ile AB Yapısal Fonları'nın entegrasyonu sağlanarak mali kaynakların etkinliğinin artırılması ve politikalar arası koordinasyonun sağlanması hedeflenmiştir⁸⁷.

Belçika'da bölgesel kalkınma politikalarının temelleri 1950'li yıllara dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkede oluşturulan Bölgesel Ekonomik Danışma Konseyi tarafından bölgesel kalkınma organizasyonları kurulmuştur. Oluşturulan bu organizasyonların görevi bölgesel kalkınma politikası belirlemek, sanayi politikası oluşturmak ve firmaları desteklemektir.

Federal bir devlet olan Almanya, 16 eyaletten oluşmakta ve her eyalet kendi yönetim biçimini ve kendi yerel yönetimlerini oluşturmaktadır. Federal hükümetin görevi bölgelere finansman yardımı yapmakta ve bölgesel politikalarda yönlendirici işlev üstlenmektedir. Eyaletler kendi bölgeleri içerisinde ekonomik ve bölgesel kalkınma politikalarını belirlemekte ve uygulamaktadır. 1978 yılında Berlin'den Almanya'nın

⁸⁶ Mustafa ILDIRAR (2004), "Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri", Nobel Yayıncılık, Ankara, s.134-135.

⁸⁷ OECD (2003), Territorial Reviews: Öresund, Denmark.

diğer şehirlerine olan göçü durdurmak ve Berlin’de yeni iş olanaklarının oluşturulması amacıyla kurulmuştur⁸⁸.

Fransa’da uygulanan bölgesel gelişme politikalarının temel amacı uzun süre boyunca üretim ve istihdamın ülke genelinde dengeli dağılımını sağlamak olmuştur. Özellikle Fransa’nın görece geri kalmış yerleri olan batı ve merkez bölgeleri ile gelişmiş bölgeler olan başkent ve çevresi arasındaki farkın kapatılmasına odaklanılmıştır. Bunun için teşviğe dayalı planlama yaklaşımı yerine, dezavantajlı bölgelere altyapı yatırımı yapılması ve mali kaynakların bölgelerarası dağılımının belirlenmesi şeklinde yönlendirici bir yaklaşım benimsenmiştir. Bölgesel Planlama ulusal planların bir parçası olmuş ve ulusal strateji 1960’lardan itibaren Fransa Mekansal Planlama Ajansı (DATAR) tarafından uygulanmaya başlanmıştır⁸⁹.

İtalya’nın kuzeyi ile güneyi arasındaki sosyo-ekonomik farklar II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmış ülke içerisinde huzursuzluk yaratmış ve bölgelerin birbirine yabancılaşmaya başlamasına neden olmuştur. Ortaya çıkan bu gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla BKA’lar meydana gelmiştir. İtalya’nın güney bölgesini kalkındırmak için oluşan BKA’lardan biride 1950 yılında Cassa Per İl Mezzogirno (CASSA) Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Görevi, bölgesel altyapı projelerinin hazırlanması ve organizasyonunun gerçekleştirilmesinden sorumlu olmuştur⁹⁰.

⁸⁸Darren WEBB ve Clive COLLIS (2000), “Regional Development Agencies and the “New Regionalism” in England”, *Regional Studies*, Vol.34, No.9, s.859.

⁸⁹Filiz ALSAÇ (2010), “Bölgesel Gelişme Aracı Olarak Kümelenme Yaklaşımı ve Türkiye İçin Kümelenme Destek Modeli Önerisi, DPT Uzmanlık Tezleri, Ankara, s. 85.

⁹⁰E. GUALLINI (2001), “New Programming and the Influence of Transnational Discourses in the Reform of Policy in Italy”, *European Planning Studies*, Vol.9, Issue 6, s.755-760.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA, AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE EKSENİNDE YENİ BÖLGESELÇİLİK ÇALIŞMALARI

2.1.Dünya’da Bölgesel Gelişme İçin Yapılan Çalışmalar

19.yüzyılın sonunda teknolojinin ve sanayinin gelişmesiyle birlikte nüfusun çoğunluğu kırsal alandan kentsel alana doğru hareketlenmiş, bunun sonucunda şehirlerde nüfus yoğunluğu başlamıştır. Toplumsal çapta fiziki ve sosyal anlamda da değişiklikler yaşanmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde ise dünyada meydana gelen iki önemli savaş özellikle Avrupa ülkelerini her yönden sarsmıştır. I. Dünya Savaşı’ndan sonra savaşça katılan ülkelerde ve Amerika’da büyük bir kriz meydana gelmiş ve bu kriz 1939 yılına kadar ülkeler ekonomik durumlarını düzeltirken kullandıkları yöntem bölge planlama açısından bir aşama kabul edilir. Savaştan sonraki dönemde mevcut ekonomik yapı planlamanın örgütsel bir anlayışla ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır⁹¹.

1980’li yıllara gelindiğinde, bazı bölgelerin yenilikçi faaliyetler gerektirdiğinin fark edilmesi ve bu bölgelerdeki kuruluşların yenilikçiliğini tetikleyen unsurları araştırmasıyla birlikte, ekonomik faaliyetlerin koordinasyonu açısından bölgelerin uygunluğunun farkına varılmıştır. Yenilik araştırmaları ile ekonomik coğrafya arayışı sonucunda; ekonomik coğrafya evrimci iktisadın öğrenme, yenilik ve kurumların bölgesel kalkınma konularını, bunun yanında yenilik araştırmacıları da teknolojik değişimin mekansal boyutunu dikkate almaya başlamış ve bunun sonucunda “bölge” yeni bir önem ve görünüm kazanmıştır. Eski yaklaşımlar kuruluşların aynı mekanda kümelenmesini coğrafi uzaklıklardan kaynaklanan işlem maliyetlerini azaltma ihtiyacına bağlarken, kümelenmelerin kalıcılığını teknolojik dışsallıklar, emek pazarları,

⁹¹ www.bursacevreduzeniplani.org/wp-content/uploads/2012/11/rapor.pdf.

norm ve değerler ile açıklayan yeni yaklaşım ile birlikte “bölge”, kapitalist gelişme açısından yeni bir teorik konum kazanmıştır⁹².

Geleneksel bölgesel kalkınma anlayışı ile yeni bölgesel kalkınma anlayışları arasındaki farklılıkları sıralayacak olursak; birinci farklılığın bölgesel kalkınmanın doğasında ortaya çıktığını görebiliriz. Geleneksel bölgesel kalkınma anlayışının temel hedefi “bölgesel gelişme” iken bu anlayışın yerini “bölgesel yenilik” almıştır. Bir diğer önemli farklılık ise; temel mekanizmada göze çarpmaktadır. Geleneksel bölgesel kalkınmada temel kaynak olarak “bölgeler arası yeniden dağıtım” kullanılırken, yeni bölgesel kalkınma anlayışı öncelikli olarak “yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi”ne odaklanmaktadır⁹³.

2.1.1. Avrupa ve İngiltere’de Yeni Bölgecilik

Avrupa’da bölgeselleşme çok yönlü olarak gerçekleşmiştir. Bölgeler mevcut olanlar ya da eski bölgeler temelinde oluşturulmuşlardır. Örneğin, yüksek derecede özerkliğin gelişmiş olduğu ve tarihsel bölgeler olarak tanımlanabilen İtalya, Belçika ve İspanya bölgelerinde bu durum mevcuttur. Bu bölgelerin özellikleri idari ya da yapay olarak çizilen yukarıdan aşağıya olan yaklaşımın aksine aşağıdan yukarıya gelişen yaklaşımdır. İsveç, Yunanistan ve Birleşik Krallık’ taki durum da böyledir. Almanya gibi diğer örnekler tarihsel ve yönetsel bölümlenmelerin bir karışımını temsil eder. Komünist rejimin çökmesiyle birlikte Doğu Avrupa’daki ilk yönelim yerelleşme yönünde oldu. Fakat bu küçük bölgelerin birleştirilerek daha büyük yönetim birimlerinin oluşmasıyla gerçekleşti⁹⁴.

AB’nin bölgeselcilik anlayışı modern, ayırım yapmayan ve merkezi hükümete bağlı olan bölgelerin varlığı ve bunların bölgesel kalkınma için çalışmasıdır.

⁹²Hidayet KESKİN ve Onur SUNGUR (2010), Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye’de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi, SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21, s.276.

⁹³ OECD, (2008), “How Regions Grow?”, a.g.e. s.1.

⁹⁴ Teresa REEVES (2006), “AB VE TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, s.39.

Avrupa’da Yeni Bölgecilik hareketlerinin başlamasını sağlayan olaylar şöyledir⁹⁵.

-Büyük ölçekli üretim yapan firmalar kalkınmadaki rollerini reklamcılar, AR-GE laboratuvarları, yönetim danışmaları ve finans binaları gibi iş alanlarına bırakmak zorunda kalmışlardır.

-Büyük kapsamlı üreticiler, üretim alanlarını şehir dışına kaydırmışlardır.

-Yüksek oranlı işsizlik, bölge gelirinin azalmasına ve diğer bölgelerle arasındaki dengesizliğin artmasına neden olmuştur.

İngiltere, son yıllarda artan ulusal zenginliğine karşın, ekonomik anlamda güney-kuzey bölgeleri arasındaki uçurumun giderek artmasından zarar görmektedir. Uzun süreli işsizlik ve sosyal yoksunluk en zengin bölgelerde bile görülmektedir. AB Yapısal Fon programı İngiltere’de öncelikli olarak bölgesel düzeye odaklanmaktadır. Fon programlarının amacı sosyo-ekonomik sorunların giderilmesine yönelik olduğu için İngiltere bölgelerinin hemen hemen tamamı AB desteği için uygun değildir⁹⁶.

Bölgesel ekonomilerin gelişebilmesi için temel altyapı ve hizmetlerin oluşturulması gerekecektir. Bunun için özerk bölgesel yönetim olmayan ülkelerde başarılı bir Bölgesel Kalkınma Ajansı modeli kurmak amaçlanmalıdır.

İngiltere’de BKA’lar 1998 Bölgesel Kalkınma Ajansı Yasası altında kurulmuş ve Nisan 1999’dan sonra sekiz İngiliz bölgesinde çalışmaya başlamıştır. İngiliz BKA’ları merkezi hükümete ve parlamentoya doğrudan hesap veren kamu organları olup Ticaret ve Sanayi departmanının sorumluluğundadır. Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasası, bölgelerindeki ekonomik gelişmenin stratejik sürücüsü olarak hareket etmeleri amacıyla BKA’ların bölgesel rollerini pekiştirmiştir⁹⁷.

⁹⁵SERİN (2006), s.23.

⁹⁶Richard HARDING (2006), “İngiltere ve Romanya’da Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri” Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, s.139.

⁹⁷ HARDING (2006), s.139.

2.1.2.Birleşik Amerika, Tennessee Vadisi

Bölgesel Kalkınma Ajansları' nın ilk kurulduğu dönem resmi olarak 1950'li yılları gösterse bile fiili kuruluş tarihi günümüzden seksen yıl öncesine, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan ve etkisini tüm dünyanın hissettiği ekonomik kriz dönemine kadar uzanmaktadır. 1929 yılında başta sanayi kentleri olmak üzere kırsal kesimi de derinden etkileyen dünya ekonomik krizi, etkisini daha çok Kuzey Amerika'da göstermiş, yarattığı toplumsal çöküntünün yanında mekânsal ve sektörel olarak da tüm dünyayı etkilemiştir. Bu dönemde meydana gelen bölgesel eşitsizlikler bölgesel programları gerekli hale getirmiştir. Ancak Amerika'da 1929 ekonomik krizinden diğer bölgelere göre daha fazla etkilenen Tennessee Vadisi'nde 1933 yılında başlatılan bölgesel kalkınma programı, böyle bir gerekliliğin sonucu ve tarihte bilinen ilk BKA örneği olmuştur. Daha çok kırsal nüfus yapısına sahip sekiz eyaletten oluşan bölgede, ekonomik kriz ile birlikte yoğun bir göç hareketi görülmüştür. Tennessee Irmağı'nın düzensiz su rejimine sahip olması tarımsal üretimi olumsuz etkilemiş, altyapısı yetersiz köy yerleşimlerinin fazlalığı, düşük okur-yazarlık oranı ve yeterli çalışma koşullarının olmayışı bölge halkını göçe iten diğer alt nedenler olarak öne çıkmıştır⁹⁸.

2.1.3.Almanya, Ruhr Bölgesi

Almanya kent planlama sisteminin, güçlü bir yasal çatı ve adem-i merkezileştirilmiş bir karar verme yapısı olmak üzere iki temel özelliğinden bahsetmek mümkündür. Yönetim düzeyleri arasındaki güçler ayrımı, Temel Yasa'dayer almaktadır. Bu durumun planlama sistemi üzerinde güçlü bir etkisi olmuş ve kendi planlama yasalarını yapan farklı eyaletlerin planlama uygulamalarında önemli farklılıklara neden olmuştur. Planlama sistemi çoğu zaman eyalet düzeyinde veya daha aşağı seviyede uygulanır. Federal düzey, her bir eyaletin planlama yasalarında tutarlılığı sağlamak için, düzenleme yapar. Federal yasaların temel amacı, tüm ülkede eşit yaşam koşullarını sağlamaya çalışmaktır. Plan ve politikaların, daha alt düzeydeki yönetimlere politikanın

⁹⁸<http://www.planlama.org/new/dosyalar/bolgesel-kalkinma-ajanslarinin-ortaya-cikisi-ve-dunden-bugune-gelisimi.html>, (04.14.2012).

ayrıntılılarıyla ilgili yetki sağlayan yerellik kavramı içinde kalarak, en üst düzeydekine uymak zorunda olması sistemin temel ilkesidir⁹⁹.

Dünyanın en gelişmiş ekonomilerinden biri olarak kabul edilen Almanya'da da bölgeler arasında ciddi gelişmişlik farklılıkları vardır. Almanya'da görülen bölgesel gelişmişlik farkları 16.yüzyıldan itibaren görülmeye başlamış, II.Dünya Savaşı sonrasında bu farklar daha da belirginleşmiştir. Bölgeler arasındaki farklılıkların belirlenmesindeki kıstaslardan biri, kişi başına düşen gayri safi milli hasıla farkıdır. Almanya'da kişi başına düşen gayri safi milli hâsılanın seviyesine göre Hamburg (48 bin euro) ve Bremen (40 bin euro) ilk iki, Mecklenburg-Vorpommern (21,2 bin euro) ve Brandenburg (21,4 bin euro) ise son iki sırada yer almaktadır. Bölgesel farklılığın belirlenmesinde kullanılan ikinci kıstas ise yoksulluk oranıdır. İstatistik dairelerinden alınan verilere dayanarak hazırlanan yoksulluk atlasına göre, Almanya'nın doğusundaki Mecklenburg-Vorpommern eyaleti yoksullukta birinci sırada yer almaktadır. Bu eyalette yaşayanların yaklaşık dörtte biri yoksulluk sınırının altında kalıyor. Almanya'nın bölgesel politikasının esas araçlarından biri, 1969 yılından itibaren federal devlet ve eyaletlerin birlikte uyguladıkları GRW (Bölgesel ekonomik yapının iyileştirilmesi)'dir. GRW'nin amaçları, Almanya'nın geri kalmış bölgelerinde nüfusun gelir seviyesini yükseltmek için imalat sanayinin desteklenmesi ve bu bağlamda yeni iş yerlerinin açılması, bu bölgelerin rekabet kabiliyetini yükseltmek amacıyla gerekli altyapının oluşturulması ve bu bölgelerde yerli kaynakların değerlendirilmesidir¹⁰⁰.

Ruhr Bölgesi bir sanayi alanının çeşitli problemlerini içermektedir. Bu havza gelişmiş bir bölge olmakla birlikte var olan yeşil tarım alanlarının korunmasını amaçlayan bir plan çalışması gerektirmiştir¹⁰¹.

2.1.4. Fransa ve Polonya' da Bölgeselleşme Çalışmaları

Fransa devleti, yıllar boyunca bir yandan Avrupa entegrasyon süreci diğer yandan da alt ulusal siyasi seviyelerin gittikçe artan özerklik arzusunun baskısıyla karşı karşıya kalmıştır. Fransa' da ekonominin giderek uluslararası bir hal alışı, devlet tarafından

⁹⁹<http://www.yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr/almanya'da.planlama.pdf>, (14.04.2012).

¹⁰⁰Elman MURADOV (2012), "Azerbaycan ve Almanya'nın Bölgesel Kalkınma Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi", Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 5, s.110.

¹⁰¹MGK Genel Sekreterliği (1993), Türkiye Bölge Planlamasının Evreleri, Ankara.

yönlendirilen teritoryal planlama politikalarına dair birtakım sorular uyandırırken, yerel üretim birimlerinin esnek bir şekilde özelleştirilmesine dayalı post-Fordist bir üretim vaadi de yönetimin ara seviyelerini güçlendirme gerekliliğini ortaya koymaktadır. Fransa'da, merkezi otoriteler rakip bir ulusal üstü 'merkez' in, Avrupa Komisyonu'nun ortaya çıkışıyla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Komisyon, alt ulusal otoritelerle, hem AB'nin bölgesel politikaları hem de yerel ve bölgesel otoritelerin AB Bölgeler Komitesi'nde kurumsal olarak temsil edilmesi yoluyla, alışveriş ve işbirliği ilişkileri kurma niyetindedir. Fransa' da bölgeselleşme, diğer Avrupa devletlerine göre daha farklı bir yapı arz etmektedir. Avrupa ülkelerinin çoğunda bölgeselleşme veya adem-i merkezileşme yolunda yapılan çalışmalar belirli bölgesel toplulukların uzun süredir var olan kültürel ve politik taleplerini düzenlemeye yönelik bir çalışmayken, Fransa'da 1980'lere kadar daha işlevsel bir bölge vizyonu hakimdi. Bu yapı Fransa'nın diğer bölgelere göre siyasi kapasitesi açısından sahip olduğu engeli ortaya koymaktadır¹⁰².

Polonya gerek yeni kurumsal oluşumu desteklemesiyle gerekse derinleşen kanuna dayalı devlet yönetimiyle idari modernizasyon arasındaki nedensel bağlantılar hakkında söylenenlerin bir modeli olarak tanımlanabilir. Polonya'da kamu politikasının bölgeselleştirilmesi ile ilgili bir değişiklik önermeyi amaçlayan ve şiddetli tartışmalar yaratan oldukça hassas projeler olmuştur. 1990 Martta kabul edilen yerel imtiyazlar kanunu, ancak komünizmin 1975'de yaktığı eski alt bölgesel birimlerin yeniden kurulmasıyla yürürlüğe konulabilmiştir¹⁰³.

Polonya'da hala bölgesel otoriteler merkezin bir parçasıdır. Yapılan yardımlarla üretim sektörleri ve insan kaynaklarının güçlenmesi hedeflenmiş bölgesel farklılıklar giderilmeye çalışılmıştır. Polonya'da altmışın üstünde BKA vardır. 1991 yılında ilk Bölgesel Kalkınma Ajansı kurulmuş, daha sonraki yıllarda ise sayıları çabucak artmıştır. Bu ajansların çoğu ulusal olan Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı veya Sanayi Kalkınma Ajansı IDA tarafından kurulmuştur. Yerel ve bölgesel yönetimler, ticaret ve sanayi odalarının temsilcileri, bankaların desteklerini almaktadırlar.

¹⁰² Ayhan KAYA ve François BAFOIL (2009), Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.40.

¹⁰³ KAYA ve BAFOIL (2009), s.75.

Ajansların finansmanları kendileri tarafından oluşturulmuştur. Kalkınma stratejileri belirlerken yereldeki firmalara da danışmanlık hizmeti veriliyor¹⁰⁴.

Bunun dışında Polonya’da bölgesel kalkınma programları farklı yapıdaki yerli ve yabancı kuruluş tarafından desteklenmiştir. Bu katkılar içinde en önemlisi AB tarafından finanse edilen PHARE programıdır. Bu ajanslar, eğitim programları, değişim projeleri, çalışma gezileri gibi bazı faaliyetlerini dış kaynaklı küçük fonlardan sağlamaya çalışmışlardır. Bu fonlar küçük olmalarına rağmen kalkınma ajanslarının faaliyet çeşitliliğini ve sayısını önemli ölçüde arttırmıştır. Böylece kalkınma ajanslarının bütçelerindeki dış kaynaklı yardımların payı sistematik olarak artmıştır¹⁰⁵.

2.2.Avrupa Birliği’nde Bölge Kavramı

Avrupa Birliği’nde bölge, coğrafi, ekolojik, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel açıdan benzer, yakın bütün olan alan parçalarıdır. AB’de bölgeler yapılarına ve görevlerine göre planlama bölgeleri, yönetim bölgeleri, sınırötesi bölgeler, bağımsız bölgeler, türdeş bölgeler ve kutuplaşmış bölgeler olarak sınıflandırılabilir. Kutuplaşmış bölgelerin en temel özelliği, merkezi kademe ile çevresi ve alt kademeler arasındaki fiziksel ve ekonomik bağılıktır. Türdeş bölgeler; kıyı bölgeleri, dağlık bölgeler, sınır bölgeleri ya da tarım bölgeleri gibi özelliklere sahiptir. Sınırötesi bölgeler ise; sınırötesi işbirliği ile oluşan bölgeler olarak tanımlanabilir¹⁰⁶.

Avrupa Birliği’nde bölgecilikten bahsedecek olursak, bölgeciliğin Avrupa’nın bütünlüğünü etkilemeyeceği aksine bölgesel kimlik ve kendi geleceğini belirleme hakkının korunması suretiyle bütünleşmenin, aşağıdan başlanarak tamamlanacağı vurgulanmaktadır.

2.2.1.Avrupa Birliği’nde Bölgeler Arası Farklılıklar

Avrupa Birliği, ekonomik, sosyal, kültürel olarak farklı yapıya sahip ülkelerden oluşmaktadır. Ülkeler arasındaki farklılıkların yanı sıra ülke içi bölgesel farklılıklarda

¹⁰⁴ Suna Senem YAŞAR ve Melih PINARCIOĞLU (2003), “Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, s.75.

¹⁰⁵ TEPAV (2012), Polonya’da Kalkınma Ajansları.

¹⁰⁶ Zelal ŞEN (2004), “Türkiye’nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi”, Uzmanlık Tezi, Ankara, s.8.

önemli boyuttadır. AB özellikle genişleme kararlarının ardından birçok farklı yapıyı barındırmış ve bölgesel politikalar gittikçe önem kazanmıştır. Her alanda birlik olabilmek adına farklılıkların azaltılması amacı ve yerel dinamiklerin önemi AB'nin politikalarına yansımıştır.

Bölgelerin ekonomik, kültür ve geleneksel anlamdaki farklılıkları aslında Avrupa'nın çoğulcu yapısına katkıda bulunmaktadır. Küreselleşen dünyada böyle bir çeşitliliğin korunması konusunda geniş bir mutabakat söz konusudur. Ancak çeşitliliğin farklılık olarak algılandığı ve olumsuz bir anlam yüklediği tek konu bölgeden bölgeye ciddi anlamda farklılık gösteren gelir düzeyleridir. AB içerisinde bir tarafta Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) açısından çok iyi durumda olan, diğer tarafta ise AB ortalamasının çok altında kalan ülkeler içerisinde de bölgeler vardır. Gelir düzeyindeki bu farklılıklar değişik faktörlerden kaynaklanmaktadır¹⁰⁷. Bu faktörlerden bazıları şunlardır:

-Bölgeler arasında ekonomik gelişmeyi destekleyen etmenlerin dağılımındaki çeşitlilik,-
Doğal kaynakların, iklim koşullarının ve yerleşim şeklinin bölgelerde gösterdiği çeşitlilik,

-Bölgenin yerel işgücünün ve tüketici tabanının yapısı,

-Geliri yüksek olan alanlar da; çevre alanlardan veya bölgelerden gelen nüfus nedeniyle "yığılma" olmasıdır.

AB'nin ana hedeflerinden biri de bünyesinde topladığı tüm ulusların refah düzeyini yükseltmektir. Bu nedenle AB'de bir dizi politika oluşturulmuştur. Ortak Tarım Politikası, Sosyal Politika, Rekabet Politikası gibi. Bu hedefe hizmet eden diğer bir politika da Bölgesel Politikadır.

Bölgesel Politika hem bir dayanışma aracı, hem de ekonomik entegrasyonu destekleyen önemli bir faktördür. Dayanışma ve Uyum kavramları AB Bölgesel Politikasının temellerini oluşturmaktadır. Birlik bölgeler arasındaki uyum ve dayanışmayı sağlamak, gelir eşitsizliklerini ve potansiyel farklılıklarını azaltmak ve ekonomik entegrasyonu sağlamak için Bölgesel Politikaya ihtiyaç duymuştur. Böylece üye ülkeler arasındaki

¹⁰⁷İktisadi Kalkınma Vakfı (2001), Avrupa Birliğinin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu, İstanbul, s.14.

sosyal ve ekonomik farklılıkları gidermek amacıyla Avrupa Birliği Bölgesel Politikası oluşturulmuştur¹⁰⁸.

2.2.2.Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikaların Uygulanışı

Bölgesel Politikalar dahilinde yürütülen kalkınma programları Avrupa Komisyonu ve üye/aday ülkelerle birlikte belirlense de Yapısal Fonların dağılımı komisyon tarafından yapılmamaktadır. Programların takibi ve yürütülmesi ulusal ve bölgesel kurumların sorumluluğudur. Bölgesel politikaların uygulanması aşağıdaki gibidir:

-Konsey Avrupa Komisyonu ile Avrupa Parlamentosu arasında uzlaşmaya varılan önergeyi gözden geçirerek Yapısal Fonların bütçesini ve bütçenin kullanımına dair temel kuralların tasarımı yapar.

-Komisyon ve üye ülkeler arasındaki danışma sürecinde uyum politikasının ilkeleri ve öncelikleri belirlenir.

-Komisyon, her ülkedeki her operasyonel programı takip eder. Uygulama süreci içerisindeki kurumlar düzenli bir şekilde programların ilerleyişini izler¹⁰⁹.

2.2.3.Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikada Rol Oynayan Kurumlar

Bölgesel Politikanın hazırlanmasında rol oynayan ve AB bünyesinde yer alan kurumlar Komisyon, Parlamento ve Konseydir.

Yerel ve bölgesel kurumlar, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi tarafından hazırlanan programları uygulamakla yükümlüdürler. Avrupa Komisyonu bölgesel politikaların hazırlanmasındaki ilk adım olan önerge taslağını hazırlar. Bu noktadan sonra Avrupa Birliği Konseyi Yapısal Fonların dağılımını yapacak olan kurum olarak söz konusu önergeyi gözden geçirir. Üye ülkeler ile Komisyon arasında görüş birliği sağlandığında önerge yürürlüğe girmek üzere yerel ve bölgesel kurumlara gönderilir. Hazırlanan önergenin uygulanması bölgedeki yerel mercilerin sorumluluğundadır. Bölgesel Politika, bölgesel konulara müdahale

¹⁰⁸<http://www.ibb.gov.tr/sites/Avrupa-Birligi/Documents/ABBolgeselPolitikasi.pdf>.

¹⁰⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı (2011), "Bölgesel Politika", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No:247, s.20.

edebilmek için gerekli olan yetkiyi de içerir. Bu yetkinin hangi kurumlara verileceği ise üye devletin yapısına bağlıdır¹¹⁰.

Bu kurumların dışında bölgesel politika alanında rol alan diğer kurumlar Bölgeler Komitesi ve Ekonomik ve Sosyal Komitesidir. Bölgeler Komitesi yerel ve bölgesel kurumların temsilcilerinden oluşur. Bölgeler Komitesi, AB içindeki yerel ve bölgesel yönetimlerin temsilcilerinden oluşan danışma nitelikli bir komitedir. Ekonomik ve Sosyal Komite ise; Parlamento'ya, Konsey'e ve Komisyon'a yardımcı olmak amacıyla öngörülmuş bir danışma kurumu olup, kararları bağlayıcı değil, danışma niteliğindedir¹¹¹.

2.2.4. Avrupa Birliği'nde Yerel Yönetim Politikaları

Yerel yönetimler, belirli bir coğrafyada yaşayan insan topluluğunun ortak ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan, karar organları yerel toplulukça seçilerek göreve getirilen, yasalarla belirlenmiş görevlere ve yetkilere, özel gelire ve bütçeye sahip, merkezi yönetim ile ilişkilerinde idari özerklikten yararlanan kamu tüzel kişileridir¹¹².

Avrupa Birliği birlik vatandaşlarına daha iyi hizmet vermek ve onların beklentilerini daha hızlı yerine getirebilmek için halka en yakın olan yönetim birimi olan yerel yönetimlere, büyük ölçüde önem vermektedir. Birlik son katılımcılarla birlikte yirmi yedi ülkeden oluşan çok uluslu bir yapıya kavuşmuştur. Birliği oluşturan ülkeler birbirinden çok farklı tarihi, kültürel, sosyal özelliklere sahiptir. Özellikle üye ülkelerin yönetim alanındaki yapılanmaları birbirinden çok farklılık göstermektedir¹¹³. Merkezi hükümetler ve yerel yönetimler arasında belirlenmiş bir üst-üst ilişkisi yoktur. Yerel yönetimler merkezi hükümetlerin belediyeleri ilgilendirebilecek konularda alacağı kararlara aktif olarak katılırlar. Avrupa Birliği Konseyi tarafından 1985 yılında kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi

¹¹⁰ Erhan ERÇİN (2003), 15 Soruda 15 AB Politikası: Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası, İstanbul, s.9.

¹¹¹ ABGS (2012), "Avrupa Birliği, Kurumlar.

¹¹² Ahmet ULUSOY ve Tekin AKDEMİR (2005), Mahalli İdareler Teori Uygulama, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s.19.

¹¹³ www.belgeler.com/.../avrupa-birligi-surecinde-turkiye-de-yerel-yonetimlerindemokratikleşmesiveidaridenetimi, (2012).

sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı tanımaktadır¹¹⁴.

Şart; taraf olan devletler yerel yönetimlerin siyasal, yönetsel ve mali yönlerden bağımsızlıklarını güvence altına almaya zorlayıcı kurallar içermektedir.

Yerel Yönetimler Özerklik Şartı üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, özerk yerel yönetim kurumunun dayandığı başlıca ilkeler sayılmaktadır. Bu ilkeler, seçilmiş yöneticilerin çalışma koşulları, yönetsel denetimin niteliği ve sınırı, yerel yönetimlerin kaynak özerkliği, yerel yönetimler arası ve merkezi idareler ile yerel yönetimler arası işbirliği ve dayanışmanın esasları ve yargısal denetimin sağlanması gibi konulardır. Yerel yönetimler üzerindeki devlet denetiminin azaltılması ve kendilerine görevleri ile orantılı gelir kaynaklarının sağlanması gereği de, şartın bu bölümünde yer almaktadır. Şart'ın ikinci bölümünde, bu Şart'ı onaylamış olan devletlerin yükümlülük ve sorumluluklarıyla ilgili kurallar yer almaktadır. İlkelerin birbirlerini bütünlükte olduğu dikkate alınarak ve yerinden yönetim özerkliği ile ilgileri hesaba katılarak devletlerin çekince koymakta özgür davranabilecekleri maddeler ayrı ayrı gösterilmiştir. Yerel özerklik şartında, devletleri şartın ilkelerini yaşama geçirmek amacı ile aldıkları yasal önlemlerin zaman zaman Konsey'e bildirilmesi dışında; ilkelerin uygulanıp uygulanmadığını ya da nasıl uygulandığını denetlemek amacı ile kurumsallaştırılmış bir sistem öngörülmesi bulunmamaktadır. Şartın son bölümü, uygulama ve yürürlük koşulları ile ilgili kuralları kapsamaktadır¹¹⁵.

2.2.4.1.AB ve Yerel Kalkınma Yaklaşımı

Bölgesel politikanın hedefleri arasında bölgelerde ekonomik uyumun ve sosyal uyumun sağlanmasında yerel kalkınmanın önemli bir yeri vardır. Kırsal alanlarda turizmin teşvik edilmesi, sanayi bölgelerindeki terk edilmiş alanların geliştirilmesi, kentsel mahallenin canlandırılması, yerel istihdamın yaratılması gibi faaliyetler belirli bir yerel alanın kalkınmasına ve dolayısıyla AB bölgelerinin gelişmesine katkıda bulunur. Yerel ve bölgesel oluşumlar yüksek düzeyde bir örgütlenme ve özerkliğe sahip olduklarından yerel kalkınma ve işsizliğe karşı mücadelede önemli rol oynarlar. Yerel kalkınma,

¹¹⁴<http://www.ibb.gov.tr/sites/Avrupa-Birligi/Sayfalar/AbYerelYonetimDevam.aspx>.

¹¹⁵ Ruşen KELEŞ (1995), "Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt:23, Sayı:6, s.5.

doğal, ekonomik, kültürel ve teknolojik kaynakların kullanılması yoluyla AB içindeki tüm bölgelerin sosyal ve ekonomik kaynaşmasını sağlamaya katkıda bulunur. Yerel yönetimler, yerel kalkınmanın gerçekleşmesinde önemli bir işleve sahiptir¹¹⁶.

2.2.4.2.Yerel Yönetimlerin Avrupa Birliği İçindeki Statüsü

Avrupa tarihi yerel hükümetlerin tarihidir. Kamusal yönetimin yerel düzeyde oluştuğu ve yerel otoritelerin yüzyıllardır var olduğu coğrafya, çağdaş ve yerel yönetim anlayışının ve uygulamalarının da beşiği olmuştur. Modern zamana kadar Avrupa’da kent yönetimleri, egemenliği paylaşan tek aktördü. Kral, Kilise ve Derebeylerinin yanı sıra “Ayrıcalıklı Kentler”, siyasi birer otorite olarak plüralist siyasal yapının temel taşlarını oluşturuyorlardı. Sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte, kentlerde “burjuva” olarak adlandırılan güçlü bir orta sınıf ortaya çıkmış, bu kesimin, yaşadıkları kentlerin yönetiminde söz sahibi olma hedefine yönelik mücadeleleri, çağdaş kent yönetiminin olgusal zeminini kurmuştur. Batı Dünyasında; “vatandaş”, “kentli” ve “medeniyet” kavramlarının birlikte telaffuzu ve aynı sözcüklerle ifade edilmesi elbette bir tesadüf değildir. Yurttaş olma, kentli olmayla özdeş tutulmakta, kentli olma ise kente ilgi duyma ve kentin yönetimine katılma ile anlam kazanmaktadır. Bütün bunlar Avrupalılar için medeniyet denilen olgunun içini dolduran ana temalar olarak kabul edilir. Yerel yönetimler bir anlam bütünlüğü içinde siyasal, toplumsal ve yönetsel eksenlerde bir Batı Avrupa ülkesinin temel yapı taşları olmakta ve karar süreçleri yerel düzeyden başlayarak ulusala yayılmaktadır¹¹⁷.

2.2.4.2.1.Subsidiarite (Yerellik) İlkesi

Subsidiarite kavram olarak “yerellik” ikincil durumda bulunma, “yardımcılık” sözcüklerinin yerel, ikincil, yardımcı sıfatına sahip olmayı anlatır. Gerçekten de subsidiarite kelimesinin sıfat olarak anlamı, bir eylemi, bir davranışı, bir kişiyi ya da bir kurumu güçlendirmeye yarayan, onlara destek ve yardımcı olan, yedek ve ikincil kavramlarıyla özdeştir. Kavram ikame veya yetki ikamesi olarak da Türkçe’ye çevrilebilir. Subsidiarite, hizmetin, prensip olarak vatandaşa en yakın idari birim

¹¹⁶ DTP (2004), Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt:2, s.9.

¹¹⁷ Ümit KALKO (2010), “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinin Türkiye’de Yerel Yönetimlere Yansıması”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.48.

tarafından yerine getirilmesini ve yeterince etkin bir biçimde yerine getirilemeyen hizmetlerin bir üst birim tarafından üstlenilmesini gerektirir¹¹⁸.

Yerellik ilkesi, toplumsal kurumun odak noktasında birey vardır. İlkenin altında yatan ana fikir, topluma ve onun içinde bulunan bireyden aileye, yerel topluluktan değişen büyüklükteki gruplara kadar uzanan değişik oluşumlara, siyasal yetkiyle müdahale edebilmeyi, ancak bu oluşumların çeşitli gereksinimlerini karşılayamaması koşuluna bağlamakta ve bu durumda yapılacak müdahalenin de gereksinimleri karşılayamama derecesiyle sınırlandırılmasını içermektedir. Bir bakıma yerellik ilkesi, aileden muhtarlık kurumuna, belde teşkilatından ilçe ve il yönetimine oradan da bölge yönetimine ve merkezi yönetime uzanan çizgide, en küçük sosyal birimden başlayarak, bu birimlerin yapabilecekleri her türlü yetki ve sorumlulukla donatılmasını ifade etmektedir. Yerel yönetimler açısından baktığımızda özellikle büyük ölçekli birimlerin yetki ve sorumluluklarının, mahalle ölçeğindeki mevcut ya da oluşturulacak kurumlar dikkate alınarak yeniden belirlenmesi ve bu yolla yönetimin halka yakınlaştırılması da yerellik ilkesinin kapsamındadır¹¹⁹.

Yerellik ilkesinin son zamanlarda yoğun bir ilgi görmesi özel koşulların ürünüdür. Geleneksel devlet sisteminin sorgulanmaya başlandığı, AB'ni kurmanın kimi güçlükler yarattığı ve birliğin yol açtığı merkezileşmenin, yerel yönetimleri rahatsız eden merkeziyetçilik kaygılarına yoğunluk kazandırdığı bir dönemden geçilmekte olması bu koşulların başlıklarındandır¹²⁰. Yerellik ilkesinin amacı, vatandaşın yararına olacak kararın, AB düzeyinde yapılacak olan faaliyetin yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki imkânları açısından yerinde olup olmadığının denetlenmesini sağlamaktır. Daha açık bir şekilde, AB bölgesel veya ulusal girişiminden daha etkili olacaksa harekete geçer. Bu ilke gereklilik ilkesiyle ilgilidir¹²¹.

Yerindelik ilkesinin adem-i merkeziyet ve merkeziyetçilik olmak üzere iki boyutu vardır. Adem-i merkeziyetçi boyut, kamu hizmetinin vatandaşa en yakın ve en uygun

¹¹⁸ Türkiye'de Kamu Yönetimi'nin Örgütlenmesi: Merkezden Yönetim-Yerinden Yönetim Ayrımı, <http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=402>, (24.05.2012).

¹¹⁹ www.yerelsiyaset.com, (24.05.2012).

¹²⁰ Ruşen KELEŞ (1995), "Hizmette Halka Yakınlık (Subsidiarite) İlkesi ve Yerel Yönetimler", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Vol. 4, No: 1, s. 3-14.

¹²¹ İKV; AB ve Türkiye-AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No:172, 3. Baskı, İstanbul, Mayıs-2005.

yönetim birimleri tarafından sunulmasını ifade eder. Bu kuralın uygulanamayacağı yerde merkezîyetçi boyut devreye girer. Merkezîyetçi boyut, gerekli durumlarda merkezî yönetimin ya da bir üst kademe yönetim biriminin müdahale etmesini öngörür¹²².

2.2.4.2.2.Bölgeler Komitesi

1994'te Avrupa Birliği Antlaşması (Maastricht) ile kurulmuş Bölgeler Komitesi'nin 344 üyesi vardır. Avrupa Birliği'nin bölgesel ve yerel mercilerinin temsilcilerinden oluşan bir danışma organıdır. Bölgesel politikalar, çevre, kültür, eğitim ve ulaşım alanı gibi yerel ve bölgesel hükümetleri ilgilendiren konularda Bölgeler Komitesi'ne danışmak zorunludur. Komite üyeleri, kendi ülkelerinde yaşadıkları bölgenin bölgesel ya da belediye yönetimlerine seçilmiş üye ya da bu makamlarda önemli bir konuma sahip kişilerdir. Bu kişiler ulusal hükümetler tarafından Komite'ye aday gösterilirler. Avrupa Birliği Konseyi Komite üyelerini dört yıl için görevlendirir ve bu kişiler, aynı göreve yeniden atanabilirler. Her ülke, üyelerini kendi istediği şekilde seçer ancak Komite üyeleri toplamda siyasi ve coğrafi dengeleri yansıtmalıdır. Üyeler, kendi ülkelerinde seçim yetkilerini kaybederlerse o zaman, Komite'den de ayrılmaları gerekir¹²³.

Yerel ve bölgesel yönetimlerin Avrupa Birliği'nin karar alma sürecini etkilemesi ve birliğin her alanda bütünleşmesinin sağlanması amacıyla yönelik oluşan Bölgeler Komitesi'nin varlığı, yerel ve bölgesel yönetimlere, Avrupa Birliği yapısı içinde resmi bir temsil ve danışma kanalı sağlamıştır. AB'nin kabul ettirmeye çalıştığı tek bir yerel yönetim sistemi yoktur. Özellikle yerellik ilkesinin hayata geçirilmesine önem verilmiştir¹²⁴.

2.2.4.2.3.Bölgesel Politika ve Fon Yardımları

Küreselleşme ve onun bir devamı olan bölgeselleşme ya da yöreselleşme politikalarının bir sonucu olarak AB'nin, ulus-altı faktörlere, bölgesel politikalara ve yerel aktörlere önem vermeye başladığı görülmektedir. AB bölgesel politikasının amacı; gerekli rehber ve ilkeleri geliştirerek, üye devletler tarafından oluşturulan bölgesel politikaların,

¹²² Muhammet KÖSECİK (2006), "Yerel ve Bölgesel Yönetimler Açısından Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Anayasası", Alfa Aktüel Yayıncılık, s.11.

¹²³ http://www.abbilgi.eu/web/Portals/0/docs/pdf/AB_nasil_calisir_FULLL.pdf, (25.05.2012).

¹²⁴ Ümit KALKO (2010), s.66.

Topluluk rekabet ve devlet yardımları kurallarıyla uyumlu ve koordinasyon içinde olmasını sağlamaktır. Yönetişim ilkesi çerçevesinde, bölgesel değerlerin ön planda olmasını planlayan AB; insan hakları, çok kültürlülük, sosyal gelişmeler ve ekonomik kalkınma gibi dinamiklerden meydana gelen “Bölgeler Politikası” uygulamak için bazı finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Bu finansman da esas olarak “Yapısal Fonlar” aracılığı ile sağlanmaktadır¹²⁵. Avrupa Birliği’nin yerel yönetimlere ilişkin politikalarının somut uygulama araçları olan fonlardır. Fon aktarımlarının kullanım periyoduna bağlı olarak, kullanıldığı alan göre; “yapısal fonlar” ve “yapısal olmayan fonlar” biçiminde sınıflandırılır.

-Yapısal fonlar; üye ülkelerin yerel yönetimler, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının önerdiği belli niteliklere sahip projelere yönelik olarak ekonomik bütünleşmeyi sağlamak için kullanılan fonlardır¹²⁶. 1988 reformu ile Yapısal, Sosyal ve Bölgesel Fonlar “Yapısal Fonlar” adı altında birleştirilmiş ve konuları itibarıyla programlanma kapsamındaki ilgili faaliyetlerde kullanılması uygulamaya başlatılmıştır. Reform ile AB Bölgesel Politikası, Yapısal Fonlar “programlama, katılımcılık, yoğunlaşma, ilave fon sağlama ve değerlendirme” ilkelerine uyumu konu almıştır. Yapısal Fonlar Reformu bölgeler ve AB arasındaki ilişkiler bakımından bir dönüm noktası olmuştur. Bölgelerin sürekli artan talepleri 1988’de Bölgeler Komitesi’nin habercisi olan Bölgesel ve Yerel Yönetimler Danışma Konseyi’nin kurulmasına zemin hazırlamıştır¹²⁷.

-Yapısal olmayan fonlar; üye ülkelerin kamu kurum ve kuruluşları dışında yer alan örgütlerin dışında kalan, özellikle şirketlerin kullanımına açık olan fonlardır¹²⁸.

2.3.Türkiye’de Bölge Kavramı ve Politikalarının Gelişimi

Cumhuriyet’in başlangıcından bu yana, Türkiye’nin bölgesel politikaları sadece iç toplumsal ve ekonomik gelişmelerden değil, aynı zamanda Avrupa’daki ülkelerin deneyimlerinden ve bölgesel gelişim paradigmalarındaki yeni gelişmelerden de etkilenmiştir. Ancak bölgesel gelişmeden doğrudan sorumlu olan Devlet Planlama

¹²⁵ www.abuzmanlari.org.tr. (25.05.2012).

¹²⁶ Ümit KALKO (2010), s.66

¹²⁷ Hüseyin KALAYCI (2006), “Avrupa Birliği’nde Azınlıklar ve Mikro Milliyetçilik”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, s.21.

¹²⁸ Ümit KALKO (2010), s.66.

Teşkilatı (DPT) 1960'lı yıllarda kurulmuş; bu tarihten sonra ülke içinde bölgesel farklılıkların azaltılmasına gittikçe daha fazla önem verilmiştir. Devletçilik döneminde (ekonomik gelişmenin devlet tarafından desteklendiği ve yürütüldüğü dönemde) asıl amaçlanan ulusal bir ekonomi oluşturmak amacıyla kamu hizmetleri ve sanayi yatırımlarının yeniden dağıtılması idi. 1960'lı yıllarda planlı ekonomiye geçişle başlayan dönemde ise bölgesel politikalar büyüme merkezlerine odaklı kalkınma çabalarıyla şekillendi. Buna göre devlet, bu büyüme merkezlerindeki küçük işletmelere devlet yatırımı ve desteği sağlamak için çeşitli bölgesel planlar ve bölgesel kalkınma projeleri ortaya koyacaktı. Özellikle 1980'lerden sonra, bölgesel ekonomide içten kaynaklı kalkınma teorilerinin yükselişiyle birlikte, Kalkınmada Öncelikli Bölgeler (KÖB)'deki yerel potansiyelleri güçlendirmek, yerel girişimcileri desteklemek yönündeki teşvikler Türkiye'nin bölgesel politikalarında önemli yer tuttu¹²⁹.

Kalkınmada öncelikli yörelerde (KÖY) ise Doğu ve Güneydoğu bölgeleri başta olmak üzere geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması amaçlanmıştır. 1990'dan günümüze kadar olan dönemde yerel kurumların ve yerel beklentilerin planlama sürecine katılımıyla oluşturulan bölgesel politikalar farklılaştı¹³⁰. 1990'lardan itibaren bölgesel kalkınma literatürünün bölgesel politika tasarımına en önemli etkilerinden biri, üretim sistemlerindeki değişimi yeniden tanımlayarak bu değişimde bölgenin rolünü ortaya çıkarmak olmuştur. İster bölgenin kendi içindeki politika üretimi ister ulusal yönetimin (merkezin) bölgeye karşı bakışı isterse ulus üstü yapılanmaların bölge üzerindeki etkisi olarak ele alınsın, üretim sistemlerinin değişimini söz konusu bütün düzeyler hareket noktası olarak kabul edilir. Türkiye gibi geniş coğrafyayı kapsayan gelişmekte olan bir ülke için hâkim bir üretim tarzından bahsetmek, anlamlı bir analitik yaklaşım olarak kabul edilemez. Geleneksel kalkınma teorilerinde yer alan düalist yapıların varlığı, üretim ilişkilerinin modern teoriler çerçevesinde değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Ne var ki küreselleşme Türkiye'deki en geri kalmış bölgeleri bile politik ve ekonomik açıdan

¹²⁹ http://www.pendik.bel.tr/userfiles/file/Yayin_20084418207546.pdf, (26.05.2012).

¹³⁰ Ayda ERAYDIN (2003), Bölgesel Kalkınma, Kavram ve Politikalarında Yaşanan Değişim, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu 1. Pamukkale Üniversitesi DPT, Ankara.

etkileyebilmektedir. Dolayısıyla üretim sistemi ve ilişkilerini küreselleşmeyi dışlayarak değerlendirmek doğru olmayacaktır¹³¹.

2.3.1.Türkiye’de Yeni Bölgecilik ve Bölgesel Gelişmede Yeni Kavramlar

“Yeni Bölgecilik” kavramı, ekonomik gelişme politikalarının uygulanabilmesi için merkezden aktarılan yetki ve kaynak ile donatılmış kuramsal bir kapasiteye ihtiyacı olduğunu öne sürer. İçsel ve yerel faktörler sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir yer edinirken, ekonomik gelişmede önemli girdiler olarak kabul edilen öğrenme, liderlik, sosyal sermaye, fiziksel altyapı, kurumlar ve insan kaynakları gibi ekonomik değişkenlerin dikkate alınmasına katkıda bulunmuştur¹³². “Yeni Bölgecilik” anlayışının ekonomik temellerini, bölgesel entegrasyonun oluşturduğu ekonomik güç oluşturmaktadır. Yeni bölgecilik yaklaşımında bölgeler; yabancı sermayeyi çekebilme çabası olarak bilgi ekonomisinde rekabetçi yapılar olarak görülmektedir. Bölgelerin rekabet gücünü etkileyen faktörler arasında bölgenin uluslararasılaşma düzeyi, ekonomik kapasite ve yapılabirlik düzeyi, altyapının nitelikleri, etkin bir yönetim yapısını destekleyen yerel, kurumsal ve sosyal kapasite yer almaktadır¹³³.

Yeni bölgecilik akımının etkileri, dünyada globalleşme ve yerelleşme ile birlikte görülmesiyle pazarın yapısını ve şartlarını değiştirmiştir. Bu değişiklikler sonucu rekabetçi piyasadaki yerini korumak isteyen özellikle ticaret bloklarının mekânsal ve yapısal anlamda değişimlerini zorunlu kılmıştır. Türkiye’nin en büyük sorunlarından olan bölgelerarası dengesizlik bölgeye yapılan girişimle bu sorunun önüne geçilebilir.

2.3.2.Türkiye’de Bölge Planlaması ve Bölgesel Politikalar Konusunda Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de toplumsal ve ekonomik olarak gelişmesini bölgesel eşitsizlikleri gidermek ve ekonomik dengeyi sağlamak amacıyla Beş Yıllık Kalkınma Planları oluşturulmuştur.

¹³¹ http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum3/3_3_dulupcu.pdf, (26.05.2012).

¹³² Gökçe SERİN (2006), “Türkiye’de Bölgesel Gelişim ve Yeni Bölgecilik: Karaman Örneği”, Selçuk Üniversitesi S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, s.74.

¹³³ Ayda ERAYDIN (2010), Küreselleşme Sürecinin Yeni Evresinde Değişen Bölgesel Gelişme Paradigması, FriedrichNaumann Vakfı Yayını.

I.Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967) ulusal kaynakların etkin kullanımına özellikle vurgu yapılmıştır. Bu plan ekonomik kalkınmayı hızlandırmak, sonuçta daha “dengeli” bir ekonomi oluşmasını sağlamak amacıyla çeşitli bölgelerin potansiyellerine gerekli ilgiyi göstermek amacını güdüyordu.1960'larda Doğu Marmara, Antalya, Çukurova ve Zonguldak gibi yerler için bölgesel kalkınma projeleri hayata geçirildi. Bu bölgelerdeki “öncü sektörler” birbirinden farklıydı. Zonguldak ve Doğu Marmara'da sanayi, Antalya'da turizm, Çukurova'da tarım daha gelişmiş durumdaydı. Bu bölgelerde DPT ve merkezi hükümet uygulamanın asıl sorumlusu idi. Yerel paydaşlara son derece az rol tanınmış veya hiç tanınmamıştı¹³⁴.

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı özellikle sanayi sektörünün ekonomide sürükleyici sektör niteliği kazanması ilkesini benimsemiştir.

Değişen dünya şartları ve Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkileri dikkate alınarak 1973-1995 dönemini kapsayan yeni bir perspektif plan hazırlanmıştır. Yeni perspektif plan 1995'te ulaşılmak istenen gelir seviyesi ve üretim yapısını belirlemiş, mevcut potansiyelin en yüksek seviyede değerlendirilmesini amaçlamıştır.

Yeni perspektife göre hazırlanan III. Beş Yıllık Kalkınma Planı, gelir seviyesinin arttırılmasını, sanayileşmenin özellikle ara ve yatırım malı üreten sektörlerde hızlandırılmasını ve dış kaynaklara bağımlılığın azaltılmasını amaçlamıştır.

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, kamu kesimi ağırlıklı sanayileşme stratejisini benimsemiş ödemeler dengesini iyileştirmeyi ve ekonominin kendine yeterli hale getirilmesini hedef almıştır.

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türk ekonomisinin dışa açılmasına ve ihracata öncelik veren kalkınma politikalarının uygulanmasına ağırlık vermiştir. Ekonomiye kamu müdahalesinin asgari seviyeye indirilmesini, liberal bir dış ticaret ve yabancı sermaye politikasının uygulanmasını, altyapı ve konut yatırımlarının arttırılmasını ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasını öngörmüştür.

¹³⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, 2002, Yıllık Program, Ankara.

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planının temel önceliklerini ise birbirleriyle ilişkili üç ana noktada toplamak mümkündür. Bunlar, enflasyonu tedricen düşürmek, kaynakları artan oranda imalat sanayine yönlendirmek ve sosyal politikalara daha fazla ağırlık vermektir.

Türkiye’yi 2000’li yıllara hazırlamanın gerekli alt yapısını oluşturmak amacıyla hazırlanan ve 1996 yılında uygulamaya, giren VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı yaklaşımının ortaya koyduğu perspektif ise öncelikleri ve politikaları itibarıyla çağın değişen ekonomik ve sosyal gelişmelerini dikkate almaktadır.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) ekonomik istikrarın sağlanması yanında, yapısal ve kurumsal düzenlemeler, rekabet gücünün artırılması, AB’ye uyum, bilgi çağına geçişin altyapısının oluşturulmasına başlanması, teknoloji üretimi ve gelir dağılımındaki farklılıkların azaltılmasında etkileşimli yaklaşımla bölge ve il planlamalarına öncelik verilmesine göre hazırlanmış ve TBMM onayı ile yürürlüğe girmiştir. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı küresel ve ülke düzeyinde orta ve uzun dönem stratejileri kapsayan dinamik ve sürekli yenilenen bir yapıya sahiptir.

IX. Kalkınma Planı (2007-2013), değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır. Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bu dönemde, Plan Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyan temel politika dokümanıdır. Bu kapsamda Dokuzuncu Kalkınma Planı, “İstikrar içinde büyü- yen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” vizyonu ve Uzun Vadeli Strateji (2001- 2023) çerçevesinde hazırlanmıştır¹³⁵.

¹³⁵<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim>.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAYSERİ'DE BÖLGESELÇİLİK VE REKABETÇİLİK

3.1.Kayseri İlinin Genel Özellikleri

Dünyanın en eski şehirlerinden biri olan Kayseri klasik çağlarda Kapadokya adı verilen bölgelerdedir. Kızılıрмаğın güneyinde bulunan bu bölge, Tuz Gölü'nden, Fırat Nehrine kadar uzanır. İpek Yolu buradan geçer. Kayseri her çağda tüm ulusların ilgisini çekmiş ve pek çok uygarlıkların beşiği olmuştur.

İç Anadolu'nun yukarı Kızılırmak bölgesinde, Anadolu'nun yukarı Kızılırmak bölgesinde 34° 56' ve 36° 59' doğu boylamlarıyla 37° 45' ve 38° 18' kuzey enlemleri arasında yer alan Kayseri, 16.917kilometre karelik yüzölçümüyle Türkiye topraklarının yüzde 2,2'lik bir bölümünü kaplamaktadır. İl merkezinin denizden yüksekliği 1.054 metredir. İl alanı kuzeybatı ve kuzeyden Yozgat'ın Çayıralan ve Boğazlıyan; kuzey ve kuzeydoğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla, Kangal ve Gürün; doğudan Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksun; güneyden Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke ve Karaisalı; güneybatıdan Niğde'nin Merkez ve Çamardı ve batıdan ise Nevşehir'in Derinkuyu, Ürgüp ve Avanos ilçeleriyle çevrilidir. İl güneyden ve doğudan Orta Toroslar'ın uzantıları, kuzeyden ve batıdan ise geniş bir lav platosu sınırlar. Kayseri il topraklarının yüzde 36,1'i dağlarla, yüzde 14,8'i ovalarla ve yüzde 49,1'i gibi büyük bir bölümü ise platolarla kaplıdır.

İl yüzölçümü 16917 km²'dir. İl yüzölçümünün arazi türlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo.4. Yüzölçümü ve Arazi Dağılımı

ARAZİ DAĞILIMI	MİKTAR (HA)	ORAN (%)
Tarım Arazisi	677.970	40
Çayır Mera	691.028	41
Orman ve Fundalık	135.827	8
Tarım Dışı Arazi	186.924	11
TOPLAM	1.691.749	100.00

Kaynak:www.kayserisanayi.gov.tr.

Tablodan da görüldüğü gibi il yüzölçümünün yaklaşık yüzde 40'ını tarım arazisi oluşturmaktadır. En düşük arazi oranı ise fundalık ve orman arazisidir.

3.1.1.Demografik ve Sosyal Yapısı

Kayseri ilinin Türkiye'deki yeri ve önemi bölgesel kalkınma planlarına özen gösterme açısından büyüktür. Kayseri, Türkiye'nin sanayi ve ticaret merkezi olması açısından hızlı gelişen ve halende gelişmekte olan bir ilidir.

Kayseri ilinin idari yapısına baktığımızda ise; bir Büyükşehir ile merkez ilçeler dahil 16 adet ilçe vardır. Bu ilçelere 52 kasaba ve 395 adet köy bağlıdır. Merkez ilçe, Tablo 5' te de görüldüğü gibi 1989 yılında Kocasinan ve Melikgazi olarak iki ilçeye bölünmüş durumdadır¹³⁶.

¹³⁶ www.kayham.erciyes.edu.tr.

Tablo5.Belediyelerin Genel Dağılımı (2007 Yılı)

	Bulunduğu İlçenin Adı	İle Uzaklığı (Km)	BelediyeMeclisi Üye Sayısı	Kurulduğu Yıl	Sınırları İçindeki Mahalle Muhtarlığı Sayısı	Toplam Hane Sayısı	
BÜYÜKŞEHİR İLÇE BELEDİYESİ	Kocasinan-İlçe Merkezi	KOCASINAN	0	1989	37	60	104.100
	Melikgazi-İlçe Merkezi	Melikgazi	0	1989	37	51	113.178
TOPLAM:					74	111	217.278
İLÇE BELEDİYESİ	Akkişla-İlçe Merkezi	AKKIŞLA	80	1953	9	5	1.217
	Bünyan-İlçe Merkezi	BÜNYAN	40	1869	12	13	1.048
	Develi-İlçe Merkezi	DEVELİ	86	1866	15	26	12.480
	Felahiye-İlçe Merkezi	FELAHİYE	63	1952	9	4	941
	Hacılar-İlçe Merkezi	HACILAR	10	1930	-	12	9.205
	İncesu-İlçe Merkezi	İNCESU	35	1893	9	14	4.876
	Özvatani-İlçe Merkezi	ÖZVATAN	75	1956	9	-	3.108
	Pınarbaşı-İlçe Merkezi	PINARBAŞI	105	1923	11	3	3.160
	Sarıoğlan-İlçe Merkezi	SARIOĞLAN	60	1954	9	9	1.053
	Sarız-İlçe Merkezi	SARIZ	142	1946	9	3	1.100
	Talas-İlçe Merkezi	TALAS	7	1911	15	8	25.000
	Tomarza-İlçe Merkezi	TOMARZA	56	1948	9	9	2.814
	Yahyalı-İlçe Merkezi	YAHYALI	109	1913	15	5	6.180
	Yeşilhisar-İlçe Merkezi	YEŞİLHISAR	70	1895	11	12	3.894
TOPLAM			142		123		76.076

Kaynak:www.kayham.erciyes.edu.tr

3.1.1.1.Nüfus Yapısı

2008 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanına göre ilin nüfusu 1.184.386'dır. Nüfusun yüzde 85'i şehirde, yüzde 15'i kırsal alanda yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğu 69 kişi/km²dir.

Kentleşme düzeyinin yüksek olduğu yerler, Kayseri il merkezi (Kocasinan ve Melikgazi ilçeleri) ile Hacılar, Develi ve Talas ilçe merkezleridir. Kimi ilçelerde nüfus azalırken bazılarında ise her geçen yıl artmaktadır.

Kentleşme itici ve çekici güçlerin etkisiyle oluşan bir nüfus hareketidir. İtici etmenlerin başında kırsal alanlarda ekonomik, sosyal ve kültürel imkanların kısıtlılığı gelmektedir. Çekici etmenler, köyünden ayrılan yada ayrılmaya hazır bulunanları il ve ilçe merkezlerine çeken kentsel ekonomik ve toplumsal etmenlerdir. İtici etmenler ise, köyünden kopan nüfusu kentlere il ve ilçe merkezlerine taşıyan ulaşım araçlarındaki ve imkanlarındaki gelişmedir¹³⁷. İl nüfusunun ilçeler itibariyle dağılımının grafiksel görünümü Tablo.6'da aşağıdaki gibi gösterilmiştir.

Tablo 6. İl Nüfusunun İlçeler İtibariyle Dağılımı

İLÇELER	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY
KOCASINAN	365.153	350.698	14.455
MELİKGAZİ	434.980	430.421	4.559
AKKIŞLA	9.128	2.781	6.347
BÜNYAN	34.819	12.705	22.114
DEVELİ	65.452	36.072	29.380
FELAHİYE	6.971	2.065	4.906
HACILAR	12.723	11.756	967
İNCESU	21.433	16.690	4.743
ÖZVATAN	5.367	3.686	1.681
PINARBAŞI	31.099	11.927	19.172
SARIOĞLAN	18.844	3.452	15.392
SARIZ	12.697	4.466	8.231
TALAS	81.399	75.098	6.301
TOMARZA	28.652	10.347	18.305
YAHYALI	38.198	19.909	18.289
YEŞİLHİSAR	17.471	9.376	8.095
TOPLAM	1.184.386	1.001.449	182.937

Kaynak: www.kayserikent.com (2008 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanına Göre)

3.1.1.2. Eğitim-Öğretim ve Kültürel Altyapı

Kayseri ilinde okul öncesi okullaşma oranı % 8, ilköğretim okullaşma oranı % 89, ortaöğretim okullaşma oranı % 45'dir. Kayseri'de genel okur-yazarlık oranı ise %

¹³⁷ Suat KURT (2006), Sanayileşmenin Sosyo-Kültürel Değişmeye Etkisi, Kayseri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, s.86.

92'dir. Nüfusun eğitim durumu ise, 2000 yılı Genel Nüfus Sayımına göre 6 yaş ve üzeri nüfusun yüzde 92,2'si okuma-yazma bilmektedir. Okuma yazma bilenlerin yüzde 52,4'ünü erkek nüfus oluşturmaktadır. Okuma-yazma bilmeyen yüzde 8'lik nüfusun yüzde 80'ini kadınlar oluşturmaktadır¹³⁸.

a-İlk ve Orta Öğretim

Tablo 7.İlköğretim

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Anaokulu ve Sınıfı(Resmi+Özel)	366	527	12,704
İlköğretim Okulu (Resmi+Özel)	550	8,583	185,042
Toplam	916	9,110	197,746

Kaynak: İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2010)

İlde bulunan toplam 916 ilköğretim okulunda 9,110 öğretmen görev yapmakta, toplam 197,746 öğrenci öğrenim görmektedir.

İlde toplam 187 ortaöğretim okulu bulunmaktadır. 2010-2011 öğretim yılında bu okullarda 80,468 öğrenci öğrenim görmekte, 4449 öğretmen görev yapmaktadır. Tablo 7'de ortaöğretim okullarında; okul, öğretmen ve öğrenci sayıları verilmektedir.

Tablo 8.Ortaöğretim

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Ortaöğretim Okulu(Resmi+Özel)	187	4449	80,468
Toplam	187	4449	80,468

Kaynak: İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2010)

¹³⁸ Kayseri Valiliği İl Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü (2001), s.25.

Son yıllarda Kayseri’de, ilkokullar hariç diğer okullardaki öğrenci ve okul sayısında artış yaşanmıştır. 2000 yılından bu yana yaşanan bu artış yaklaşık olarak iki kat civarındadır.

Ortaöğretim düzeyinde vakıf, dernek ve özel şahıslar tarafından işletilen 59 öğrenci yurdu, 6,978 yurt kapasitesi bulunmakta ve barınan öğrenci sayısı 3319 dur.

Tablo 9.Ortaöğretim Yurtları

Bağlı Olduğu Yer	Yurt Sayısı	Yurt Kapasitesi
Vakıf	4	660
Şahıs	4	515
Dernek	27	2,254
Şirket	24	3,549
Toplam	59	6,978

Kaynak: İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2010)

b-Yükseköğretim

İlde yükseköğrenim kuruluşu olarak Erciyes Üniversitesi bulunmaktadır. Erciyes Üniversitesi’nin temelini 1969 yılında Hacettepe Üniversitesi’ne bağlı olarak kurulan Kayseri Gevher Nesibe Tıp Fakültesi oluşturmaktadır. Daha sonra yine aynı üniversiteye bağlı olarak İşletme Fakültesi kurulmuş ve 1978 yılında bu fakülteler 2175 sayılı kanunla kurulan Kayseri Üniversitesini oluşturmuştur. 1982 yılında ise Erciyes Üniversitesi adını almıştır.

Erciyes Üniversitesi bünyesinde 8 araştırma ve uygulama merkezi ile 4 enstitü bulunmaktadır. Bunlar; Atatürk İlkeleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Bilgisayar Bilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi, Çevre Koruması Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yüksek İrtifa Spor Bilimleri Araştırma Uygulama Merkezi, Kayseri ve Yöresel Tarih Araştırma Uygulama Merkezi, Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi, Enerji Dönüşümleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Teknoloji Araştırma Uygulama

Merkezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü'dür¹³⁹.

c. Kültürel Altyapı

Kültür, bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, hukuku, örf ve adeti ve insanın toplumun bir üyesi olması dolayısıyla kazandığı diğer bütün maharet ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür¹⁴⁰.

Kültürü kendi içinde maddi ve manevi kültür unsurları olarak ele almak mümkündür. Maddi kültür, bir kültürel sistem içindeki teknolojiyi üretim araçlarını, kullanılan araç ve gereçleri, kısacası görünür alandaki her türlü insan ürününü kapsar. Manevi kültür ise, bir milleti diğer bir millettten ayırabilme imkanı veren örf ve adetlerdir.

Kayseri'nin artan nüfusu ile kültürel hayatı arasında dengeli bir gelişme yoktur. Kültürel yaşam açısından Kayseri'nin üniversite dışında kültürel hayatının olmadığı görülmektedir. Kayseri'de ören yerleri ve müze ziyaretçisi sayısı oldukça düşüktür. Bu durum, Kayseri'nin turizm açısından oldukça cazip olan Kapadokya Bölgesi'ne çok yakın olmasına rağmen turist çekemediğini göstermektedir.

İlde 5 önemli müze vardır. Bunlar, Atatürk Müzesi, Arkeoloji, Etnografya, Tıp Tarihi Müzesi ve Kent Müzesidir¹⁴¹.

Atatürk Müzesi, Atatürk evinde bulunmaktadır. Bu müzede mumdan yaptırılmış Atatürk heykeli ile Atatürk'ün milli mücadeledeki resimleri sergilenmektedir.

Arkeoloji Müzesi, 1929 yılında Hunat Medresesinde açılmış ve 1969 yılında Melikgazi İlçesinde Gültepe Mahallesinde bulunan bugünkü binasına taşınmıştır.

Etnografya Müzesi, 1983 yılında Hunat Medresesi'nin içinde açılmıştır. Toplam 2270 adet eserin yer aldığı müze, 1998 yılında Atatürkevi'nin karşısındaki Güpgüpoğlu konağına taşınmıştır.

¹³⁹ Metin ÖZASLAN ve Haluk ŞEFTALİCİ (2002), Kayseri İl Gelişme Raporu, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Nisan, s.69.

¹⁴⁰ Mustafa ERKAL (1993), Sosyoloji (Toplumbilimi), Der Yayınevi, 5.Baskı, İstanbul, s.125.

¹⁴¹ www.kayseri.gov.tr, (14.09.2012).

Tıp Tarih Müzesi, Selçuklu Sultanı İkinci Kılıçaslan'ın kızı Gevher Nesibe Sultanın Vasiyeti üzerine kardeşi GıyaseddinKeyhüsrev tarafından 1205 yılında Anadolu'nun ve Avrupa'nın ilk tıp okulu ve hastanesi olarak yaptırılmıştır. Bugün müze olarak kullanılmaktadır.

Kent Müzesi, Kayseri Fuar alanı içinde bulunan hayırsever Kadir Has'ın katkıları ile büyükşehir belediyesi tarafından yaptırılmıştır. Bu müzede elektronik ortamda sunulan görsel ve işitsel görüntülere yer verilmektedir¹⁴².

3.1.1.3.Sağlık Altyapısı

Çağdaş sağlık hizmeti, sağlığın korunması, sağlık düzeyinin iyileştirilmesi, halkın sağlık eğitimi, toplum kalkınması, sosyal, ekonomik ve çevre koşullarının iyileştirilmesi gibi çalışmalarını kapsayan toplumsal bir hizmettir.

Kayseri'de sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığına bağlı kurumlarda, Erciyes Üniversitesinde özel sağlık kuruluşlarında ve askeri hastanede yürütülmektedir. Bu kurum hastanelerinde toplam 958 uzman doktor, 554 pratisyen doktor, 482 asistan doktor, 325 diş hekimi görev yapmaktadır. 2049 hemşire, 870 ebe, 1481 sağlık teknisyeni, 29 eczacı ve 543 sağlık memuru bulunmaktadır¹⁴³.

Sağlık Bakanlığına bağlı 13 hastane, 101 faal sağlık ocağı, 121 köy sağlık evi, 319 sağlık ocağı ebe bölgesi, 1 ağız diş sağlığı merkezi, 2 verem savaş dispanseri, 1 ana çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezi bulunmaktadır.

Erciyes Üniversitesine bağlı Gevher Nesibe Hastanesi'nde 884, Mehmet Kemal Dedeman Onkoloji Hastanesi'nde 73, Mehmet ve Yılmaz Öztaşkın Kalp ve Damar Hastalıkları Hastanesi'nde 126 ve Semiha Kibar Organ Nakli ve Diyaliz Hastanesi'nde 80 yatak olmak üzere toplam 1144 yatak kapasitesi bulunmaktadır.

Kayseri'de 13 tanede özel hastane bulunmakta ve yatak sayısı ise 1838'dir.

¹⁴² KAYSERİ VALİLİĞİ, "Müzeler", www.kayseri.gov.tr.

¹⁴³ www.kayseri.gov.tr, (16.09.2012).

3.1.2.Ekonomik Sektörler

Ekonomik Sektörler başlığı altında sanayi, ticaret, tarım, hayvancılık, ormancılık, madencilik, enerji, ithalat ve ihracat başlıkları ele alınacaktır.

3.1.2.1.Sanayi

Kayseri, elverişli ulaşım ve enerji olanakları ve zengin yeraltı kaynaklarının yanı sıra sanayisi de gelişmiş illerdendir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yapılan kamu yatırımları Kayseri'de sanayinin gelişmesi için önemli bir etken olmuştur. Elektrik santraline ve demiryoluna 1920'lerin sonlarına doğru kavuşan Kayseri'de aynı yıllarda tank, uçak gibi araçların montajını ya da onarımını yapan fabrikalar açılmıştır. 1930'ların ilk yıllarında da kuzey ve güney karayolu bağlantıları sağlanmış yine bu yıllarda devletin öncülüğünde imalat sanayi yatırımlarına belirli bir planlama dahilinde öncelik verilmiştir.

1926 yılında Bünyan Halı İpliği Fabrikası, Kayseri Tayyare Fabrikası ve Tank Tamir Fabrikası, 1927 yılında açılan Ankara-Kayseri Demiryolu, 1929'da yöreye elektrik sağlamaya başlayan Bünyan Hidroelektrik Santrali, 1930'da yapılan Kayseri-Sivas-Samsun karayolu, 1933 yılında yapılan ve ili Akdeniz'e bağlayan Kayseri-Ulukışla Demiryolu ve 1935 yılında kurulan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası ilde sanayinin gelişmesine önemli katkı sağlayan kamu yatırımlarıdır.

Kayseri sanayinde, 1960'larda en önemli dallar gıda, dokuma ve metal eşya-makine imalatıdır. Gıda sanayindeki işletmelerin büyük çoğunluğu ilin öteden beri özgün ürünleri olan sucuk ve pastırma imalathaneleridir. Diğerleri un, makarna, irmik ve bisküvi üreten işletmelerdir.

1970'li yıllarda İlde, imalat sanayi dalında büyük birkaç işletmenin yanında, küçük ve orta ölçekli çok sayıda işletme bulunmaktadır. Büyük işletmelerin başında, metal eşya-makine dalında Hema Traktör Fabrikası, TAKSAN Takım Tezgahları Fabrikası, ÇİNKUR Çinko-Kurşun Fabrikası, HES Kablo Fabrikası, Erciyes Boru Fabrikası, Bünyan Döküm Makine Alet Fabrikası, Asya Madeni Eşya ve Emaye Fabrikası gibi fabrikalar yer almaktadır.

1980’li yıllarda büyük işletmelerin sayısı artmıştır. Özellikle 1985’ten sonra uygulanan teşvik sistemi, İlde teşvikli yatırım yapanları arttırmış, çok sayıda büyük ölçekli işletmeler doğmuştur.

Organize Sanayi Bölgesi’nin kurulup altyapısının tamamlanmasından sonra 1989 yılında bu bölgeye teşvik sistemi içerisinde ikinci derecede kalkınmada öncelikli yöre statüsü verilmesi, Kayseri’deki büyük işletme sayısını da arttırmıştır.

Kayseri’de 11 küçük sanayi sitesi faaliyette bulunmaktadır. Küçük sanayi sitelerinin 8 tanesi il merkezindedir.1 tanesi Tomarza ilçesinde, 1 tanesi Pınarbaşı ilçesinde 1 tanesi de Develi ilçesindedir.

Tablo 10. Küçük Sanayi Siteleri ve Çalışan İşçi Sayısı

Ünvanı	İlçesi	Faaliyete Geçiş Tarihi	İşyeri Sayısı	Çalışan İşçi	Kapalı+Boş İşyeri
Eski Sanayi Sitesi	Kocasinan	1957	2.178	6.643	% 100 Dolu
Yeni Sanayi Sitesi	Kocasinan	1972	3.033	17.363	% 100 Dolu
Orta Sanayi Bölgesi	Melikgazi	1979	55	134	% 100 Dolu
Doğu Sanayi Sitesi	Kocasinan	1985	280	572	% 100 Dolu
İmalatçılar Pazar.San.Sitesi	Melikgazi	1985	220	402	% 100 Dolu
Osman Kavuncu San. Sitesi	Melikgazi	1995	765	3.919	%99 Dolu
Argıncık Küçük San. Sitesi	Kocasinan	1992	220	401	% 100 Dolu
Pınarbaşı Küçük San. Sit.	Pınarbaşı	1999	104	112	%57 Dolu
Develi Küçük Sanayi Sitesi	Develi	1973	207	339	% 80 Dolu
Tomarza Küçük San. Sitesi	Tomarza	2007	55	64	%92 Dolu
Kayseri Demirciler KSS	Melikgazi	2003	48	98	%85 Dolu
Toplam			7.165	30.047	

Kaynak:www.kayseri.gov.tr, (17.09.2012).

Küçük sanayi sitelerinde toplam 7.165 değişik işyeri yer almakta ve 30.047 işçi çalışmaktadır. Bu sitelerin çoğunluğu %100 doluluk oranına ulaşmıştır.

Kayseri’de sanayi tesislerinin üretim konularına göre dağılımı Tablo 11’de verilmiştir. İlde toplam 1266 tesis bulunmakta bunlardan 253 tanesi mobilya ve ev tekstili sektöründe faaliyet göstermektedir.

Tablo 11.Sanayi Tesislerinin Üretim Konularına Göre Dağılımı

Üretim Konusu	Tesis Sayısı
Mobilya ve Ev Tekstili	253
Metal Eşya	166
Tekstil	103
İnşaat Yapı Malzemeleri	88
Ambalaj	8
Gıda	133
Plastik	62
Maden	61
Makine Tarım	63
Kimya Sanayi	21
Diğer	308
Toplam	1266

. Kayseri, İncesu ve Mimarsinan Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü ve Kayseri Serbest Bölgesi A.Ş. dahil.

3.1.2.2.Ticaret

Kayseri'nin Selçuklular döneminden itibaren önemli yolların kesişme noktasında olması önemli bir ticaret merkezi olmasını beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlayan endüstrileşmenin 1950'den sonra hız kazanması, ticaretin daha fazla gelişmesine yol açmıştır.

İlde toplam 9.665 şirket bulunmaktadır. Bunların büyük bölümü iki büyük merkez ilçede toplanmıştır. Aşağıdaki tabloda şirket gruplarına göre ayrılmıştır.

Tablo 12.Şirketlerin Türlerine Göre Dağılımı

Şirket Türleri	Sayısı
Anonim	1.455
Limitet	8.062
Diğer	148
Toplam	9.665

Kaynak:www.kayseri.gov.tr, (01.11.2012).

Kayseri'nin ticari faaliyetinde dış ticaret önemli bir yer tutar. İhracatta en çok endüstri ürünleri yer almaktadır. Kayseri valiliğinden alınan bilgilere göre ilden ağırlıklı olarak makine halısı, pamuklu ham bez, elektrik kablosu, alüminyum profil, çelik ve galvanizli borular, muhtelif gıda maddeleri, akü, büro mobilyaları Avrupa ülkelerine, Ortadoğu ve Afrika ülkelerine ihraç edilmektedir¹⁴⁴.

Aşağıdaki tabloda Kayseri'nin dış ticaret göstergeleri verilmektedir. Tablo 13'deki verilerden de anlaşıldığı gibi, Kayseri'nin gelişmiş sanayisinin etkisi ile dış ticarete TR72 Bölgesi içinde lokomotif görevini üstlendiği görülmektedir¹⁴⁵.

Tablo 13. Dış Ticaret Göstergeleri (2008)

	Kayseri	Sivas	Yozgat
İhracat Sıralaması (Türkiye Geneli)	13	55	74
İthalat Sıralaması (Türkiye Geneli)	11	52	61
Türkiye İhracatına Oranları	0,87	0,03	0,0043
Kişi Başına ihracat(ABDS)	947	69	19
Kişi Başına İthalat(ABDS)	1.172	60	39
İhracat/İthalat Oranları	0,81	1,15	0,49

Kaynak: Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, TR 72 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı

3.1.2.3.Tarımsal Yapı

İç Anadolu Bölgesinin doğusunda Orta Kızılırmak bölümünde yer alan Kayseri İlinin yüzölçümü 1.691.749 hektardır. İlin yüzeysel görünümü sıradağlar ve derin vadilerle yarılmış yüksek yaylalar ve geniş ovalardan ibarettir.

İl tarım arazisinin %96.5'inden fazlası tarla alanı olarak kullanılmakta ve geriye kalan %3.5'lik alan meyve ve sebzeçilik ile bağlardan oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda 2010 yılı Kayseri ili tarla ürünlerinin ekiliş ve verimleri verilmektedir.

¹⁴⁴ Suat KURT (2006), s.82.

¹⁴⁵T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, TR 72 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı, s.40.

Tablo 14. Kayseri İli Tarla Ürünleri Ekiliş ve Verimleri-2010

Ürün Adı	Ekim Alanı(Da.)	Üretim (ton)
Buğday	1.669.368	299.769
Arpa	1.350.914	289.358
Aspir	1.580	495
Şeker Pancarı	193.013	929.629
Çavdar	171.542	51.322
Yonca (Yeşil ot)	83.296	301.763
Patates	47.695	173.533
Nohut	49.136	5.171
Ayçiçeği(çerezlik)	41.709	8.070
Mısır(silaj,hasıl)	70.563	336.367
Korunga(Yeşil ot)	45.242	44.906
Fiğ(yeşil ot)	50.750	41.282
K.fasülye	17.850	2.827
Yulaf (dane)	17.394	4.480
Fiğ (dane)	7.991	1.161
Mısır (dane)	1.877	1.328
Tritikale	1.843	545
Y.mercimek	1.539	164
Soğan(kuru)	439	395
Sarımsak(kuru)	157	124
Toplam	3.823.898	2.492.689

Kaynak: www.kayseri.gov.tr, (02.11.2012).

Kayseri’de toplam tarım alanı 670.584 hektardır. Bu alanın büyük bir kısmını kuru tarım alanı teşvik etmektedir. İlde kuru tarım alanları yeraltı suyu bulunmayan ve akarsulardan uzak yerlerde bulunmaktadır. Kuru tarım alanları Pınarbaşı, Tomarza, Develi, Kocasinan, Talas, Bünyan, Sarioğlan ve Felahiye ilçelerinde yaygındır. İlde yeni sulama amaçlı yatırımların tamamlanmasıyla birlikte bu tür kıraç alanlar sulanabilen tarımsal alanlara dönüşebilecektir. Bu nedenle tarımsal sulama kırsal kesimin kalkınmasında önemli bir rol oynar¹⁴⁶.

¹⁴⁶ ÖZASLAN ve ŞEFTALİCİ (2002), s.85.

Sulu tarım alanları genelde çöküntü ve alüvyonlardan oluşmaktadır. Develi ve Sarımsaklı ovalarını temsil eden bu ovalar yeraltı ve baraj sulaması yönünden zengindirler. Sulanan arazilerde ağırlıklı olarak şekerpancarı, çerezlik ayçiçeği ve kuru fasulye ziraatı yapılmaktadır.

Tarım ve hayvancılık; bir ticaret şehri olan Kayseri halkının sosyal ve ekonomik hayatında önemli bir konumdadır. Et ve et mamulleri üretimi bakımından önemli illerden biridir. İlde hayvancılık genelde mera hayvancılığı biçiminde yapılmaktadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi daha çok küçükbaş hayvancılık özellikle koyun yetiştirilmektedir.

Tablo 15. Kayseri İli Hayvancılık Durumu

Küçükbaş hayvan varlığı	Adet	
Koyun (yerli)	334.617	Baş
Keçi (kıl)	42.932	Baş
Toplam	377.549	Baş
Büyükbaş hayvan varlığı	Adet	
Sığır (saf)	87.727	Baş
Sığır (melez)	101.420	Baş
Sığır (yerli)	29.990	Baş
Manda	2.633	Baş
Toplam	221.770	Baş

Kaynak: www.kayseri.gov.tr, (06.11.2012).

3.1.2.3.1. İl Arazisinin Kullanım Durumu

Tarım ve Köy işleri Bakanlığı, Kayseri Tarım İl Müdürlüğü 2010 yılı verilerine göre, il arazisinin ilçeler bazında kullanım durumlarına göre genel dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 16: İl Arazisinin İlçeler Bazında Genel Dağılımı

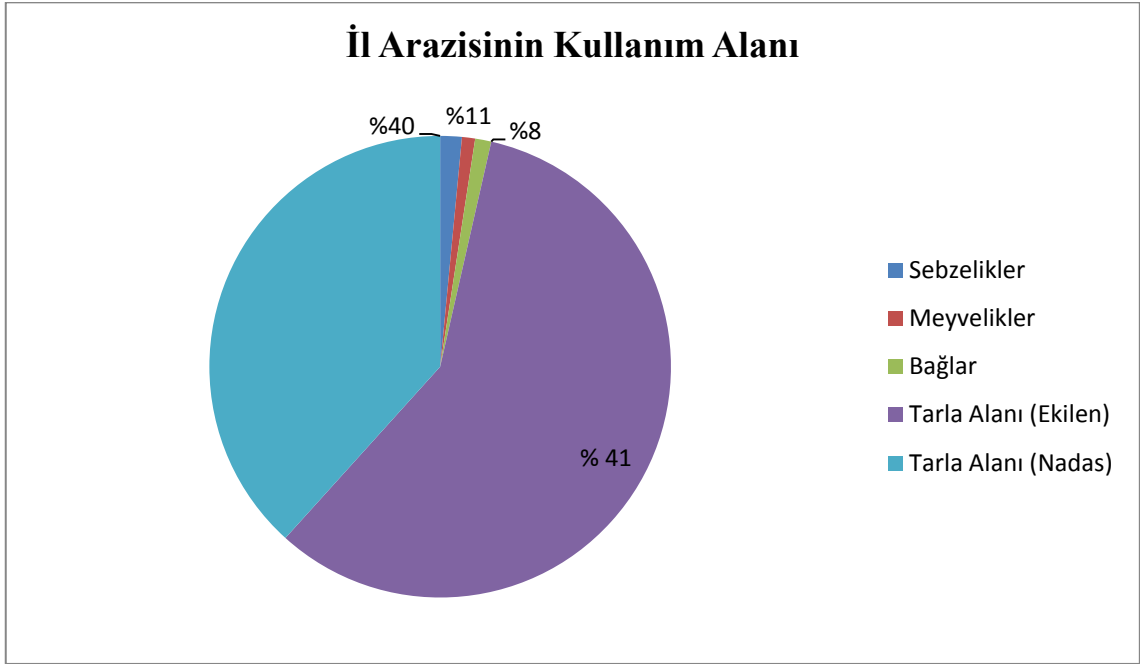
İlçesi	Tarım Alanı (ha)	Orman ve Fundalık (ha)	Çayır ve Mera (ha)	Tarım dışı Arazi (ha)
Akkışla	17.014	147	16.614	10.023
Bünyan	67.674	587	53.456	9.196
Develi	62.994	26.092	89.226	11.536
Felahiye	25.087	1776	11.993	8.089
Hacılar	17.589	70	17.600	14.406
İncesu	33.480	1.816	47.476	7.423
Kocasinan	101.007	396	22.819	7.168
Melikgazi	16.163	132	21.600	8.793
Özvatan	5.434	441	5.985	15.915
Pınarbaşı	108.269	14.574	158.457	21.493
Sarıoğlan	40.948		10.810	8.180
Sarız	18.761	16.140	68.991	14.888
Talas	15.648	66	2.400	16.478
Tomarza	60.440	10.306	54.456	16.407
Yahyalı	39.734	62.493	64.503	13.437
Yeşilhisar	47.730	791	44.642	5.714
Toplam	677.970	135.827	691.028	181.758

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

Tarım alanı bakımından sırasıyla Pınarbaşı ve Kocasinan ilçelerinin, orman ve fundalık alan bakımından Yahyalı ilçesinin, çayır ve mera alanı ile tarım dışı arazi büyüklüğü bakımından ise Pınarbaşı ilçesinin en büyük alana sahip olduğu görülmektedir. Orman ve fundalık alan bakımından en fakir ilçeler ise, Sarıoğlan, Talas, Hacılar, Melikgazi ve Akkışla ilçeleridir. En az tarım alanına sahip ilçe Özvatan, en az ayır mera alanına sahip il ise Talas ilçesidir.

İl bazında arazinin kullanım durumu şekil 1’de gösterilmektedir. Toplam 1.686.583 ha büyüklüğe sahip il arazisinin yaklaşık %40’ı tarım alanı, %41’i çayır ve mera, %8’i orman ve fundalık, %11’i tarım dışı arazi olarak kullanılmaktadır. Tarım alanları ve

çayır ve mera alanlarının fazlalığı Kayseri'nin hayvancılık başta olmak üzere büyük bir tarım potansiyeli taşıdığına işaret etmektedir¹⁴⁷.

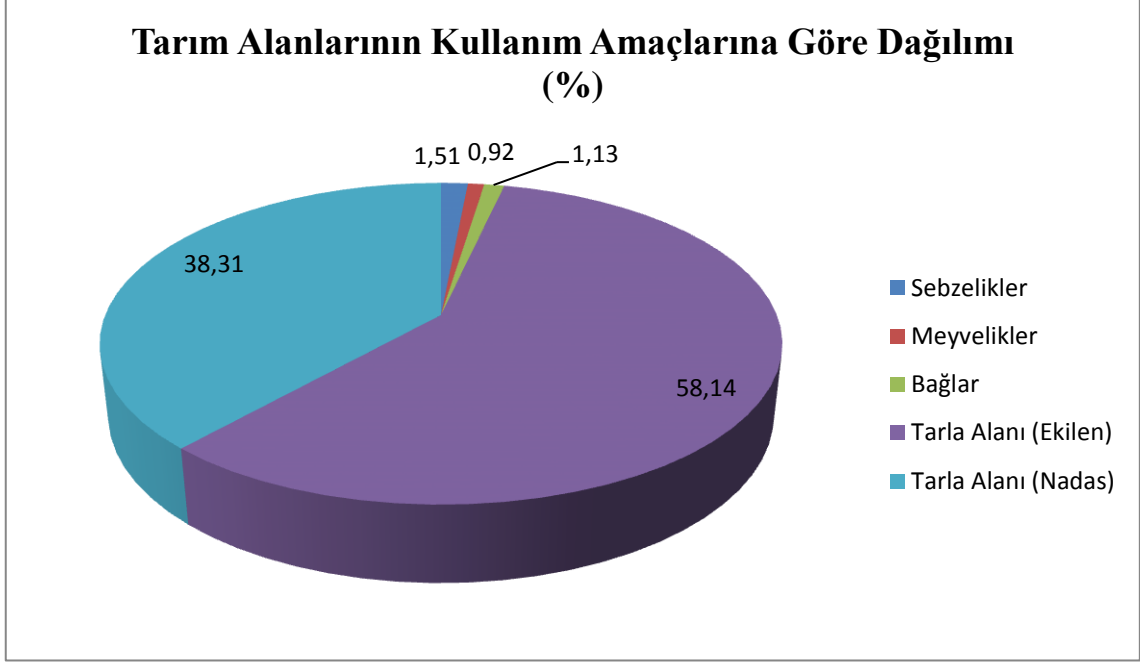

Şekil 2. Kayseri'de Arazinin Kullanım Durumu

Oldukça yüksek bir alan kaplayan bu alanların en azından yem bitkileri ekim alanı olarak değerlendirilmesi, sadece ilde önemli potansiyel taşıyan hayvancılıkta maliyeti artıran girdilerden biri olan yem maliyetlerinin düşmesine katkı sağlamayacak, aynı zamanda erozyon tehlikesini de hafifletecektir. Ayrıca nadas alanlarının, sulama ve ekim nöbeti sistemi ile iklim ve toprak koşullarına göre katma değeri yüksek ve adaptasyon derecesi yüksek verimli ürün çeşitleriyle değerlendirilmesi bölge ekonomisine olumlu yönde katkı sağlayabilecektir. İlde sebzelik, meyvelik ve bağlık alanların oldukça düşük bir alan kapladığı görülmektedir. Ancak bu alanların önemli ölçüde geliştirilme imkanı bulunmaktadır¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Kayseri Tarım İl Müdürlüğü (2010).

¹⁴⁸ Kayseri Tarım Hayvancılık ve Gıda Sektörel Çalışma Grubu Raporu (2011), s.23.

Şekil 3. Kayseri’de Tarım Alanlarının Kullanım Alanlarına Göre Dağılımı

3.1.2.3.2. Tarımsal Üretim Değeri

2009 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye Tarımsal Üretim Değeri 123.023.786.706 TL iken Kayseri Tarımsal Üretim Değeri 1.764.392.269 TL’dir. Kayseri İli Tarımsal Üretim Değeri Türkiye Tarımsal Üretim Değerinin % 1,43’üne denk gelmektedir.

3.1.2.3.3. Tarımsal Sanayi ve Gıda İşletmeleri

2010 yılı itibariyle Kayseri’de ilçeler bazında izinli gıda işletme durumları Tablo 17’de yer almaktadır. Buna göre, Kayseri’de üretim amaçlı toplam 851, satış ve toplu tüketim amaçlı 3582 işletme faaliyet göstermektedir. Diğer ilçelere göre dikkate değer bir biçimde en fazla üretim ve satış ve toplu tüketim amaçlı işletme barındıran ilçeler Kocasinan ve Melikgazi ilçeleridir¹⁴⁹.

¹⁴⁹ Rapor (2011), s.64.

Tablo 17: İzinli Gıda İşletmelerinin İlçeler Bazında Dağılımı

İlçesi	Üretim Yeri	Satış ve Toplu Tüketim Yeri
Akkışla	1	25
Bünyan	15	80
Develi	45	150
Felahiye	5	40
Hacılar	9	35
İncesu	17	45
Kocasinan	344	1207
Melikgazi	312	1380
Özvatan	5	25
Pınarbaşı	11	130
Sarıoğlan	5	50
Sarız	10	50
Talas	33	150
Tomarza	14	75
Yahyalı	12	90
Yeşilhisar	13	50
Toplam	851	3582

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

3.1.2.3.4. Kayseri Tarım İl Müdürlüğüne Yürütülen Projeler

Kayseri Tarım İl Müdürlüğüne yürütülen belli başlı projeler şöyledir.

- Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi
- Hayvancılığı Geliştirme Projesi
- Sorunlu Tarım Alanlarının Tespiti ve İyileştirilmesi Projesi
- Su Ürünlerinin Üretimini Geliştirme Projesi
- Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Koruması Programı
- Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon Projesi

-Bitki Sağlığı ve Uygulamaları Kontrolü Projesi

-Hayvan Hastalık ve Zararlıları ile Mücadele Projesi

3.1.2.4.Bitkisel ve Hayvansal Üretim

Kayseri'deki tarım alanlarının büyük bir bölümü göç, yeterli yağışların ve sulamanın olmaması, işletme parsellerinin küçük olması sebebiyle boş kalmaktadır. İşletmelerin tarım arazisi varlığının küçük olması sebebiyle boş kalmaktadır. İşletmelerin tarım arazisi varlığının küçük olması işletmelerin verimli olarak çalışamamasına neden olmaktadır. Bunun için toplulaştırma için gerekli çalışmalar artırılması ve hızlandırılması, küçük işletmelerin örgütlenme temelinde birleştirilmesi uygun yerlerde ve koşullarda sözleşmeli üretim modelinin uygulanması gibi çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

İç Anadolu Bölgesinin doğusunda Orta Kızılırmak bölümünde yer alan Kayseri İlinin yüzölçümü 1.691.749 hektardır. İlin yüzeysel görünümü sıradağlar ve derin vadilerle yarılmış yüksek yaylalar ve geniş ovalardan ibarettir.

İl tarım arazisinin %96. 5'inden fazlası tarla alanı olarak kullanılmakta ve geriye kalan %3. 5'lik alan meyve ve sebzeçilik ile bağlardan oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda 2010 yılı Kayseri ili tarla ürünlerinin ekiliş ve verimleri verilmektedir.

Kayseri'de toplam tarım alanı 670.584 hektardır. Bu alanın büyük bir kısmını kuru tarım alanı teşvik etmektedir. İlde kuru tarım alanları yeraltı suyu bulunmayan ve akarsulardan uzak yerlerde bulunmaktadır. Kuru tarım alanları Pınarbaşı, Tomarza, Develi, Kocasinan, Talas, Bünyan, Sarıoğlan ve Felahiye ilçelerinde yaygındır. İlde yeni sulama amaçlı yatırımların tamamlanmasıyla birlikte bu tür kıraç alanlar sulanabilen tarımsal alanlara dönüşebilecektir. Bu nedenle tarımsal sulama kırsal kesimin kalkınmasında önemli bir rol oynar¹⁵⁰.

¹⁵⁰ ÖZASLAN ve ŞEFTALİCİ (2002), s.85.

Tablo 18. Kayseri İli Tarla Ürünleri Ekiliş ve Verimleri-2010

Ürün Adı	Ekim Alanı(Da.)	Üretim (ton)
Buğday	1.669.368	299.769
Arpa	1.350.914	289.358
Aspir	1.580	495
Şeker Pancarı	193.013	929.629
Çavdar	171.542	51.322
Yonca (Yeşil ot)	83.296	301.763
Patates	47.695	173.533
Nohut	49.136	5.171
Ayçiçeği(çerezlik)	41.709	8.070
Mısır(silaj,hasıl)	70.563	336.367
Korunga(Yeşil ot)	45.242	44.906
Fiğ(yeşil ot)	50.750	41.282
K.fasülye	17.850	2.827
Yulaf (dane)	17.394	4.480
Fiğ (dane)	7.991	1.161
Mısır (dane)	1.877	1.328
Tritikale	1.843	545
Y.mercimek	1.539	164
Soğan(kuru)	439	395
Sarımsak(kuru)	157	124
Toplam	3.823.898	2.492.689

Kaynak: www.kayseri.gov.tr, (08.11.2012).

Sulu tarım alanları genelde çöküntü ve alüvyonlardan oluşmaktadır. Develi ve Sarımsaklı ovalarını temsil eden bu ovalar yeraltı ve baraj sulaması yönünden zengindirler. Sulanan arazilerde ağırlıklı olarak şekerpancarı, çerezlik ayçiçeği ve kuru fasulye ziraatı yapılmaktadır.

Tarım ve hayvancılık; bir ticaret şehri olan Kayseri halkının sosyal ve ekonomik hayatında önemli bir konumdadır. Et ve et mamulleri üretimi bakımından önemli illerden biridir. İlde hayvancılık genelde mera hayvancılığı biçiminde yapılmaktadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi daha çok küçükbaş hayvancılık özellikle koyun yetiştirilmektedir.

Tablo 19. Kayseri İli Hayvancılık Durumu

Küçükbaş hayvan varlığı	Adet	
Koyun (yerli)	334.617	Baş
Keçi (kıl)	42.932	Baş
Toplam	377.549	Baş
Büyükbaş hayvan varlığı	Adet	
Sığır (saf)	87.727	Baş
Sığır (melez)	101.420	Baş
Sığır (yerli)	29.990	Baş
Manda	2.633	Baş
Toplam	221.770	Baş

Kaynak: www.kayseri.gov.tr, (10.11.2012).

3.1.2.4.1.Canlı Hayvan ve Et Pazarlama Kanalları

Kayseri’de besicilik özellikle pastırma ve sucuk yapımı ile kurban bayramında il içi ve diğer illerde satılmak üzere yapılmaktadır. Kesilen hayvanlar iç piyasaya verildiği gibi Ankara’da borsada satılmak üzere karkas olarak gönderilmektedir. Besicilik için hayvanlar çiftçilerden veya hayvan pazarından temin edilmektedir. Kayseri merkezde bir canlı hayvan borsası mevcut olup az sayıda hayvan alım satım işlemi yapılmaktadır. Kayseri merkez, Develi, Pınarbaşı ve Bünyan ilçelerinde canlı hayvan pazarları mevcuttur. Hali hazırda, Bünyan İlçe Merkezi ve Sarioğlan İlçesi Çiftlik Beldesinde kurulan hayvan pazarları ruhsatlıdır. Bu ruhsatlı hayvan pazarlarından Bünyan Merkez ilçede haftanın Pazar günü, Sarioğlan İlçesi Çiftlik Beldesinde ise haftanın Perşembe günleri canlı hayvan pazarı kurularak büyükbaş ve küçükbaş hayvan alım satımı yapılmaktadır. Develi Hayvan Pazarı, Canlı Hayvan Borsası konumundadır. Bu pazarlardan özellikle Kayseri’deki pastırma, sucuk imalathaneleri canlı hayvan almaktadır¹⁵¹.

¹⁵¹ Kayseri Tarım Hayvancılık ve Gıda Sektörel Çalışma Grubu Raporu (2011), s.57.

3.1.2.5.Madencilik

Kayseri’de önemli maden rezervi bulunmaktadır. Madeni rezervi olan başlıca yerler ve cinsler Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20. Maden Rezervleri

Maden Cinsi	Yer
Alüminyum	Sarız
Çinko	Yahyalı Yahyalı (Celal Dağı)
Kurşun-Çinko	Yahyalı
Demir	Yahyalı
Alçıtaşı	Akkışla
Çimento Hammaddesi	Bünyan
Kaolen	Felahiye (Badanalık Mevkii)
Pomza	Develi, Talas, Tomarza
Tuğla-Kiremit Hammaddesi	Develi
Linyit	Pınarbaşı, Sarıoğlan, Yeşilhisar
Diyatomit	Kocasinan (Hırka köy)
Krom	Pınarbaşı

Kaynak: www.kayseri.gov.tr, (15.11.2012).

İlde işletilen en önemli madenlerden birisi çinkodur. Yahyalı ve Bünyan ton toplam, 197,000 ton, jeopolitik rezervi çinko, çinko-kurşun izabe fabrikasınca işlenmektedir¹⁵².

3.1.2.6.Enerji

İlin elektrik ihtiyacı Bünyan ve Sızır hidroelektrik santrallerinden karşılanmaktadır. Elektrik dağıtımı Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş. adlı imtiyazlı bir şirket tarafından yapılmaktadır. Kayseri Merkezi ile diğer ilçe kasabalara bağlı kırsal yerleşim birimi olan çok sayıda köyümüzün dağıtım şebekeleri modernize edilerek çağın koşullarına uygun hale getirilmiş ve yeni enerji yatırımları gerçekleştirilmiştir.

2011 yılı ilk altı aylık dönem için toplam tüketim miktarı 870.509.997 kilovat saattir. İlde 475.197 mesken, 74.554 resmi daire ve ticarethane, 1936 sanayi, 692 il-ilçe içme

¹⁵²KURT (2006), s.82.

suyu, 17.251 diğ er aboneler olmak üzere toplam 569.620 elektrik abonesi bulunmaktadır¹⁵³.

İ lde yıllara göre elektrik tüketimi tablo 21’ de gösterilmektedir.

Tablo 21. Kayseri’ de Yıllara Göre Enerji Tüketimi

Abone Grubu	2007	2008	2009	2010	2011 (İ lk 6Ay)
Mesken	478.931.102	521.742.779	534.394.532	572.157.522	307.742.507
İ l İlçe Köy İ ç.su	49.044.480	52.774.817	50.621.681	52.741.261	24.860.507
Tic.R.Daire,Şnty	286.980.832	308.611.907	293.543.559	322.014.615	125.145.796
Sanayi+SerbestB.	1.251.577.927	1.155.822.958	1.093.412.321	727.750.043	229.620.657
Genel Aydınlatma	57.545.453	64.353.620	73.455.703	78.285.167	41.776.756
Tarımsal Sulama	64.074.882	74.414.820	63.341.353	72.268.304	10.862.177
Diğ er Tüketimler	50.473.758	46.650.396	58.802.641	238.859.485	130.501.597

Kaynak: www.kayseri.gov.tr, (15.11.2012)

3.2.Kayseri İ linde Yerel Kalkınma Girişimleri

Yerel ekonominin sosyal kurumlarından biri olan üniversiteler, hem gelir/harcama akımları hem de istihdamda önemli bir birimdir. Üniversiteler akademik ve idari personel, öğrenciler ve tüzel kişiliğ i ile bulunduğu şehrin ekonomisini etkilediğ i gibi aynı zamanda şehrin sosyal, kültürel, siyasal, bilimsel ve fiziki çevresiyle devamlı etkileşim halindedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan gelişmiş, sanayi faaliyetlerinin yoğun olduğ u bölgelerde kurulan üniversiteler daha hızlı büyümekte ve nitelik açısından da doğru orantılı bir görüntü sergilemektedir. Bu üniversitelerin özellikle sanayi gibi katma değ eri yüksek olan sektörlerin bulunduğu şehirlerde kurulması yerel ekonomiye önemli bir katkı sağlamaktadır¹⁵⁴.

Bilgi, günümüzde özellikle ekonomik alanda en önemli itici güçlerden biri haline gelmiştir. Bu gün küresel rekabet ortamında başarılı ülkelere baktığımızda bu gibi ülkelerin bilgiyi üreten ve onu katma değ ere dönüştüren ülkeler olduğunu görmekteyiz.

¹⁵³ www.kayseri.gov.tr, (15.11.2012).

¹⁵⁴ Nazım ÇATALBAŞ (2007), “Üniversite-Yerel Ekonomi İ lişkisinde Kutuplaşma Teorisi İyi Bir Model Olabilir mi?”, Selçuk Üniversitesi Karaman İ .İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, s.91.

Bilim ve teknoloji insan kaynağı bu bilginin hem üreticisi hem de transferinin ve kullanımının en önemli aracı bilgidir.

3.2.1.Erciyes Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi Erciyes Teknopark

Teknoparklar, teknoloji geliştirmek amacıyla bilinçli olarak tasarlanmıştır. Ülkelerin gelecekle ilgili hedefleri doğrultusunda oluşturdukları sanayi politikaları bazı stratejik sektörlerin gelişmesinde önemli rol oynarlar.

Teknoparkların sanayiye katkıları şöyle sıralanabilir.

-Üniversite ile işbirliği sağlar, proje esaslı çalışma kültürünü geliştirir ve çok sayıda proje uygulamayı teşvik eder.

-Sanayi kuruluşlarına Ar-Ge alışkanlığı kazandırır ve bir takım vergi muafiyetleri ve teşvikler ile Ar-Ge finansmanının teminini kolaylaştırarak Ar-Ge kapasitesini geliştirir.

-Teknoparklar sundukları bilgi, sermaye ve fiziki altyapı imkanları sayesinde yeni iş potansiyellerinin ve yeni işletmelerin gelişmesine katkı sağlarlar.

-Ayrıca teknoparklar, teknolojik kümelenmeyi destekleyerek sinerji artışına katkı sağlar.

-Teknoparklar, bilim ve teknoloji üretiminde, teknoloji kaynaşması olarak ifade edilen çok disiplinli anlayışın gelişmesine önemli katkı sağlar.

Teknoparkların üniversitelere katkıları ise şöyle açıklanabilir:

-Sanayiyle işbirliği kurmak suretiyle ortak proje ve tez çalışması yapma fırsatı,

-Finansman desteği,

-Öğrencilere staj imkanı ve mezuniyet sonrası kendi meslek alanlarında iş bulma kolaylığı,

-Öğretim elemanlarına fikirlerini ve projelerini uygulama ve test etme fırsatı,

-Öğrencilerin sanayi ile irtibat kurma imkanı sayesinde girişimcilik yönlerinin geliştirilmesi gibi fırsatlar sunmaktadır¹⁵⁵.

Erciyes Teknopark, Erciyes Üniversitesi kampüs alanında kurulan bir bilim ve teknoloji parkı olup, bilimsel araştırmaların teknolojik ürünlere dönüştürülmesi ve beyin göçünün önlenmesi amacıyla ülkemizin ekonomik ve bilimsel gelişimine büyük katkıda bulunmaktadır. Erciyes Teknopark, uygun maliyetler çerçevesinde ileri teknoloji ve yazılım geliştirme alanında faaliyet gösteren firma ve kuruluşlara, dünya kalitesinde etkin teknopark hizmetleri sunmaktadır¹⁵⁶.

Teknopark bünyesinde yazılım, bilişim, elektrik-elektronik, tıbbi malzeme, medikal cihazlar, ilaç sanayi, tekstil, mobilya, üretim ve enerji dönüşüm ile yeni kimyasal malzeme teknolojileri sektörleri yer almaktadır. Erciyes Teknoloji Geliştirme Bölgesi, paydaşlarının, yeni kaynak yaratılması, var olan kaynakların daha verimli kullanılması, ileri teknoloji ve yazılım geliştirme alanında faaliyet gösteren firma ve kuruluşlarıyla üniversitelerin işbirliği yapmalarını sağlamak, mevcut küçük şirketlerin büyümesini ve yeni şirketlerin kurulmasını sağlamak amaçlanmaktadır¹⁵⁷.

3.2.2.Kayseri Organize Sanayi Bölgesi

Organize Sanayi Bölgeleri, Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri amacıyla, uygun bölgeler gerekli altyapı hizmetleriyle donatılarak sanayi için tahsis edilmiştir. OSB'lerin kuruluş hedeflerinin arasında sanayinin disipline edilmesi, şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunulması, birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanayicilerin bir arada ve bir program dahilinde üretim yapmalarıyla üretimde verimliliğin kar artışının sağlanması, sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması, sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması gibi hedefler belirlenmiştir¹⁵⁸.

¹⁵⁵ Ahmet BAŞALP (2011), "Üniversite-Sanayi İşbirliği ve AR-GE: Teknoparkların Rolü", Türk Toraks Derneği Sunu Merkezi, 14. Yıllık Kongresi.

¹⁵⁶ <http://www.turkticaret.net/Firma/133673/erciyes.teknopark.as/Hakkimizda>, (16.11.2012).

¹⁵⁷ <http://www.internetdergisi.com/index.php?Part=Article&id=134>, (16.11.2012).

¹⁵⁸ <http://www.yoikk.gov.tr/dosya/up/komiteler/yatirimyeri/OSB-son.pdf>, (20.11.2012)

Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, Bakanlar Kurulu'nun 29.03.1973 tarih ve 7/6177 sayılı kararı ile kurulmuş ve 1976 yılında İl Özel İdaresi, Sanayi Odası ve Sanayiciler Derneği'nin katılımı ile Müteşebbis Kurul oluşturulmuştur.

Kentleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenlemek açısından ayrıcalıklı bir konuma sahip olan Organize Sanayi Bölgeleri, sanayi birimlerinin çevrede yaratacağı olumsuz etkileri denetlemede, daha kolay ve ucuz üretim yapmalarını sağlamada ve daha düşük maliyetli altyapı hizmetlerinden yararlanmada büyük olanaklar sağlamaktadır. Ayrıca, Organize Sanayi Bölgeleri yerel düzeyde küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmelerine elverişli bir ortam sağlayarak sanayinin yerelleşmesine ve böylece sanayinin bölgelerarasında daha dengeli dağılımına da önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. OSB'ler yerel kaynakların değerlendirilmesinde ve yerel üretim faktörlerinin yörede kullanılmasını ve değerlendirilmesini sağlayarak küçük ve orta ölçekli girişimi mümkün kılmada ve önünü açmada talep edilir olmuştur¹⁵⁹.

Organize Sanayi Bölgesi Yılanlıdağ eteklerinde, tarımsal verimi düşük ve merkeze uzaklığı 14 kilometre olan bir bölgede bulunmaktadır. Bölgenin %33'üne yakın bölümü yeşil alan ve yollar, diğer bölümü sanayi parsellerini oluşturmaktadır. Hacılar Organize Sanayiinin katılmasıyla Organize Sanayi Bölgesinde 435 fabrika faaliyet göstermektedir. Hacılar Organize Sanayi Bölgesi'nin 2004 yılı içerisinde birleştirilmesiyle 7.500.000m²'lik Kayseri Organize Sanayi Bölgesine dahil edilmiştir. Böylece Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'nin alan büyüklüğü tesis sayısı bakımından Türkiye'nin önde gelen OSB'leri içinde yer almaktadır. Bu bölgede üretim yapan fabrikaların sektörel dağılımına bakıldığında 135 fabrikasıyla metal eşya sanayi, 64 fabrikayla tekstil, 21 fabrikayla plastik, 16 fabrikayla gıda, 16 fabrika ile de kimya sanayi sıralanmaktadır¹⁶⁰.

3.2.2.1.Organize Sanayi Bölgesindeki Kuruluşlar

Kayseri Organize Sanayinde bulunan kuruluşlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

-Kömür Madenciliği Sanayi: Metalcilik Cevher ve Diğer Madencilik Sanayii

¹⁵⁹ ÖZASLAN ve ŞEFTALİCİ (2002), s.115.

¹⁶⁰ www.kayseriosb.org, (17.11.2012).

- Gıda, İçki ve Tütün: Gıda Maddeleri, Diğer Gıda Maddeleri ve Yemler Sanayii
- Tekstil, Giyim ve Deri: Tekstil Sanayi, Giyim Eşyası, Deri ve Deri Eşya, Deri ve Kürk Sanayii, Ayakkabı Üretimi, Mobilya Sanayii-Tahta, Ağaç ve Mantar Ürünleri Sanayii
- Kimya, Petrol, Kömür, Kauçuk ve Plastik Ürünleri Sanayi-Sanayide Kullanılan Kimyasal Maddeler-Diğer Kimyasal Maddeler-Çeşitli Petrol ve Kömür Ürünleri-Başka Yerde Sınıflandırılmamış Plastik Ürünler Sanayi
- Taş-Toprağa Dayalı Diğer Ürünler İmalat Sanayi-Porselen ve Seramik Eşya Sanayii-Cam ve Cam Eşya Sanayi-Metal Dışı Minerallerden Ürünler Sanayii
- Metal Ana Sanayi-Demir ve Çelik Ana Sanayi, Metal Eşya, Makina ve Teçhizat-Sanayi -Metal Eşya Sanayi - Makina Sanayii, Elektrik makineler Hariç- Elektrik Makinaları, Aygıtları ve Malzemeleri Sanayi-Taşıt Araçları Sanayii -Mesleki ve İlmi Aletler İle Başka Yerde Sınıflandırılmamış Ölçme, Kontrol Aletleri İle Fotoğrafçılık ve Optik Eşya İmalat Sanayi

3.2.3.Kayseri Serbest Bölgesi ve Kalkınmadaki Rolü

Serbest bölgeler; ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla beraber gümrük bölgesi dışında sayılan, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanabilir. Türkiye’de 1985 yılında çıkartılan 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu’na dayanılarak, oluşturulan 21 Serbest Bölge’den biri de Kayseri’de kurulmuştur.

Kayseri Serbest Bölgesi; Kayseri’nin Ankara giriş yolu üzerinde 1.Organize Sanayi Bölgesi ile komşu olan Serbest Bölgenin Hava meydanına uzaklığı yaklaşık 15 km’dir. 1998 yılında 6.905.000 m²’lik düz bir arazi üzerinde faaliyete başlamıştır. Bölge D.D.Y. Yükleme Boşaltma rampasına 900m, uluslararası karayoluna 600m uzaklıkta bulunmasından dolayı her türlü yatırım için uygun bir arazi üzerindedir. Türkiye’nin en geniş Serbest Bölge (6.905.000m²) alanına sahip olan bölge aynı zamanda 8.0\$ m²’lik

arsa satış fiyatı ile de yatırım yapmaya en uygun bölgedir. Bölgede bugüne kadar 121 adet Faaliyet Ruhsatı verilmiştir¹⁶¹.

Kayseri Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş. (KAY-SER A.Ş.)'nin firmalara sağladığı avantajlar şu şekildedir. KAY-SER A.Ş. firmalara metre kare olarak 5.777.000 m²'lik alanıyla Türkiye'nin en geniş sahasını sunmaktadır. 28/02/2007 tarihi itibarıyla bölgeden satılan toplam parsel alan 1.005.000 m², satılabilir toplam parsel alan 742.000m²'dir. Bölgenin toplam kapalı alanı, 175.187 m²'dir. Kayseri Serbest Bölgesi, arazi genişliği açısından, serbest bölgeler içinde Türkiye'deki en ucuz arsa satışını yapmaktadır. Ayrıca arazi kiralama maliyetleri açısından, en ucuz kiralama imkânını sağlamaktadır. KAY-SER A.Ş. nakliye araçlarından bölgeye giriş ve çıkışlarında ücret almamaktadır. Bu da firmalar açısından maliyetleri düşürücü bir durumdur. Aynı zamanda KAY-SER A.Ş. firmalara sunmuş olduğu elektrik, su, doğalgaz enerji hizmetlerini, Türkiye'deki diğer serbest bölgelere göre ucuza tahsis etmektedir.

Kayseri Serbest Bölgesi'nin sağladığı imkânlar arasında ilk sırada arazinin genişliği ve ucuz olması bulunmaktadır. Bu durumda yatırımın uzun dönemli düşünülmesi açısından, üretim tesisinin bir bütün olarak genişlemesine imkân sağlaması söz konusudur. Böylelikle arazi sınırlaması riskinin ortadan kaldırılarak üretimin devamlılığının sağlıklı olacağına işaret edilmiştir. Serbest bölgenin sağlamış olduğu avantajlardan biride vergi muafiyetidir. Vergi muafiyetleri kapsamında ithalat yönündeki uygulamalar, firmaların ara girdilerini ucuza temin etmelerini sağlamaktadır. İhracat açısından vergi muafiyeti ise, ürünlerin satış sürecinde firmaların kârını dolaylı olarak artırmaktadır. Vergi muafiyeti yanında vergi avantajı da serbest bölgelerin avantajlarından. Vergi avantajının neden olduğu artı değer, firmaların yatırım hacimlerini genişletmek için kullanıldığı gibi bu yönde ağırlıklı olarak yatırım malları satın almalarını sağlamaktadır. Bünyesinde Ar-Ge birimi bulunduran firmalar, Ar-Ge faaliyetlerini de yatırım kapsamında görülmekte, bu nedenle vergi avantajlarını yenilik faaliyeti yönünde kullanmaktadırlar¹⁶².

¹⁶¹ <http://www.kayser.com.tr/tarihce.php>, (17.11.2012).

¹⁶² Filiz TUTAR vd. (2007), "Firmaların Yenilik Yaratma Sürecinde Serbest Bölgelerin Rolü: Kayseri Serbest Bölgesi Örneği", Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, s.195.

Kayseri Serbest Bölgesi 2007 yılında toplam 646. 9 milyon \$'lık ticaret hacmi ile Türkiye Serbest Bölgeleri toplam ticaret hacmi içerisinde %2. 6'lık paya sahiptir ve Kayseri Serbest Bölgesi bu oranla serbest bölgeler içerisinde sekizinci sırada yer almaktadır. Gerçekleştirilen ticaret hacminin %48. 5'i Türkiye, %51. 5'i yurt dışı iledir. Aşağıdaki tabloda Kayseri Serbest Bölgesi ticaret hacminin ticaretin yönüne göre dağılımını göstermektedir¹⁶³.

Tablo 22. Kayseri Serbest Bölge Ticaret Hacminin Ticaretin Yönüne Göre Dağılımı (Bin \$)

	Serbest Bölgenin İhracatı		Serbest Bölgenin İthalatı		Toplam
	Türkiye'ye (1)	Yurtdışına (2)	Türkiye'den (3)	Yurtdışından (4)	
1999	0	357	299	0	656
2000	5232	4647	5374	6994	22220
2001	11220	4435	3679	7738	27072
2002	32767	12544	10971	27362	83644
2003	72810	12096	16295	56017	157218
2004	137644	19048	24481	116390	297563
2005	158856	31832	37200	134495	362383
2006	202655	70334	60662	186088	519739
TOP.	621184	155293	158934	535084	1470495

Kaynak: Nisfet UZAY ve Hayrettin TIRAŞ, Serbest Bölgelerin Ekonomik Etkileri Kayseri Serbest Bölge İçin Bir Uygulama, 2009, s247-277.

Türkiye ile olan ticaretin %23. 5'i Türkiye'den bölgeye ihracat, %76.5'i Türkiye'nin bölgeden ithalat olarak gerçekleşmiştir. Yurtdışı ile olan ticaretin ise %32'si bölgeden yurtdışına ihracat, %68'i bölgenin yurtdışından ithalat olarak gerçekleşmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, yurtiçi ve yurtdışı ile yaklaşık oranda yurtdışından bölgeye ithalat, bölgeden de yurtiçine ihracat olarak gerçekleştirmektedir. Bu da, Kayseri Serbest Bölgesinin ithalat arttırıcı etki yaratarak geliştiğini göstermektedir.

¹⁶³Nisfet UZAY ve Hayrettin TIRAŞ (2009), "Serbest Bölgelerin Ekonomik Etkileri Kayseri Serbest Bölge İçin Bir Uygulama", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:26, s.247-277.

3.2.4.Kayseri’de Rekabetçilik

İller arası rekabetçilik endeksi Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurulu (URAK) tarafından beşeri sermaye ve yaşam kalitesi (BSYK), erişilebilirlik, markalaşma becerisi ve yenilikçilik (MBY), ticaret becerisi ve üretim potansiyeli (TBÜP) olmak üzere dört ana değişken ile her yıl oluşturulmaktadır. Tablo 23’de bölge illerinin 2007-2008 ve 2008-2009 yıllarındaki Türkiye sıralaması yer almaktadır.

Tablo 23: TR72 Bölgesi illerinin rekabetçilik endeksi sıralamasında iller arasındaki yeri

GES	BSYK		ERİŞİLEBİLİRLİK		MBY		TBÜP			
	2007-2008	2008-2009	2007-2008	2008-2009	2007-2008	2008-2009	2007-2008	2008-2009		
Kayseri	9	13	14	14	27	27	5	5	16	28
Sivas	23	20	18	21	36	36	12	13	47	15
Yozgat	71	73	72	73	67	66	66	67	67	75

Kaynak: Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, TR 72 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı

Bölgede en rekabetçi il olan Kayseri’nin rekabet gücünü oluşturan alt endeksler incelendiğinde, MBY endeksinde 5. sırada, BSYK endeksinde ise 14. sırada olduğu görülmektedir. 2007-2008 yılında iller arası rekabetçilik endeksine göre en rekabetçi 9. İl durumundaki Kayseri’nin, 2008-2009 yılında 13. sıraya gerilediği; sebebinin diğer endekslerdeki yerinin sabit kalmasına rağmen, TBÜP endeksindeki 12 sıra gerileme olduğu görülmektedir¹⁶⁴.

3.2.4.1.İllerarası Rekabetçilik Endeksine Göre Kayseri

İller arası Rekabetçilik Endeksi 2007-2008 sonuçlarına göre 9. sırada yer alan Kayseri, 2008-2009 verilerine göre 13. sıraya gerilemiş olup, 2009-2010 dönemi endeks değerine göre Türkiye’deki 81 il arasında en rekabetçi 12. il olmuştur. 27,16 Genel Endeks değerine sahip olan ilin rekabet gücünü oluşturan alt endeksler incelendiğinde, %44,83 ile Erişilebilirlik Alt Endeksi’nin en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Bunu

¹⁶⁴T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, TR 72 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı, s.21.

sırasıyla; %24,68 ile Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi, %17,74 ile Ticaret Becerisi ve Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik Alt Endeksi takip etmektedir.

İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2007-2008 yılına ilişkin Erişilebilirlik Alt Endeksi'nde 16. sırada yer alan Kayseri'nin, 2008-2009 yılında 17. sıraya gerilediği, 2009-2010 sonuçlarına göre ise bu konumunu koruduğu görülmektedir. Düzenli yurtiçi ve yurtdışı uçak seferlerinin gerçekleştirildiği il, Haberleşme ve Ulaştırma Alanında Kamu Yatırımı bakımından bir önceki seneye göre 3 sıra ilerleyerek 7. sıraya yerleşmiştir. Kilometrekare Başına Düşen Bölünmüş Yol Uzunluğu'na ait sıralamada 19. sıradan 22. sıraya gerilemesi ve ilin otoyol ağına bağlı olmaması ilin bu alt endekste ki rekabetçiliğini olumsuz yönde etkileyen değişkenler arasında yer almaktadır¹⁶⁵.

3.2.4.2. Kayseri Mobilya Sanayii Dış Ticaret Yapısı

Türk mobilya endüstrisinin çoğu geleneksel yöntemle çalışan küçük ölçekli işletmelerin ağırlıkta olduğu bir yapı sergilemektedir. Son yıllarda küçük işletmelerin yanı sıra orta ve büyük işletmelerin sayısı da artmaya başlamıştır. Mobilya sektörü yarattığı istihdam ve iş yeri sayısı ile önemli bir sektör konumundadır. Türkiye'de mobilya sektörü, pazarın yoğunlaştığı veya orman ürünlerinin yoğun olduğu bölgelerde toplanmıştır. Mobilya üretim bölgeleri toplam üretim bölgelerine göre, İstanbul, Ankara, Bursa, Kayseri, İzmir, Adana olarak sıralanmaktadır. Önemli mobilya üretim ve ihraç merkezlerimizden biri olan Kayseri'de bugün mobilyanın her dalında üretim yapan firmalar bulunmaktadır. Şehir sektörün en büyüklerini içinde barındırmaktadır. Kayseri Marangozlar Mobilyacılar ve Döşemeciler Odası verilerine göre sektörde faaliyet gösteren 3500 firma yaklaşık 40250 kişiyi istihdam etmektedir¹⁶⁶.

3.2.5. Kayseri İlinde KOBİ'ler ve Temel Sorunları

Bir ülke ekonomisinin sağlıklı işleyebilmesi için Küçük ve Orta Ölçekli işletmelerin de sağlıklı bir ortam içinde faaliyette bulunmaları gerekmektedir. KOBİ'ler ile ilgili incelemelerin belki de en önemli kısımlarından biri bu işletmelerde uygun bir

¹⁶⁵ <http://www.deloitte.com/assets/DcomTurkey/Local%20Assets/Documents/turkey>

¹⁶⁶ Suzan ÇOBAN (2005), Kayseri Mobilya Sanayinin Dış Ticaret Yapısı ve Sorunlarına Yönelik Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Karaman İİ.B.F. Dergisi, Sayı:2, Cilt 5/Aralık 2005, s.74.

büyümenin nasıl gerçekleştirileceği konusudur. Yeni kurulan birçok işletmenin kuruluşu izleyen kısa bir süre içinde faaliyetine son verdiği araştırmalar tarafından ortaya konulmaktadır. Öyle ki, belli bir dönemde kurulan işletmelerin sadece %1'den daha az kısmı başarılı bir büyüme gerçekleştirerek büyük işletme sınıfına geçebilmektedir¹⁶⁷.

KOBİ'ler büyük işletmelerin yerine getiremediği fonksiyonların çoğunu yerine getirdikleri için ekonomiye olumlu katkı sağlarlar. Piyasa ekonomisinin dinamik yapısı ve gücü KOBİ'lerin gücüyle doğru orantılıdır.

Yeni kurulan işletmelerde, pek çok faktör etkin ve verimli üretim yapılarak büyümenin sağlanmasına engel olmaktadır. İşletmelerde büyümeyi engelleyen faktörlerden bazıları şunlardır:

-Nakliye sonucunda ortaya çıkan taşıma masrafları, sınırlı pazar payına sahip olan KOBİ'lerin ölçek ekonomisine geçişini zorlaştıracak etkenlerdendir.

-Balıkçılık, çiftçilik ve ormancılık gibi ilk üretimi yapanların verimsiz çalışmaları bunun sonucunda düşük kalitede mal üretmeleri imalatçı işletmeleri hammadde açısından zor durumda bırakacaktır.

-Ücret gelirlerinin düşük olması piyasada yeni ürünlerin talebinin kısılmasına neden olacak buda imalatçıların gelişmesini engelleyecektir.

-Nitelikli yönetici ve uygun teçhizatın bulunmaması, yerel girişimcilerin iş tecrübesinin yetersiz olması, sermaye yetersizliği ve kalifiye eleman eksikliği gibi sorunlar işletmelerde büyümeyi etkileyen sorunlardandır¹⁶⁸.

3.2.6.Kayseri Kalkınma Ajansları

Bölgesel Kalkınma Ajansları, bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisinde özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin iktisadi açıdan kalkınmasını amaçlayan kurumlardır. Bu tanımlardan yola çıkarak kalkınma ajansları ile ilgili üç ana unsur saptayabiliriz. Bunlar:

¹⁶⁷ www.kayseriosb.org, (17.11.2012).

¹⁶⁸ <http://www.kayseritb.org.tr/>, (20.11.2012).

- Kamu gücüne dayanması,
- Ekonomik kalkınmayı hedeflemesi,
- Coğrafi bir bölgeyi kapsamaması¹⁶⁹.

Bölgesel kalkınma politikaları, belirli sosyal ve ekonomik kriterler bakımından ortak özellik taşıyan ve öncelikle ülke ortalamasının altında yer alan ve problem olarak algılanan, sınırları belli alanların insani, kurumsal-örgütsel ve zihniyet açılarından sorunları gidererek, niteliklerinin ülke ortalamasına yükseltilmesi amacını taşımaktadır. Bu bağlamda ülkelerin izledikleri ekonomi politikalarında teşvik sisteminin önemli bir yeri bulunmaktadır. Küreselleşmenin ülkeleri birbirine bağımlı kıldığı bir dünyada bir ülke ekonomisinde dengeli gelişmenin sağlanabilmesi, kısa dönemde değişebilen, esnek, çok amaçlı ve çok araçlı bir teşvik sistemini gerekli kılmaktadır. Teşvikler, diğer kamusal politikalardan farklı olarak ekonomiye doğrudan aktarılabilen ve kısa sürede sonuç alınabilmektedir¹⁷⁰.

Türkiye için BKA'ları konusu ilk kez AB'ye tam üyelik müzakereleri sürecindeki Katılım Ortaklığı Belgesinde orta vadede yapılması gereken işler kapsamında belirtilmiştir(daha sonra yeniden düzenlenen 14 Nisan 2003 tarihinde kabul edilen katılım ortaklığı belgesinde kısa vadeli hedefler arasında sayılmaktadır). Bu çerçevede 22 Eylül 2002 tarihli Bakanlar Kurulu kararında, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi ile karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde üç düzeyde istatistiki bölge birimleri oluşturulmuştur. Bu sınıflandırma da Düzey 3 kapsamındaki istatistiki bölge birimleri 81 adet olup il düzeyindedir. Her il istatistiki bölge birimini tanımlamakta, Düzey 2 istatistiki bölge birimi Düzey 3 kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 26 adettir. Düzey 1 istatistiki bölge birimi ise Düzey 2 istatistiki bölge biriminin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 12 adettir. Bölgesel kalkınma ajansları bu sınıflandırmada merkezleri de belirtilmiş olan Düzey 2 kademesinde 26 ayrı bölgede kurulacak birimlerdir. Bu istatistiki bölge

¹⁶⁹Seyit KOÇBERBER, "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi, <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der61m3.pdf>, (22.11.2012).

¹⁷⁰Yusuf AKAN ve İbrahim ARSLAN (2008). "Türkiye'de Sektörel Yatırım Teşvik Belgeleri İle İstihdam Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir Uygulama (1980-2006)". <http://www.calismatoplum.org/sayi16/akan-arслан.pdf>, (20.11.2012), s.108.

birimlerinin oluşturulması AB'ye uyum kapsamında atılan “emin” adımlardan biri olarak düşünülmektedir¹⁷¹.

Kalkınma ajanslarının temel hedefi; bölgesel ihtiyaçların ne olduğunu belirleyip bu yönde planlar geliştirerek, bölgelerin çok boyutlu olarak gelişmesi için stratejiler üretmek uygulayan böylece bölgesel farklılıkları bertaraf etmeye çalışan kuruluşlardır. Bunlardan biri olan ORAN Kalkınma Ajansı, Orta Anadolu Bölgesinin kalkınması için büyük fırsattır.

3.2.6.1.Oran Kalkınma Ajansı

Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN) 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”un 3. maddesine dayanılarak T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda, 25.07.2009 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. ORAN Kalkınma Ajansı’nın merkezi Kayseri olup, Ajans’ın faaliyet alanını Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri oluşturmaktadır. İlk olarak Ajans, Genel Sekreterin göreve başlamasıyla birlikte, hızlı bir şekilde kurumsallaşma sürecine girmiştir. Ajansın ismi Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, kısaltması ise ORAN olarak belirlenmiştir. Ajansın kurulması ile bölgedeki potansiyelin harekete geçirilerek bölgesel gelişmenin hızlanması hedeflenmektedir¹⁷².

Kayseri, Sivas ve Yozgat illerindeki yatırımcılara tüm mali ve teknik kaynakları sağlayarak yatırımcıların doğru yatırımı gerçekleştirmede destek vermek, Ar-Ge faaliyetleri yürütülerek yatırımcılara fizibilitesi yapılmış ve bölge potansiyellerine en uygun yatırım imkanları sunmak ORAN Kalkınma Ajansının temel hedefleri arasında gösterilebilir. Kalkınma ajanslarının teşkilat yapısı aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi şöyledir:

a-Yönetim Kurulu

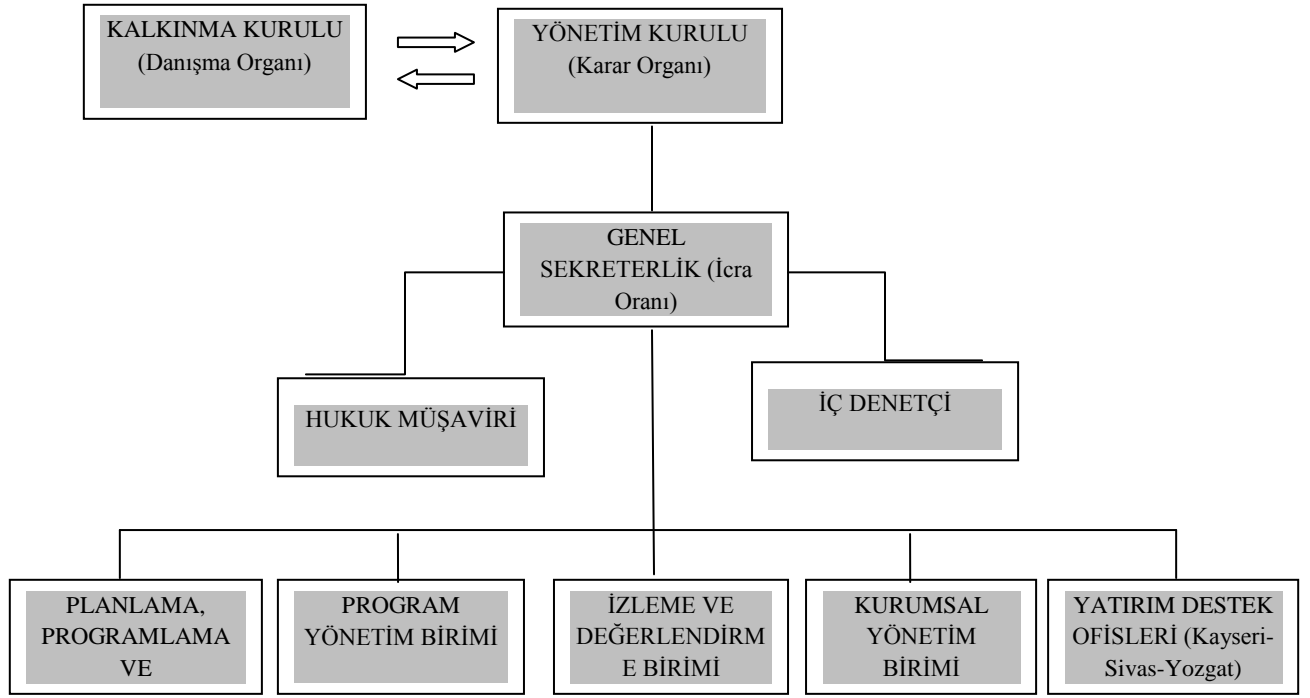
¹⁷¹ Mürteza HASANOĞLU ve Ziya ALİYEV, “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları, Sayıştay Dergisi, Sayı 60, <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der60m5.pdf>, (20.11.2012), s.86.

¹⁷² <http://www.oran.org.tr/>, (22.11.2012).

b-Kalkınma Kurulu(Genel Kurul)

c-Genel Sekreterlik

d-Yatırım Destek Ofisleri

Şekil 4. ORAN Kalkınma Ajansı'nın Organizasyon Yapısı

Kaynak: <http://www.oran.org.tr/kategori/14/organizasyon-yapisi.html>.

ORAN Yönetim Kurulu'nun üyeleri şu şekildedir:

-Yönetim Kurulu Başkanı; Kayseri Valisi,

-Yönetim Kurulu Başkan Vekili; Sivas Valisi,

-Yönetim Kurulu Üyeleri; Yozgat Valisi, Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı, Sivas Belediye Başkanı, Yozgat Belediye Başkanı, Kayseri İl Genel Meclisi Başkanı, Sivas İl

Genel Meclisi Başkanı, Yozgat İl Genel Meclisi Başkanı, Kayseri Ticaret Odası Başkanı, Sivas Ticaret Odası Başkanı, Yozgat Ticaret Odası Başkanı¹⁷³.

3.2.7.Kalkınma Ajanslarının Kayseri'nin Kalkınmasına Etkisi

Türkiye, bulunduğu coğrafyada söz hakkına sahip olabilmek için son dönemde çeşitli politikalar geliştirmiştir. Kalkınma ajansları geliştirilen politikalardan biri olup bölgesel kalkınma hedefine hizmet etmek amacıyla kurulmuştur. Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan Orta Anadolu Kalkınma Ajansı da bu amaçları doğrultusunda kurulmuştur.

-2012 yılında TR72 bölgesinde hali hazırda devam eden projelerin başında Erciyes Master Planı gelmektedir. Bu projenin tamamlanması ile Erciyes Dağı'nın dünyadaki önemli kış turizmi merkezlerinden birisi haline geleceği öngörülmektedir. Aşamalı olarak tamamlanacak olan proje bölge potansiyelini harekete geçirecek ve bölgede istihdam sağlayacak bir projedir. ORAN Kalkınma Ajansı da Erciyes Master Planı projesiyle koordineli olarak çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

-Erciyes Master Planına paralel ve tamamlayıcı olarak Kayseri'de yapılması planlanan yaklaşık 400 milyon TL bütçeli Anadolu Harikalar Diyarı ile birlikte Kayseri'nin önemli bir turizm ve cazibe merkezi haline dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Projenin tamamlanmasıyla birlikte başta çevre iller olmak üzere tüm Türkiye'den Kayseri'ye gelen ziyaretçilerin şehre önemli ekonomik katkılar sağlayacaktır. Ayrıca Bölgede önemli ölçüde istihdam sağlanmış olacaktır.

-Kayseray Raylı Sistemi Projesi'nin 2. ve 3. etap yatırımlarına ise bu yıl içerisinde başlanacaktır. Proje ile Kayseri'de toplu taşıma tercih edenlerin sayısının artması, yolculuk zamanının kısalması, konforlu seyahat ve toplu taşımanın raylı sisteme yönlendirilmesi sayesinde dolaylı olarak hava kirliliğinin azalmasına katkı sağlanması beklenmektedir.

-Kayseri'nin su ihtiyacını yaklaşık 50 yıl karşılayacak Dokuzpınar İçme Suyu Tesisleri 2011 yılının ilk günlerinde açılmıştır. Bu tesisin faaliyete geçmesi ile Kayseri'de içme suyu sorunu uzun yıllar sorun olmaktan çıkmıştır.

¹⁷³<http://www.oran.org.tr/>, (22.11.2012).

-Diğer önemli bir program ise Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından yürütülen ve Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı'nın (IPA) 5. Bileşeni olan Kırsal Kalkınma alanında uygulanacak projelere destek veren IPARD (InstrumentforPreAccession – RuralDevelopment)'dir¹⁷⁴.

3.2.8. Kayseri İli'nde Kümelenme Çalışmaları

Kümelenme; farklı politikaların uyumunu sağlaması, aktörler arası işbirliğini güçlendirmesi ve bölgelerin güçlü yanlarını teşvik etmesi özellikleri ile stratejik bir müdahale biçimi olarak değerlendirilmektedir.

Bölgesel gelişme politikaları açısından kümelenme, bölgesel düzeyde ihtisaslaşmayı teşvik etmekte ve yerelin rekabet avantajının geliştirilmesi fikrini güçlendirmektedir. Bu anlayış çerçevesinde; bölgelerin kendilerine özgü nitelikleri, uygulanacak bölgesel gelişme politikalarını şekillendirmektedir.

Küreselleşme olgusu 1980'li yıllarla birlikte gündeme gelmiş ve neredeyse günlük konuşmaların bir parçası olmuştur. Özellikle üretimin, sermayenin, işgücünün ve yönetimin uluslararası rekabete konu olması ve yaşadıkları değişim evresi, küreselleşme kavramının daha çok ön plana çıkmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, küreselleşme olgusu değişimin bir ürünü olup bu değişim hem örgüt yapısı hem de örgütle çevresi arasında bir denge sağlanmasını gerektirmektedir.

Küreselleşme kavramında etkili olan unsurlardan bir tanesi teknolojik değişimlerdir. Teknolojide yaşanan değişim ve gelişmeler, işin ve işyerinin niteliklerini değiştirerek işletmelerdeki işlerin ve o işlerin yapılması için gerekli becerilerin değişimine neden olmuştur. Teknolojik değişim ve gelişmelerle birlikte işletmelerde işlerin yapılmasından sorumlu olan insan kavramı daha da önem kazanmıştır. Çünkü teknolojiyi üreten de kullanan da insan faktörüdür. Farklılık yaratacak faktör, teknolojiyi etkin kullanacak olan insan faktörüdür. Bu nedenle teknolojik gelişmelerin sağlanabilmesi ve üretilen teknolojinin etkin şekilde kullanılabilmesi için insana yatırım yapılmalı, yetkilendirilmesi ve motive edilmesi sağlanmalıdır.

¹⁷⁴http://oran.org.tr/materyaller/Editor/document/PlanlamaBirimi/ORAN_2012_Yili_Calisma_Programi.pdf, (25.11.2012).

Kümelenmenin bölgesel kalkınmayı arttırması, verimlilik artışı yaratması, inovasyonu hızlandırması gibi faydalar sağlayarak rekabet avantajı oluşturması sadece şirketler için değil ülkeler açısından da önem taşımaktadır. Ülkelerin belli alanlarda veya sektörlerde öncü olması ve lider rolünü üstlenmesi de, söz konusu rekabet üstünlüğünü yakalamalarına bağlıdır¹⁷⁵.

Arıç'ın Kayseri ilinde mobilya sektörü üzerine yaptığı kümelenme çalışmasında, kümelenme dinamiklerinin sektörün uluslararası rekabetçiliği üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu kapsamda teoriye bağlı olarak geliştirilen alt hipotezler, anket uygulamasıyla elde edilen verilerin, korelasyon analizinde kullanılmasıyla analiz edilmişlerdir. Firma yapısı, stratejisi ve rekabet koşulları ile Kayseri mobilya sektörü kümelenmesinin uluslararası rekabetçiliği arasında pozitif yönlü bir ilişki ve Kayseri mobilya sektörü kümelenmesinde talep koşulları ile faktör koşulları arasında, faktör koşullarıyla da ilişki koşulları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır¹⁷⁶.

3.3. Kayseri İli SWOT Analizi

a- Güçlü Yanlar

-Kayseri ilinin sahip olduğu ve tüm Türkiye'ce tanınan Kayserililik ve Kayseri ticari zekasını Kayseri ilinin sahip olduğu en önemli güçlü yan olarak nitelendirmek mümkündür.

-İlde ticaret ve sanayi geleneğinin eski ve köklü bir yapıda olması, sanayi altyapısının gelişmiş olması böylece Kayseri'nin gerek ulusal gerekse de uluslararası piyasalarda hareket ederken deneyimini ve güvenilirliğini vurgulamada yardımcı olacak bir avantaj elde edecektir.

-Fiziki altyapı imkânlarının olması ve böylece sanayisinin gelişimi açısından işletmelerin farklı alanlarda açılım yapmalarına ve ürün geliştirmelerine bu sayede de

¹⁷⁵ http://www.musiad.org.tr/contentimages/arastirmalariyayin/pdf/cerceve_dergisi_51.pdf. (03.02.2013).

¹⁷⁶ Kıvanç Halil ARIÇ (2011), "Ulusal ve Uluslararası Rekabetin Geliştirilmesinde Kümelenme Politikası: Kayseri Mobilya Sektöründe Bir Uygulama", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.183.

işletmelerin büyümelerinin olumlu yönde destekleniyor olması başka bir güçlü yön olarak karşımıza çıkmaktadır.

-Kayseri'nin yaşanabilir bir kent olması.

-Ulaşım ağları açısından karayolu, havayolu, demiryolu ulaşımlarının varlığı, doğu-batı, kuzey-güney ulaşım ekseninde olması.

- İlde girişimcilik ruhunun varlığı.

-Kayseri'nin eski bir yerleşim bölgesi, ticaret ve üretim merkezi oluğu.

-Kayseri'de tarım ve hayvancılık gelişmiş düzeydedir. İlde organik tarıma elverişli kirlenmemiş toprakların varlığı ve hayvancılık potansiyelinin olması ve bu konudaki bilgi birikiminin yüksek olması sonucu uygun pazarın bulunması.

-İlde yeterli miktarda tarım arazisinin ve mera alanlarının geniş olması sonucu yem bitkisi yetiştiriciliği için uygun alan oluşturması.

-Kayseri'nin farklı turizm dalları için potansiyele sahip olması başta kış turizmi olmak üzere, doğa turizmi, kültür turizmi gibi sıralanabilir.

-Sağlık hizmetlerinin Kayseri'de gelişmiş olması.

-İlde kamu ve vakıf üniversitelerinin varlığı.

-Teknoloji geliştirme merkezlerinin olması.

b-Zayıf Yanlar

-Kayseri'de faaliyet gösteren işletmelerde teknolojik yeniliklerin sınırlı olması ve özellikle Ar-Ge konusundayeterli gelişmişliğin sağlanamaması.

-Kayseri'de hizmet sektörü yeterince gelişmemiştir. Bilgi teknolojilerine, turizm gibi sektörlerde yatırım, girişim ve insan kaynağı gibi eksiklikler vardır.

-Kayseri işletmelerinin sahip olduğu gelenekselci yapı.

-Tarım arazilerinin küçük hane halklarının elinde parçalı bir şekilde olmasının girdi maliyetlerini yükseltmesi.

-Gün geçtikçe metropol il özelliği kazanan Kayseri ilinde genç nüfusun da tarıma olan ilgisinin azalması.

-Jeotermal kaynakların yeterince değerlendirilmemiş olmaması.

-İl merkeziyle ilçeler arasındaki gelişmişlik düzeyinin farklı olması.

-Orman alanlarının yetersizliği.

-Kadın işgücünün düşük olması.

-Meslek okullarının ve meslek kurslarının yetersizliği.

-İlçe merkezlerinin göç vermesi.

c-Fırsatlar

-Üniversite-sanayi işbirliğinin olması gelecek için potansiyel bir fırsattır.

-Ticari imajı, katılımcı ve girişimci ruhu.

-İlde altyapı çalışmalarının ve kentsel planın iyi durumda olması.

-Erciyes Üniversitesi'nin köklü bir yapıya sahip olması ve üniversitede teknoparkın bulunması.

-Kayseri'de uluslararası deneyime sahip markalaşmış şirketlerin bulunması.

-Yerel düzeyde kurumlararası işbirliğinin güçlü olması.

-Bölge insanının ticarete yatkın olması.

-Bölge insanının hayırsever olması.

-İlde toplu konut alanlarının mevcudiyeti.

-Tarihi eserlerinin yaygın olması.

- Halkının eğitim ve gelir düzeyinin yüksek olması.
- Erciyes Dağı'nın turizme açılması ve çevre düzenlemesi ile ilgili çalışmaların yapılması.
- Kayseri'nin benzer illere göre daha fazla büyük ölçekli firmaya sahip olması.
- Kalkınma Ajansı'nın bulunması.
- ABİGEM, Teknopark, Serbest Bölge, TEKMER gibi kurum ve kuruluşların varlığı.

d-Tehditler

- Dağınık yerleşim alanları.
- Verimli tarım arazilerinin sanayi yatırımları için kullanılması.
- Sanayi ve evsel atık sularıyla arazilerin sulanması.
- Aşırı bürokrasi.
- Gelir dağılımı adaletsizliği.
- Halkın sosyal güvencesinin eksikliği.
- Tarımsal sulama projelerinin yavaş ilerlemesi.
- İlin aşırı hızlı büyümesi sonucu ilde çevre kirliliğinin, kaçak yapılaşmanın ve dağınık yerleşim alanlarının artması.
- İthalat rejimindeki olumsuzluklar.

SONUÇ

1950 ve 1960'lı yıllar gelişmiş ülkelerin yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerinde hızlı bir iktisadi büyüme sürecine girdikleri bir dönemi temsil etmiş, gelişmekte olan ülkeler sermaye birikimi süreçlerini ve iktisadi büyümeyi hızlandıracak kalkınma politikalarına odaklanmıştır. Eski bölgesel kalkınma politikalarının ulusal kalkınma politikalarıyla bağlantılı olarak modern, mekânsal akılcılık ilkelerini benimseyen, merkezileşme ve yetki dağılımı kavramlarını ön plana çıkararak, özel kamu yatırımlarına dayanan uygulamalardan oluştuğunu görmekteyiz. İktisadi büyüme alanında olumlu bir gelişme yaşanmış ancak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yaşanan yoksulluk, işsizlik gibi sorunların çözülememiş olmasından dolayı kalkınma süreci 1960'ların sonlarından itibaren yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır. Eski bölgesel kalkınma yaklaşımı bir çok nedenden dolayı 1970'li yılların sonunda önem kaybetmeye başlamıştır. 1970'li yıllarda yaşanan krizler sonucunda gelişen neo-liberal ekonomik politikaları Keynesçi ve ithal ikameci gelişme stratejilerinin arka planda kalmasına neden olmuş, özel sektörün ve piyasanın desteklenmesine yönelik politikalar öne çıkmıştır. 1970'li yıllarda baş gösteren petrol kriziyle başlayan süreç sonucunda, 1980'li yıllarda devletin öncelikli olarak ekonomik alandaki rolü tartışmaya başlanmış ve piyasa ekonomisi çerçevesinde örgütlenmiş bir devlet ve yönetim anlayışı gündeme gelmiştir. Özellikle, dünya ekonomik sisteminde küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin hakim olduğu 1980'li yıllardan itibaren, bölgesel kalkınma politikaları artık doğrudan devlet yardımlarından ziyade işgücü, yaşam kalitesi ikilemi gibi mekanın niteliğini artırıcı rekabetçi yatırımlara ve içsel gelişmeye daha çok önem vermiştir. Daha önceki bölgesel kalkınma politikalarına baktığımızda yalnızca pazara, hammaddeye ve işgücüne olan mesafe önemliken, yeni bölgesel politikalarda normlar, yeni bölgesel politikalar ve kurumlardan oluşan bir yapı mevcuttur.

Son yıllarda dünyada yaşanan küreselleşme dinamiklerinin etkisi sonucunda ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılanmalarda önemli değişiklikler olmuş ve bu değişimin nedenlerini açıklama konusunda bir takım kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bölgesel gelişmenin kavramsallaştırılması ve bölgesel politikaların uygulanmasına dair konularda önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimle beraber bölgesel gelişme kavramının temelleri yeniden yorumlanmış ve kalkınma ekonomisi yeni bir boyut

kazanmıştır. Bu kapsamda, Yeni Bölgecilik akımı, Bölge Kalkınma Ajansları, Rekabetçilik, Yenilik, Öğrenen Bölgeler, Yönetişim gibi kavramlar bölgesel gelişmedeki yeni dinamikleri tanımlamaya yönelik yeni bir gündem oluşturmuştur.

Tüm ülkelerin en önemli amacı; ekonomik kalkınmanın ve büyümenin sağlanmasıdır. Bu amaca ulaşmak için temelde o ülkelerdeki mevcut kaynak ve o ülkenin kendi olanaklarını en akılcı ve verimli bir şekilde kullanılmasının koşulu yatmaktadır. Ekonomik ve sosyal faaliyetlerin hemen her ülkede bir merkez etrafında yoğunlaşması sonucu bölgeler arası gelişmişlik farkları ortaya çıkmış ve büyük dengesizliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu süreçte, bölgelerin ekonomik etkinlikleri azalmış, kentlerin ve çevrenin doğal dokusu bozulmuş bunun sonucunda kalkınmanın ekonomik ve sosyal maliyetlerini yükseltmiştir. Bölgesel kalkınmanın amaçları arasında ise bu tıkanıklıkların aşılması gereği yerini almıştır.

Yeni bölgecilik anlayışı çerçevesinde, geleneksel kalkınma araçlarının ve uygulamalarının sonuçlarının beklenen düzeyi yakalamaması, farklı araçların uygulamaların geliştirilmesine neden olmuştur. Bölgesel gelişmenin yeni gündemini oluşturan bu kavramların ve ülkemizdeki ve dünyadaki yansımalarının incelendiği bu tezin amacı bölgesel planlama ve bölgesel gelişme politikaları için bir altyapı oluşturmaktır. Çalışmada Türkiye’de ve Dünya’da uygulanan bölgeselleşme çalışmalarına yer verilmiştir. Bu bağlamda bölgeselleşme ve bölgesel kalkınma politikalarının etrafıca ele alınması literatüre sağlayacağı katkı açısından önemlidir.

Bölgesel kalkınma politikalarının uygulanmasında; sosyal karlılık, kalkınma kutbu ve halkın katılımı ilkesi, iyi yönetim, etkinlik, verimlilik ve sürdürülebilirlik ilkeleri benimsenmiş olup bölgesel kalkınma anlayışının içinde bölgeselcilik kavramının önemli olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Yerelin önem kazanmaya başladığı bu süreçte bölgesel/yerel kalkınma teorileri çerçevesinde eskiden yeniye doğru giden bir çerçevede yer verilmiştir.

Dünya’da, AB’de ve Türkiye’deki bölgeselleşme çalışmalarına baktığımızda AB’nin bölgeselcilik anlayışı modern, ayırım yapmayan ve merkezi hükümete bağlı olan bölgelerin varlığı ve bunların bölgesel kalkınma için çalışmasıdır. Avrupa’daki büyük kapsamlı üreticilerin üretim alanlarını şehir dışına kaydırmaları, yüksek oranlı işsizlik

bölge gelirinin azalmasına ve diğer bölgelerle arasındaki dengesizliğin artmasına neden olmuştur. Böylece Avrupa’da “Yeni Bölgecilik” hareketi başlamıştır.

Avrupa’da bölgeselleşme tek bir kalıpta gelişmemiştir. Bölgeler mevcut olan bölgeler ve eski bölgeler temelinde geliştirilmiştir. Örneğin, İtalya, Belçika ve İspanya’da özerklik çok fazla gelişmiştir. Bu bölgelerin temel özellikleri idari yapının yukarıdan aşağıya olan yaklaşımın aksine aşağıdan yukarıya gelişen yaklaşımdır. Türkiye’de 1960’larda tüm ülke için bölgesel planların yapılması gerekliliği, Türkiye’deki planlı kalkınma fikrinin önemli ideallerinden biri olmuştur. Bölgesel planlama, bölgelerarası kalkınmışlık düzeyinin eşitsizliklerini çözecek bir araç olacaktı. Fakat bölgesel planlama yerine kalkınmada öncelikli yöreler uygulaması tercih edildi. Bölgeselleşme kavramının Türkiye’de gündeme gelmesi ve bu sürecin ülkede gerçekleştirilmesi için yapılan yapısal uyarlamalar, 1990’ların son yıllarından itibaren başlamıştır.

Ülkemizdeki bölgesel gelişmeye örnek teşkil etmesi bakımından Kayseri ilinin yerel ekonomik kalkınmaya ve bölgesel gelişmeye katkı sağlayıp sağlamadığını ortaya koymak bu çalışmanın amacıdır. Bu bağlamda tezimizde örnek olarak Kayseri ili sosyo-ekonomik yapısı incelenmiş ve bu doğrultuda yerel kalkınma, bölgeselcilik ve rekabetçilik açısından Kayseri İli’nin SWOT analizi yapılmış ve Kayseri’nin güçlü ve zayıf yanları, fırsat ve tehditleri rekabetçilik ve bölgeselcilik açısından ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Kayseri ili’nin yerel kalkınma, bölgeselcilik ve rekabetçilik açısından yapılan SWOT analizi çalışmasında öncelikle ilin mevcut durumunu analiz edebilmek amacıyla gerekli literatür taraması yapılmıştır. Analizden çıkardığımız sonuç ise şöyledir:

SWOT Analizi ile Kayseri’nin güçlü ve zayıf yanlarıyla fırsat ve tehditlerden en önemli görülen özellikleri analiz sonucunda belirlenmiştir. Bu bağlamda Kayseri’nin öne çıkan güçlü yanları, ticaret ve sanayi geleneğinin eski ve köklü bir yapıda olması, sanayi altyapısının gelişmiş olması, yaşanabilir bir kent olması, teknoloji geliştirme merkezlerinin olması, tarım ve hayvancılığın gelişmiş düzeyde olması, farklı turizm dalları için potansiyele sahip olması başta kış turizmi olmak üzere, doğa turizmi, kültür turizmini barındırması iken, Ar-Ge konusunda gereken çabaların yeterince sergilenememesi, işletmelerinin sahip olduğu gelenekselci yapı, hizmet sektörünün

yeterince gelişmemiş olması, tarımda çalışan nüfusun yaşlı olması, ilçe merkezlerinin göç vermesi, kadın işgücünün düşük olması gibi özellikler zayıf yanlar olarak tespit edilmiştir. Üniversite-sanayi işbirliğinin olması, gelecekte bir üniversite şehri olabilecek kapasitede olması, halkının eğitim ve gelir düzeyinin yüksek olması, ilde Kalkınma Ajansı'nın bulunması gibi unsurlar fırsatlar olarak değerlendirilmiş olup, verimli tarım arazilerinin sanayi yatırımları için kullanılması, ilde aşırı bürokrasinin olması, gelir dağılımı adaletsizliğinin olması, ithalat rejimindeki olumsuzluklar, dağınık yerleşim alanları gibi tehdit oluşturacak unsurlar tarafımızdan ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- AK, Rengin; “Eğitim-Büyüme İlişkisi Yazını Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bilgi Ekonomisi*, s. 158.
- AKAN Yusuf ve ARSLAN İbrahim (2008). “Türkiye’de Sektörel Yatırım Teşvik Belgeleri İle İstihdam Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir Uygulama (1980-2006)”.<http://www.calismatoplum.org/sayi16/akan-arслан.pdf>, (20.11.2012), s.108.
- AKPINAR Rasim, TAŞCI Kamil ve ÖZSAN Mehmet Emin (2011), *Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.4.
- AKSAKOĞLU Ece (2007), *Yerel Kalkınmada Katılımcı Politikalar Çanakkale Örnek Alan Değerlendirmesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Haziran, s.13.
- AKTAKAŞ Başak Gül (2006), *Bölgesel Yerel Kalkınma, Bölgesel Gelişme İçin Bir Model*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, s.30.
- AKTAN C. C. ve VURAL İ. Y. (2004), “Rekabet Gücü ve Türkiye”, *Türkiye İş Verenleri Konfederasyonu Rekabet Dizisi: 3*, Ankara, s.104.
- AKTAN, Can “Avrupa Birliği ve Yerel Yönetimler”, *Ekometre Gazetesi*, (21.05.2012), www.ekometre.com.
- ALKİN Kerem, BULU Melih ve KAYA Hüseyin (2007), *İllerarası Rekabet Endeksi: Türkiye’deki İllerin Rekabetçilik Seviyelerinin Göreceli Olarak Ölçülebilmesi İçin Bir Yaklaşım*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:6, Sayı:11, s.222.
- ALSAC Filiz (2010), *Bölgesel Gelişme Aracı Olarak Kümelene Yaklaşımı ve Türkiye İçin Kümelene Destek Modeli Önerisi*, DPT Uzmanlık Tezleri, Ankara, s. 85.

- ARIÇ, Kıvanç Halil (2011), *Ulusal ve Uluslararası Rekabetin Geliştirilmesinde Kümelenme Politikası: Kayseri Mobilya Sektöründe Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.183.
- ARSLAN Kahraman (2005), “Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Kalkınma ve Bölgesel Planlama Ajansları”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl:4 Sayı:7.
- BAŞALP Ahmet (2011), *Üniversite-Sanayi İşbirliği ve AR-GE: Teknoparkların Rolü*, Türk Toraks Derneği Sunu Merkezi, 14. Yıllık Kongresi.
- BAYRAMOĞLU Sonay (2001), “Bölgeselleşme Politikası ve Yerel Yönetimler”, *Antalya’da Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Antalya, ss.72-76.
- BRAKELY Edward James (2002), *Planning Local Economic Development*, Third Edition, London.
- CEYLAN Tülay (1995), “Sürdürülebilir Kalkınma” *Gelişme İktisadı, Komisyon*, İstanbul, s. 205.
- ÇATALBAŞ Nazım (2007), “Üniversite-Yerel Ekonomi İlişkisinde Kutuplaşma Teorisi İyi Bir Model Olabilir mi?”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, s.91.
- ÇELEBİ Esra (2010), *Yeni Belediyecilik Stratejileri: Rekabet Edebilir Kentler Yaklaşımı ve Türkiye*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.107.
- ÇETİN Murat (2007), *Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar, Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Manisa, s.160.
- DANSON M. (1999), “Regional Governance Institutions and Development”, *Regional Research Institute*, West Virginia University.

- DEMİR Osman (2002), “Durgun Durum Büyümeden İçsel Büyümeye”, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, s. 3.
- DİNLER Zeynel (2005), *Bölgesel İktisat*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, s.273.
- DOĞAN Adem ve ÖZTÜRK Nazım (2010), “Yerel Kalkınma Kuramları”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, Sayı 33, s. 45.
- DOĞAN Ali E. “Neo–Liberal Belediyeciliğin Yeni Zırhı: Yerel Kalkınma”, Çevrimiçi: <http://hubyar.eu/SiteFiles/makaleler/mak9.pdf>.
- DPT (2000), *Devlet Yardımları Alt Komisyonu Raporu*, Ankara, s.7.
- DPT (2000), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Programı*, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu, Ankara.
- DPT, *Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi*, s.11.
- DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000, s. 7.
- DTP (2004), *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Cilt:2, s.9.
- DULUPÇU Murat Ali (2001), *Küresel Rekabet Gücü*, Nobel Yayınevi, Ankara, s.105.
- DUNFORD M. ve KAFKALAS G. (1992), *CitiesandRegions in the New Europe*, Londra, s.30.
- ERAYDIN Ayda (2010), *Küreselleşme Sürecinin Yeni Evresinde Değişen Bölgesel Gelişme Paradigması*, FriedrichNaumann Vakfı Yayını.
- ERAYDIN Ayda (2003), “Bölgesel Kalkınma, Kavram ve Politikalarında Yaşanan Değişim”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu 1*. Pamukkale Üniversitesi DPT, Ankara.
- ERÇİN Erhan (2003), *15 Soruda 15 AB Politikası: Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası*, İstanbul, s.9.

- ERKAL Mustafa (1993), *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, Der Yayınevi, 5.Baskı, İstanbul, s.125, www.kayserigov.tr
- FREYSİNNET, J. (1985). *Az gelişmişlik İktisadı*, (Çev: M. A. Kılıçbay), Ankara: Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayın No: 36.
- GALAL Ahmedand B. Hoekman, *The Egyptian Center for Economic Studies*, Euro-MedAgreements, s.19.
- GÖKTAŞ Özlem (2005), “Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı 2, s. 66.
- GÖKTÜRK Atilla (2006), *Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış*, “Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler”, Derin Yayınları, İstanbul, s. 24.
- GUALLINI E. (2001), “New ProgramingandtheInfluence of TransnationalDiscourses in the Reform of Policy in Italy”, *European Planning Studies*, Vol.9, Issue 6, s.755-760.
- GÜBRE Yalçın (1997), “İktisadi Büyüme ve İhracat Performansı”, *Hazine Dergisi*, Nisan, Sayı: 6, s. 18.
- GÜL Hüseyin (2004), “Ekonomik Kalkınmada Yerel Alternatifler”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Cilt: 1, Pamukkale Üniversitesi Yayını, Denizli, s. 205-209.
- HARDING Richard (2006), “İngiltere ve Romanya’da Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri” *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, s.139.
- HASANOĞLU Mürteza ve ALİYEV Ziya, “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 60, <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der60m5.pdf>, (20.11.2012), s.86.

- ILDIRAR M. (2004), *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*, Nobel Yayın, Adana, s.46.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2001), *Avrupa Birliğinin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu*, İstanbul, s.14.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2011), *Bölgesel Politika*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No:247, s.20.
- İKV; *AB ve Türkiye-AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No:172, 3. Baskı, İstanbul, Mayıs-2005.
- İNCEKARA Ahmet (1995), *Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde NAFTA ve Etkileri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, s.103.
- KALAYCI Hüseyin (2006), *Avrupa Birliği'nde Azınlıklar ve Mikro Milliyetçilik*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, s.21.
- KALKO Ümit (2010), *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinin Türkiye'de Yerel Yönetimlere Yansıması*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.48.
- KAR Bülent, "Manisa ve Kentsel Kalkınma", *Yerel Siyaset Dergisi*, Yıl:1, Sayı:3
- KAR Muhsin ve AĞIR Hüseyin (1998), *Türkiye'de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Testi (Neo-Klasik Büyüme Teorisi)*, KSÜ Yayınları, s.3.
- KARATAŞ Muhammed ve ÇANKAYA Eda (2010), "İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2, Sayı.3, s. 33.
- KAYA Ayhan ve BAFOIL François (2009), *Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.40.

Kayseri Valiliği İl Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü (2001), s.25.

KELEŞ Ruşen (1995), “Hizmette Halka Yakınlık (Subsidiarite) İlkesi ve Yerel Yönetimler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Vol. 4, No: 1, s. 3-14.

KELEŞ Ruşen (1995), “Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:23, Sayı:6, s.5.

KELEŞ Ruşen (1997), “Bölge Gerçeği ve Avrupa”, *Planlama Dergisi*, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.

KELEŞ Ruşen (2002), “Kentleşme Politikası”, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, s. 341.

KESKİN Hidayet ve SUNGUR Onur (2010), “Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye’de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi”, *SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21, s.276.

KİBRİTÇİOĞLU Aykut (1998), “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Ocak-Aralık Cilt 53, Ankara, ss. 207-230.

KOÇBERBER Seyit, *Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi*, <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der61m3.pdf>, (22.11.2012).

KÖSECİK Muhammet (2006), *Yerel ve Bölgesel Yönetimler Açısından Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Anayasası*, Alfa Aktüel Yayıncılık, s.11.

KURT Suat (2006), *Sanayileşmenin Sosyo-Kültürel Değişmeye Etkisi*, Kayseri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, s.86.

KÜÇÜKAHMETOĞLU Osman ve ÇEŞTEPE Hamza (2005), *Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım*, Ekin Yayınevi, Bursa, s.24.

MENGİ A. (2001), “Avrupa Birliğinde Bölge, Bölge Planlaması ve Türkiye”, *GAP Dergisi* Sayı 15, s.23.

- MERCAN Birol (2004), *Endüstriyel Gruplarda Öğrenme Süreci ve Sektörel Yapının Oluşmasında Karaman Örneği*, Doktora Tezi, s.12.
- MGK Genel Sekreterliği (1993), *Türkiye Bölge Planlamasının Evreleri*, Ankara.
- MURADOV Elman (2012), “Azerbaycan ve Almanya’nın Bölgesel Kalkınma Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı: 1, Cilt: 5, s.110.
- N.G. Mankiw ve ROMER D. (1992), *A Contribution to the Empirics of Economic Growth*, s.407.
- NEWMAN Peter (1994), *The Myth of The Competitiveness Cure*, Vol.107, s.44.
- OECD (2003), *Territorial Reviews: Öresund, Denmark*.
- OECD, (2008), “How Regions Grow?”, a.g.e. s.1.
- ÖZASLAN Metin ve ŞEFTALİCİ Haluk (2002), *Kayseri İl Gelişme Raporu*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Nisan, s.69.
- ÖZDEN P. ve TURGUT S. (2002), “Avrupa Birliği ile Uyum ve Bütünleşme Sürecinde Yerel Yönetimler ve Planlama”, *10. Ulusal Bölge Bilimi/ Bölge Planlama Kongresi*, İTÜ, İstanbul.
- ÖZGÜR H. ve ERDAL F. (2003), *Yerel ve Bölgesel Ekonomik Büyüme ve Gelişme Teorileri, Küresel Sistemde Serbest Yönetim Ekonomi*, Çizgi Kitabevi, Konya, s.338.
- ÖZYAKIŞIR Deniz (2011), *Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme*. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, s. 6.
- RADNEVEA Sofya (2011), *Bölgesel Kalkınma Programları: Avrupa Birliği Modelinin Rusya-Buryat Cumhuriyeti Örneğinde Uygulanabilirliği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi S.B.E., s.131-134.

- REEVES Teresa (2006), “AB ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma”, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, s.39.
- RODRÍQUEZ Andres - TIJMSTRA PoseandSylvia (2005), LocalEconomic Development as an AlternativeApproachtoEconomic Development in Sub-SaharanAfrica, (A Report Forthe World Bank).
- SERİN Gökçe (2006), *Türkiye’de Bölgesel Gelişim ve Yeni Bölgecilik, Karaman Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, s.15.
- ŞEN Zelal (2004), *Türkiye’nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, Ankara, s.8.
- ŞENSES F. (2001), *Gelişme İktisadı ve İktisadi Gelişme: Nereden Nereye?*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 93-129.
- ŞİMŞEK Muammer ve KADILAR Cem (2010), “Türkiye’de Beşeri Sermaye İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, s. 118.
- TABAN Sami ve KAR Muhsin (2004), *Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular*, Ekin Kitabevi, Bursa, s.34.
- TANERİ Ergun (1986), *Bölge Planlama*, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- TEKELİ İlhan (1972), *Bölge Planlama Üzerine*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- TEKELİ İlhan (2004), “Bir Bölge Plancısının Çözmeğe Çalıştığı Sorunun Büyüklüğü Karşısında Yaşadığı İç Huzursuzlukları”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*.
- TUTAR Filiz ve DEMİRAL Mehmet (2007), “Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı:2, Eskişehir, s.67.

Türkiye Kalkınma Bankası AŞ. (2006), Kalkınma Teorileri ve Modern Kalkınma Bankacılığı Uygulamaları, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ekim, Ankara, s. 12.

TÜRKMENTEKİN Erol (1997), *Küreselleşme ve Kalkınma*, Cantay Kitapevi, İstanbul, s. 101.

ULUSOY Ahmet ve AKDEMİR Tekin (2005), *Mahalli İdareler Teori Uygulama*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s.19.

UZAY Nisfet ve TIRAŞ Hayrettin (2009), “Serbest Bölgelerin Ekonomik Etkileri Kayseri Serbest Bölge İçin Bir Uygulama”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:26, s.247-277.

UZUN Meral (2003), “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, s.159.

WEBB Darren ve COLLIS Clive (2000), “Regional Development Agencies and the “New Regionalism” in England”, *Regional Studies*, Vol.34, No.9, s.859.

YAŞAR Suna Senem ve PINARCIOĞLU Melih (2003), *Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, s.75.

YAVİLLİOĞLU Cengiz (2002), “Kalkınmanın Anabilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1.

YAZGAN Turan (1997), *Güneydoğu Anadolu Bölgesi Gelişme Planı*, Kutsun Yayınevi, İstanbul, s. 107.

www.worldbank.org, (05.12.2011).

www.kosgeb.gov.tr, (06.12.2011).

www.mo.org.tr/UIKDocs/kentselsart1.pdf, (06.12.2011).

<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=618> , (29.12.2011).

http://www.ekodialog.com/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_ekonomisi.html ,
(01.01.2012).

www.metinberber.ktu.edu.tr, “Ekonomik Kalkınmanın Anlamı”, (02.01.2012).

http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr/ders_notu/COG323.pdf.

www.dpt.gov.tr “ Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları”, s.9, (05.03.2012).

www.dpt.gov.tr “Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kapsamında İllerin Kaynak Kullanım Görece Verimlilikleri”: Veri Zarflama Analizi Uygulaması, Uzmanlık Tezleri, s. 19, (05.03.2012).

www.dpt.gov.tr, s. 18, (05.03.2012).

www.dpt.gov.tr. (05.03.2012).

[http://www.planlama.org/new/dosyalar/bolgesel-kalkinma-ajanslarinin-ortaya-cikisi-ve-
dunden-bugune-gelisimi.html](http://www.planlama.org/new/dosyalar/bolgesel-kalkinma-ajanslarinin-ortaya-cikisi-ve-dunden-bugune-gelisimi.html), (04.14.2012).

<http://www.yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr/almanya'da.planlama.pdf>, (14.04.2012).

http://www.tepav.org.tr/upload/Polonya_da_Kalkinma_Ajanslari.pdf, (06.05.2012).

<http://www.ikv.org.tr/pdfs/85dc8f96.pdf>, (07.05.2012).

http://www.abgs.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/_kurumlar/ab_kurumlar.pdf,
(10.05.2012).

www.belgeler.com, “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesi ve İdari Denetimi”, (10.05.2012).

<http://cankaya.academia.edu.tr>, (24.05.2012).

www.yerelsiyaset.com, (24.05.2012).

www.abbilgi.eu, (25.05.2012).

www.abuzmanlari.org.tr. (25.05.2012).

www.sabanciuniv.edu.tr. (26.05.2012).

http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum3/3_3_dulupcu.pdf,
(26.05.2012).

www.kayham.erciyes.edu.tr.

www.kayserikent.com

<http://www.turkticaret.net/Firma/133673/erciyes.teknopark.as/Hakkimizda>,
(16.11.2012).

<http://www.internetdergisi.com/index.php?Part=Article&id=134>, (16.11.2012).

<http://www.yoikk.gov.tr/dosya/up/komiteler/yatirimyeri/OSB-son.pdf>, (20.11.2012)

www.kayseriosb.org, (17.11.2012).

www.kayseriosb.org, (17.11.2012).

<http://www.kayser.com.tr/tarihce.php>, (17.11.2012).

<http://www.oran.org.tr/>, (22.11.2012).

http://oran.org.tr/materyaller/Editor/document/PlanlamaBirimi/ORAN_2012_Yili_Calisma_Programi.pdf, (25.11.2012).

<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/aydemirz/verimlil.pdf>. (10.04.2012).

http://www.musiad.org.tr/contentimages/arastirmalaryayin/pdf/cerceve_dergisi_51.pdf.
(03.02.2013).

http://www.tepav.org.tr/upload/files/1269868392r9967.Polonya_da_Kalkinma_Ajanslari.pdf

<http://www.ibb.gov.tr/sites/Avrupa-Birligi/Documents/ABBolgeselPolitikasi.pdf>.

http://www.abgs.gov.tr/files/Uzmanl%C4%B1k%20Tezleri/zelal_sen.pdf.

